תנ״ך · ראשונים · רש״י · נביאים

רש"י על מלכים א

רש״י

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

רש"י על מלכים א

רש״י

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/רשי-על-מלכים-א/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611151759 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 10
פסוק א 10
פסוק ב 10
פסוק ד 10
פסוק ה 10
פסוק ו 10
פסוק ז 10
פסוק ח 11
פסוק ט 11
פסוק י 11
פסוק יב 11
פסוק כא 11
פסוק כד 11
פסוק כה 11
פסוק לג 11
פסוק לד 11
פסוק לו 11
פסוק לז 11
פסוק לח 12
פסוק לט 12
פסוק מ 12
פסוק מג 12
פסוק נ 12
פרק ב 12
פסוק ה 12
פסוק ו 12
פסוק ח 12
פסוק ט 12
פסוק יב 13
פסוק יט 13
פסוק כב 13
פסוק כד 13
פסוק כו 13
פסוק כז 13
פסוק כח 13
פסוק ל 13
פסוק לא 13
פסוק לד 13
פסוק לו 14
פסוק מב 14
פסוק מג 14
פסוק מו 14
פרק ג 14
פסוק א 14
פסוק ב 14
פסוק ג 14
פסוק ד 14
פסוק ו 14
פסוק ז 15
פסוק ט 15
פסוק יד 15
פסוק טו 15
פסוק כא 15
פסוק כז 15
פרק ד 16
פסוק א 16
פסוק ג 16
פסוק ה 16
פסוק ו 16
פסוק ז 16
פסוק יא 16
פסוק יג 16

פסוק יט 16
פרק ה 16
פסוק ג 16
פסוק ו 17
פסוק ז 17
פסוק ח 17
פסוק י 17
פסוק יא 17
פסוק יב 17
פסוק יג 17
פסוק יז 18
פסוק כ 18
פסוק כג 18
פסוק כה 18
פסוק כז 18
פסוק כח 18
פסוק כט 18
פסוק ל 19
פסוק לא 19
פסוק לב 19
פרק ו 20
פסוק א 20
פסוק ב 20
פסוק ג 20
פסוק ד 20
פסוק ה 20
פסוק ו 21
פסוק ז 21
פסוק ח 21
פסוק ט 22
פסוק י 22
פסוק טו 22
פסוק טז 22
פסוק יז 23
פסוק יח 23
פסוק יט 23
פסוק כ 23
פסוק כא 23
פסוק כב 24
פסוק כג 24
פסוק כד 24
פסוק כז 24
פסוק כט 24
פסוק ל 24
פסוק לא 24
פסוק לב 25
פסוק לג 25
פסוק לד 25
פסוק לה 25
פסוק לו 25
פסוק לז 25
פסוק לח 25
פרק ז 26
פסוק א 26
פסוק ב 26
פסוק ג 26
פסוק ד 26
פסוק ה 27
פסוק ו 27
פסוק ז 27
פסוק ח 27
פסוק ט 27
פסוק י 28
פסוק יא 28

פסוק יב 28
פסוק יד 28
פסוק טו 28
פסוק טז 28
פסוק יז 29
פסוק יח 29
פסוק כ 29
פסוק כב 30
פסוק כג 30
פסוק כד 30
פסוק כה 30
פסוק כו 30
פסוק כז 31
פסוק כח 31
פסוק כט 31
פסוק ל 31
פסוק לא 32
פסוק לב 32
פסוק לג 32
פסוק לד 32
פסוק לה 33
פסוק לו 33
פסוק לז 33
פסוק לח 34
פסוק לט 34
פסוק מ 34
פסוק מב 35
פסוק מו 35
פסוק מז 35
פסוק מט 35
פסוק נ 35
פסוק נא 35
פרק ח 36
פסוק א 36
פסוק ב 36
פסוק ד 36
פסוק ו 36
פסוק ז 36
פסוק ח 36
פסוק י 36
פסוק יב 36
פסוק יג 37
פסוק טו 37
פסוק טז 37
פסוק כב 37
פסוק כג 37
פסוק כד 37
פסוק כז 37
פסוק לא 37
פסוק לב 37
פסוק לג 37
פסוק לה 37
פסוק לז 38
פסוק מג 38
פסוק מד 38
פסוק מה 38
פסוק נא 38
פסוק נו 38
פסוק נט 38
פסוק סד 38
פסוק סה 39
פסוק סו 39
פרק ט 39
פסוק ג 39

פסוק ז 39
פסוק ח 39
פסוק י 39
פסוק יא 40
פסוק יג 40
פסוק טו 40
פסוק טז 40
פסוק יח 40
פסוק יט 40
פסוק כג 40
פסוק כד 40
פסוק כה 41
פסוק כו 41
פרק י 41
פסוק ה 41
פסוק יא 41
פסוק יב 41
פסוק יג 41
פסוק יד 41
פסוק טו 42
פסוק טז 42
פסוק יז 42
פסוק יח 42
פסוק יט 42
פסוק כא 42
פסוק כב 42
פסוק כה 42
פסוק כו 43
פסוק כז 43
פסוק כח 43
פסוק כט 43
פרק יא 43
פסוק א 43
פסוק ז 43
פסוק יא 43
פסוק טו 43
פסוק יח 44
פסוק יט 44
פסוק כא 44
פסוק כג 44
פסוק כה 44
פסוק כו 44
פסוק כז 44
פסוק כח 44
פסוק לו 45
פסוק לט 45
פרק יב 45
פסוק י 45
פסוק יא 45
פסוק טז 45
פסוק יח 45
פסוק כא 45
פסוק כז 45
פסוק ל 45
פסוק לג 46
פרק יג 46
פסוק א 46
פסוק ב 46
פסוק ג 46
פסוק ד 46
פסוק ו 46
פסוק ז 46
פסוק יא 46
פסוק כ 46

פסוק כא 46
פסוק כג 47
פסוק ל 47
פסוק לב 47
פסוק לג 47
פרק יד 47
פסוק ג 47
פסוק ה 47
פסוק ו 47
פסוק י 47
פסוק יג 47
פסוק יד 47
פסוק כא 48
פסוק כב 48
פסוק כג 48
פסוק כד 48
פסוק כה 48
פסוק כו 48
פסוק כח 48
פרק טו 48
פסוק א 48
פסוק יב 48
פסוק יג 48
פסוק יד 49
פסוק כב 49
פסוק כה 49
פסוק לג 49
פרק טז 49
פסוק ז 49
פסוק ט 49
פסוק יא 49
פסוק כב 49
פסוק כג 49
פסוק לא 50
פסוק לג 50
פסוק לד 50
פרק יז 50
פסוק א 50
פסוק ג 50
פסוק ז 50
פסוק ט 50
פסוק י 51
פסוק יב 51
פסוק יג 51
פסוק יז 51
פסוק יח 51
פסוק כא 51
פרק יח 51
פסוק ד 51
פסוק ה 51
פסוק ט 51
פסוק י 51
פסוק כא 52
פסוק כו 52
פסוק כז 52
פסוק כח 52
פסוק כט 52
פסוק ל 52
פסוק לא 52
פסוק לב 53
פסוק לד 53
פסוק לו 53
פסוק לז 53
פסוק לט 53

פסוק מב 53
פסוק מג 53
פסוק מד 53
פסוק מה 54
פסוק מו 54
פרק יט 54
פסוק ב 54
פסוק ד 54
פסוק ו 54
פסוק ט 54
פסוק י 54
פסוק יא 54
פסוק יב 54
פסוק יג 55
פסוק טז 55
פסוק יז 55
פסוק כ 55
פסוק כא 55
פרק כ 55
פסוק ה 55
פסוק ו 55
פסוק י 55
פסוק יא 56
פסוק יב 56
פסוק יג 56
פסוק יד 56
פסוק טו 56
פסוק טז 56
פסוק כב 56
פסוק כד 56
פסוק כה 56
פסוק כז 56
פסוק כח 57
פסוק לג 57
פסוק לד 57
פסוק לה 57
פסוק לז 57
פסוק לח 57
פסוק לט 57
פסוק מ 58
פסוק מב 58
פסוק מג 58
פרק כא 58
פסוק א 58
פסוק ב 58
פסוק ח 58
פסוק ט 58
פסוק יג 58
פסוק טו 58
פסוק כ 58
פסוק כג 58
פסוק כה 59
פסוק כז 59
פסוק כט 59
פרק כב 59
פסוק ב 59
פסוק ג 59
פסוק ז 59
פסוק ח 59
פסוק טו 59
פסוק יז 59
פסוק יט 60
פסוק כא 60
פסוק כד 60

פסוק ל 60
פסוק לב 60
פסוק לד 60
פסוק לה 60
פסוק לח 60
פסוק לט 60
פסוק מה 61
פסוק מז 61
פסוק מח 61
פסוק מט 61
פסוק נב 61

פרק א

פסוק א

וְלֹא יְחַם לוֹ. אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ: כָּל הַמְבַזֶּה בְּגָדִים, אֵינוֹ נֶהֱנֶה מֵהֶם לַסּוֹף, לְפִי שֶׁקָּרַע אֶת כְּנַף הַמְעִיל לְשָׁאוּל. וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה: אָמַר רַב שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי: כְּשֶׁרָאָה דָּוִד אֶת הַמַּלְאָךְ עוֹמֵד בֵּירוּשָׁלַיִם וְחַרְבּוֹ בְּיָדוֹ, נִצְטַנְּנָן דָּמוֹ מֵיִרְאָתוֹ.

פסוק ב

בְתוּלָה. בְּתוּלֶיהָ מְחַמְּמִין אֶת בְּשָׂרָהּ.

סֹכֶנֶת. מְחַמֶּמֶת, וְכֵן: וּבוֹקֵעַ עֲצִים יִסָּכֵן בָּם.

פסוק ד

לֹא יְדָעָהּ. שֶׁהַבְּתוּלָה יָפָה לְחַמֵּם מִן הַבְּעוּלָה. וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ: מְשׁוּם לֹא יֵרֵבֶּה לוֹ נָשִׁים, וּכְבָר הָיוּ לוֹ שְׁמוֹנָה עָשָׂר.

פסוק ה

מִתְנַשֵּׂא. מִתְפָּאֵר.

וַחֲמִשִּׁים אִישׁ. נְטוּלֵי טְחוֹל וַחֲקוּקֵי כַּפּוֹת רַגְלַיִם.

פסוק ו

וְלֹא עֲצָבוֹ. לֹא הִכְעִיסוֹ, לְמֶדְךָ שֶׁהַמּוֹנֵעַ תּוֹכָחָה מִבְּנוֹ, מְבִיאוֹ לִידֵי מִיתָה.

וְגַם הוּא טוֹב תֹּאַר. כְּאַבְשָׁלוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: וּכְאַבְשָׁלוֹם לֹא הָיָה אִישׁ יָפֶה, הֵיא גָּרְמָה לָהֶם שֶׁנִּתְגָּאוּ.

וְאֹתוֹ יָלְדָה. אִמּוֹ.

אַחֲרֵי אַבְשָׁלוֹם. כְּלוֹמַר גְּדֹלַתּוֹ אַחַר תַּרְבּוּת שֶׁגִּדְּלָה אִמּוֹ שֶׁל אַבְשָׁלוֹם.

פסוק ז

עִם יוֹאָב בֶּן צְרוּיָה. לְפִי שֶׁהָיָה יוֹדֵעַ שֶׁבִּלְבּוֹ שֶׁל דָּוִד עָלָיו, עַל שֶׁהָרַג אֶת אַבְנֵר וַעֲמָשָׂא וְאַבְשָׁלוֹם, וְסוֹפוֹ שֶׁיְצַוֶּה אֶת בְּנוֹ הַמּוֹלֵךְ תַּחְתָּיו עָלָיו, לְפִיכָךְ הָיָה רוֹצֶה שֶׁיִּמְלֹךְ זֶה עַל יָדוֹ, וַיֶּאֱהָבֵנוּ.

וְעִם אֶבְיָתָר הַכֹּהֵן. שֶׁנִּסְתַּלֵּק מִן הַכְּהֻנָּה מִשֶּׁבָּרַח דָּוִד מִירוּשָׁלַיִם מִפְּנֵי אַבְשָׁלוֹם, שֶׁשָּׁאַל בָּאוּרִים וְתֻמִּים וְלֹא עָלְתָה לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: וַיַּעַל אֶבְיָתָר, וְהָיָה מִבְּנֵי בָנָיו שֶׁל עֵלִי, וְיָדַע שֶׁלֹּא יִשְׁמֹשׁ בִּימֵי שְׁלֹמֹה, שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר לְעֵלִי: וַהֲקִימוֹתִי לִי כֹּהֵן נֶאֱמָן וְהִתְהַלֵּךְ לִפְנֵי מְשִׁיחִי, וְהָיָה חָפֵץ שֶׁיַּעֲמֹד זֶה עַל יָדוֹ.

פסוק ח

וְנָתָן הַנָּבִיא. שֶׁנִּבֵּא לְדָוִד שֶׁשְּׁלֹמֹה יִמְלֹךְ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בְּדִבְרֵי הַיָּמִים: וּשְׁלֹמֹה יִהְיֶה שְׁמוֹ.

פסוק ט

וּמְרִיא. שׁוֹר שֶׁל פִּטָּם.

אֶבֶן הַזֹּחֶלֶת. אֶבֶן גְּדוֹלָה, שֶׁהָיוּ הַבַּחוּרִים מְנַסִּין בָּהּ אֶת כֹּחָם לַהֲזִיזָהּ וּלְגָרְרָהּ, לְשׁוֹן מַיִם זוֹחֲלִין: זוֹחֲלֵי עָפָר. וְיוֹנָתָן תִּרְגֵּם: אֶבֶן סְכוּתָא, שֶׁעוֹמְדִין עָלֶיהָ וְצוֹפִין לְמֵרָחוֹק.

עֵין רֹגֵל. תִּרְגֵּם יוֹנָתָן: עֵין קַצָּרָא, הוּא כּוֹבֵס, שֶׁמְּתַקֵּן בִּגְדֵי צֶמֶר בְּרַגְלָיו, עַל יְדֵי בְּעִיטָה.

פסוק י

וְאֶת שְׁלֹמֹה אָחִיו לֹא קָרָא. שֶׁיּוֹדֵעַ הָיָה, שֶׁהִתְנַבֵּא עָלָיו הַנָּבִיא לִמְלֹךְ.

פסוק יב

וּמַלְּטִי אֶת נַפְשֵׁךְ. מִן הַמַּחֲלֹקֶת לְאַחַר מוֹת הַמֶּלֶךְ, שֶׁיִּרְצֶה בְּנֵךְ לִמְלֹךְ, כְּמָה שֶׁהִבְטִיחוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא.

פסוק כא

חַטָּאִים. חֲסֵרִים וּמְנוּעִין מִן הַגְּדֻלָּה, כְּמוֹ: אֶל הַשַּׁעֲרָה וְלֹא יֶחֱטָא.

פסוק כד

אַתָּה אָמַרְתָּ. בְּתָמִיָּה.

פסוק כה

כִּי יָרַד הַיּוֹם. שֶׁהָעִיר הָיְתָה גְּבוֹהָה, וְאֶבֶן הַזּוֹחֶלֶת לְמַטָּה בַּגַּיְא.

פסוק לג

עַל הַפִּרְדָּה אֲשֶׁר לִי. הוּא סִימָן לוֹ שֶׁיִּמְלֹךְ, וּתְחִלַּת הַגְּדֻלָּה, שֶׁאֵין הֶדְיוֹט רוֹכֵב עַל סוּסוֹ שֶׁל מֶלֶךְ.

אֶל גִּחוֹן. הוּא מַעְיַן הַשִּׁלּוֹחַ, מִכָּאן שֶׁאֵין מוֹשְׁחִין אֶת הַמְּלָכִים אֶלָּא עַל הַמַּעְיָן, סִימָן שֶׁתִּמָּשֵׁךְ מַלְכוּתוֹ.

פסוק לד

וּמָשַׁח אֹתוֹ. נוֹתֵן לוֹ שֶׁמֶן בֵּין רֵיסֵי עֵינָיו, כְּמִין נֵזֶר.

פסוק לו

אָמֵן. שֶׁיִּחְיֶה שְׁלֹמֹה.

פסוק לז

מִכִּסֵּא אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ. מִכָּאן שֶׁאֵין אָדָם מִתְקַנֵּא בִּבְנוֹ.

פסוק לח
וַהַכְּרֵתִי וְהִפְּלַתִּי. תִּרְגֵּם יוֹנָתָן: וְקַשְׁתַּיָּא וְקַלְעַיָּא. וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ: אוּרִים וְתֻמִּים.

פסוק לט
אֶת קֶרֶן הַשָּׁמֶן. מִשָּׁמֶן הַמִּשְׁחָה שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה.
מִן הָאֹהֶל. שֶׁהָאָרוֹן נָתוּן בְּעִיר דָּוִד, וּצְלוֹחִית שֶׁל שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה לִפְנֵי הָאָרוֹן (יומא נב ב).

פסוק מ
בַּחֲלִלִים. פלאוט"י בְּלַעַ"ז (חֲלִילִ).
וַתִּבָּקַע הָאָרֶץ. דִּבְּרוּ הַנְּבִיאִים בִּלְשׁוֹן הֶבֵאי, כִּלְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם.

פסוק מג
אֲבָל אֲדֹנֵינוּ. כְּלוֹמַר, עַכְשָׁיו אֵין בְּשׂוֹרָתִי טוֹבָה לְךָ.

פסוק נ
בְּקַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ. שֶׁהָיָה בְּגִבְעוֹן, אָמַר: הֲרוּגֵי בֵּית דִּין נִקְבָּרִין בְּקִבְרֵי בֵּית דִּין, אָמוּת כָּאן, וְאֶקָּבֵר בְּקִבְרֵי אֲבוֹתַי (תנחומא מסעי יב).

פרק ב

פסוק ה
אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה לִי. שֶׁהֶרְאָה הַסֵּפֶר שֶׁשָּׁלַח דָּוִד בְּיַד אוּרִיָּה. (במדרש רבי תנחומא שם)
דְּמֵי מִלְחָמָה בְּשָׁלוֹם. שֶׁהָיָה לָהֶם שָׁלוֹם עִמּוֹ, וְלֹא הָיוּ נִשְׁמָרִים מִמֶּנּוּ.
בַּחֲגֹרָתוֹ אֲשֶׁר בְּמָתְנָיו. שֶׁחָגַר חֲרָבוֹ מְצֻמֶּדֶת עַל מָתְנָיו, שֶׁלֹּא כְּדֶרֶךְ הַחוֹגְרִים, בְּצַאתוֹ לְקִרַאת עֲמָשָׂא, וּפִיהוּ לְמַטָּה כְּדֵי שֶׁתִּפֹּל, כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר: וְהוּא יָצָא וַתִּפֹּל, וּכְשֶׁנָּפְלָה וּנְטָלָהּ, כְּסָבוּר עֲמָשָׂא שֶׁלֹּא נְטָלָהּ אֶלָּא לְהַגְבִּיהָהּ מִן הָאָרֶץ, וְלֹא נִשְׁמַר מֵהַחֶרֶב אֲשֶׁר בְּיַד יוֹאָב.
וּבְנַעֲלוֹ אֲשֶׁר בְּרַגְלָיו. אֶת אַבְנֵר הָרַג בְּעֹרְמָה, שֶׁשְּׁאָלוֹ גְּדֻמַּת הֵיאַךְ חוֹלֶצֶת, כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר: וַיְסַהוּ יוֹאָב אֶל תּוֹךְ הַשַּׁעַר לְדַבֵּר אִתּוֹ 'בַּשֶּׁלִי', לְשׁוֹן 'שַׁל' נַעֲלֶיךָ.

פסוק ו
וְלֹא תוֹרֵד שֵׂיבָתוֹ בְּשָׁלוֹם שְׁאוֹל. אַל תַּנִּיחֵהוּ לָמוּת מִיתַת עַצְמוֹ וְלִפֹּל בְּגֵיהִנֹּם.

פסוק ח
קְלָלָה נִמְרֶצֶת. מְפֹרֶשֶׁת, כְּמוֹ: מַה יְמָרִיצֶךָּ; (שם ו כה): וּמַה נִּמְרְצוּ, כְּמוֹ מַה נִּמְלְצוּ.

פסוק ט
כִּי אִישׁ חָכָם אָתָּה. תֵּן לִבְּךָ לִמְצֹא לוֹ עָוֹן מָוֶת בִּשְׁבִיל דָּבָר אַחֵר, וְזֶהוּ: וְיָדַעְתָּ אֵת אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה לוֹ.

פסוק יב
וַתִּכֹּן מַלְכֻתּוֹ מְאֹד. אַף עַל הָעֲלִיּוֹנִים.

פסוק יט
לְדַבֶּר לוֹ. לְדַבֵּר בִּשְׁבִילוֹ, בִּשְׁבִיל אֲדוֹנָיְהוּ.
לְאֵם הַמֶּלֶךְ. אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ (בבא בתרא צא ב): לְאִמָּהּ שֶׁל מַלְכוּת, הֵיא רוּת.

פסוק כב
וְשַׁאֲלִי לוֹ אֶת הַמְּלוּכָה. מִשֶּׁיִּשְׁתַּמֵּשׁ בְּשַׁרְבִיטוֹ שֶׁל מֶלֶךְ, הוּא תְּחִלַּת הַשְׁרָרָה.

פסוק כד
עָשָׂה לִי בַּיִת. בֵּית הַמְּלוּכָה, כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר בְּיַד נָתָן.

פסוק כו
עֲנָתֹת לָךְ. מִשָּׁם הָיָה.
כִּי אִישׁ מָוֶת אָתָּה. שֶׁמָּרַדְתָּ בְּמַלְכוּת אָבִי בְּהְיוֹתְךָ עִם אֲדוֹנָיְהוּ, לְהַמְלִיכוֹ שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ.
כִּי נָשָׂאתָ אֶת אֲרוֹן. בְּבִרֹחַ אָבִי מִפְּנֵי אַבְשָׁלוֹם.
וְכִי הִתְעַנִּיתָ. עִמּוֹ בְּאוֹתָהּ הַצָּרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי אָמְרוּ הָעָם רָעֵב וְעָיֵף וְצָמֵא בַּמִּדְבָּר.

פסוק כז
אֶת אֲשֶׁר דִּבֶּר עַל בֵּית עֵלִי. וַהֲקִימוֹתִי לִי כֹּהֵן נֶאֱמָן וְגוֹ', וְהִבַּטְתָּ צַר מָעוֹן וְגוֹ', וּמִשָּׁחֳרָבָה שִׁילֹה, לֹא הָיָה בַּיִת חָשׁוּב לַעֲבוֹדָה לְהַקָּבָ"ה, וְעַתָּה כְּשֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַבְּחִירָה, מִלֹּא הַקָּבָ"ה אֶת דְּבָרוֹ לְגָרֵשׁ אֶת בְּנֵי עֵלִי.

פסוק כח
וְהַשְּׁמֻעָה בָּאָה עַד יוֹאָב. שְׁמוּעַת מִצְוַת דָּוִד שֶׁצִּוָּה לְהָרְגוֹ, וְיָדַע שֶׁשְּׁלֹמֹה שׁוֹנְאוֹ.
כִּי יוֹאָב נָטָה אַחֲרֵי אֲדֹנִיָּה וְאַחֲרֵי אַבְשָׁלוֹם לֹא נָטָה. סוֹף דָּבָר, אֲבָל בִּקֵּשׁ לִנְטוֹת, אֶלָּא נִתְיָרֵא שֶׁעֲדַיִן לַחְלוּחִית שֶׁל דָּוִד קַיֶּמֶת.

פסוק ל
וַיֹּאמֶר לֹא. שְׁתַּיִם לֹא אֲקַבֵּל עָלַי, קְלָלוֹת שֶׁקִּלַּלְנִי דָּוִד אָבִיךָ בְּמִיתַת אַבְנֵר: יְחוּלוּ עַל רֹאשׁ יוֹאָב, יְקַבְּלֵם שְׁלֹמֹה עָלָיו, וְאַחַר כָּךְ אֵצֵא.

פסוק לא
עֲשֵׂה כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר. אֲנִי מְקַבְּלֵם עָלַי, לְכָךְ נִדְבְּקוּ כָּל אֵלֶּה בְּזֶרַע דָּוִד, עֲוֹזִיָּה הָיָה מְצֹרָע, אָסָא מַחֲזִיק בַּפֶּלֶךְ, יְהוֹיָקִים נָפַל בַּחֶרֶב, וַחֲסַר לֶחֶם צִדְקִיָּהוּ.

פסוק לד
בְּבֵיתוֹ בַּמִּדְבָּר. שֶׁהָיָה בֵּיתוֹ הֶפְקֵר כַּמִּדְבָּר, לַעֲנִיִּים.

פסוק לו
וְלֹא תֵצֵא מִשָּׁם. כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה מָצוּי לוֹ, וְלִמְצֹא לוֹ חֵטְא מָוֶת.

פסוק מב
וָאָעִד בְּךָ. לְשׁוֹן הַתְרָאָה.

פסוק מג
אֵת שְׁבֻעַת ה'. אֲשֶׁר הִשְׁבַּעְתִּיךָ בַּה'.

פסוק מו
וְהַמַּמְלָכָה נָכוֹנָה וְגוֹ'. כְּלוֹמַר, לֹא נֶעֱנַשׁ עַל כָּל אֵלֶּה.

פרק ג

פסוק א
וַיִּתְחַתֵּן שְׁלֹמֹה. וְכָל זְמַן שֶׁהָיָה שִׁמְעִי רַבּוֹ קַיָּם, לֹא נִתְחַתֵּן בּוֹ, מִכָּאן אָמְרוּ: לְעוֹלָם יָדוּר אָדָם בִּמְקוֹם רַבּוֹ.
עַד כַּלֹּתוֹ לִבְנוֹת וְגוֹ'. וְאַחַר כָּךְ בָּנָה לָהּ בַּיִת.

פסוק ב
מְזַבְּחִים בַּבָּמוֹת. לְשֵׁם שָׁמַיִם, כָּל הָרוֹצֶה בּוֹנֶה מִזְבֵּחַ בִּרְאֹשׁ גַּגּוֹ אוֹ בַּחֲצֵרוֹ.

פסוק ג
וַיֶּאֱהַב שְׁלֹמֹה לְלֶכֶת בְּחֻקּוֹת דָּוִד אָבִיו. אַרְבַּע שָׁנִים, עַד שֶׁלֹּא הִתְחִיל לִבְנוֹת הַבַּיִת, אֲבָל מִשֶּׁהִתְחִיל לִבְנוֹת, וַיִּתְחַתֵּן שְׁלֹמֹה אֶת פַּרְעֹה, נִמְצֵאתָ אוֹמֵר: כִּי עַל אַפִּי וְעַל חֲמָתִי הָיְתָה לִּי הָעִיר הַזֹּאת, לְמִן הַיּוֹם אֲשֶׁר בָּנוּ אוֹתָהּ וְעַד הַיּוֹם הַזֶּה, כָּךְ שָׁנִינוּ בְּסֵדֶר עוֹלָם, לָמְדְנוּ שֶׁאֵין הַפָּרָשִׁיּוֹת כְּתוּבוֹת כְּסִדְרָן.
בַּבָּמוֹת הוּא מְזַבֵּחַ. בְּגִנּוּתוֹ דִּבֵּר הַכָּתוּב, שֶׁשָּׁהָה אֶת בִּנְיַן הַבַּיִת אַרְבַּע שָׁנִים.

פסוק ד
הִיא הַבָּמָה הַגְּדוֹלָה. הוּא מִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה בַּמִּדְבָּר, וְהֶקְרִיבָה בְּשִׁילֹה, חָרְבָה שִׁילֹה בִּימֵי עֵלִי וּבָא לְנוֹב, חָרְבָה נוֹב בִּימֵי שָׁאוּל, וּבָאוּ לְגִבְעוֹן.
יַעֲלֶה שְׁלֹמֹה. כְּמוֹ מַעֲלֶה שְׁלֹמֹה.
עַל הַמִּזְבֵּחַ הַהוּא. בְּיוֹם אֶחָד.

פסוק ו
וַתִּשְׁמָר לוֹ. לְשׁוֹן מְאַמֵּת אֶת דְּבָרָיו, כְּמוֹ: וְשָׁמַר ה' אֱלֹהֶיךָ לְךָ וְגוֹ', וְאַף כָּאן וַתִּשְׁמָר לוֹ אֶת הַחֶסֶד, הֶאֱמַנְתָּ דְּבָרֶיךָ לְקַיֵּם לוֹ אֶת הַחֶסֶד, אֲשֶׁר הִבְטַחְתּוֹ עַל יְדֵי נָתָן הַנָּבִיא.

פסוק ז

נַעַר קָטֹן. בֶּן שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה הָיָה, וְזֶה לְךָ הַחֶשְׁבּוֹן, וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יְדִידְיָה, בּוֹ בַּפֶּרֶק עִנָּה אַמְנוֹן אֶת תָּמָר, שֶׁנֶּאֱמַר: וַיְהִי אַחֲרֵי כֵן וּלְאַבְשָׁלוֹם אָחוֹת, מַקֵּץ שְׁנָתַיִם יָמִים וַיְהִיוּ גֹּזְזִים לְאַבְשָׁלוֹם וְהָרג אֶת אַמְנוֹן, וְאַבְשָׁלוֹם בָּרַח וַיֵּלֶךְ גְּשׁוּרָה, וַיְהִי שָׁם שָׁלֹשׁ שָׁנִים, הֲרֵי חָמֵשׁ שָׁנִים, וְשָׁב אַבְשָׁלוֹם לִירוּשָׁלַיִם, וַיֵּשֶׁב בִּירוּשָׁלַיִם שְׁנָתַיִם, הֲרֵי שֶׁבַע לִשְׁלֹמֹה, וּמָרַד בְּאָבִיו וְנֶהֱרַג, אַחַר זֹאת: וַיְהִי רָעָב בִּימֵי דָוִד שָׁלֹשׁ שָׁנִים, הֲרֵי עֶשֶׂר, בְּאַחַת עֶשְׂרֵה מָנָה אֶת יִשְׂרָאֵל, וַיְשׁוּטוּ בְּכָל הָאָרֶץ תִּשְׁעָה חֳדָשִׁים, בִּשְׁנַת מוֹתוֹ תִּקֵּן מִשְׁמָרוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: בִּשְׁנַת הָאַרְבָּעִים לְמַלְכוּת דָּוִיד נִדְרָשׁוּ, הֲרֵי שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה לַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה.

פסוק ט

אֶת עַמְּךָ הַכָּבֵד. מִתּוֹךְ שֶׁהֵם רַבִּים, יֵשׁ לָהֶם עֲסָקִים רַבִּים, וּבָאִים לְדִין, וְאֵין לִי מָתוֹן לְעַיֵּן בְּדִינָם. דָּבָר אַחֵר: כִּי מִי יוּכַל לִשְׁפֹּט אֶת עַמְּךָ הַכָּבֵד הַזֶּה, מִשְׁפָּטָם כָּבֵד מְאֹד, אִם יָבֹא דִּין שְׁנֵי גוֹיִם לְפָנַי, וְאֶטֹּל מִזֶּה וְאֶתֵּן לָזֶה שֶׁלֹּא כַדִּין, אֵינִי נֶעֱנָשׁ, אֲבָל יִשְׂרָאֵל הֲרֵינִי נֶעֱנָשׁ עָלָיו עֹנֶשׁ נְפָשׁוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: וְקִבַּע אֶת קֹבְעֵיהֶם נָפֶשׁ.

פסוק יד

וְאִם תֵּלֵךְ בִּדְרָכַי וְגוֹ' וְהַאֲרַכְתִּי אֶת יָמֶיךָ. הֶעְשֶׂר וְהַכָּבוֹד שֶׁלֹּא הִתְנֵיתִי בְּתוֹרָתִי לְתֵת לַמֶּלֶךְ, אֶתֵּן לְךָ, בֵּין זַכַּאי בֵּין חַיָּב, אֲבָל אֹרֶךְ הַיָּמִים וּמַלְכוּת הַדּוֹרוֹת, כְּבָר הִתְנֵיתִי בְּתוֹרָתִי: לְבִלְתִּי סוּר מִן הַמִּצְוָה לְמַעַן יַאֲרִיךְ יָמִים עַל מַמְלַכְתּוֹ וְגוֹ', וְעַל אוֹתוֹ תְּנַאי לֹא אֶשְׁנֶה, וְאִם תֵּלֵךְ בִּדְרָכַי וְהַאֲרַכְתִּי וְגוֹ', וְכֵן בְּמַלְכוּת דּוֹרוֹתָיו אַחֲרָיו, אָמַר לוֹ: וְאַתָּה אִם תֵּלֵךְ לְפָנַי וְגוֹ' לֹא יִכָּרֵת לְךָ אִישׁ וְגוֹ', כָּךְ שְׁנוּיָה בְּסִפְרֵי. וְרַבִּי חֲנִינָא בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: הֲרֵי הוּא אוֹמֵר גַּם עֹשֶׁר גַּם כָּבוֹד וְגוֹ'.

פסוק טו

וַיִּקַץ שְׁלֹמֹה וְהִנֵּה חֲלוֹם. וְהִנֵּה הֵבִין שֶׁחֲלוֹמוֹ אֱמֶת, שׁוֹמֵעַ עוֹף מְצַפְצֵף וּמֵבִין לְשׁוֹנוֹ, כֶּלֶב נוֹבֵחַ וּמֵבִין לְשׁוֹנוֹ.

וַיַּעַשׂ מִשְׁתֶּה. מִשְׂמְחַת לִבּוֹ, שֶׁהֵבִין שֶׁחֲלוֹמוֹ אֱמֶת.

פסוק כא

וָאֶתְבּוֹנֵן אֵלָיו. נָתַתִּי לֵב לְהִסְתַּכֵּל בּוֹ.

פסוק כז

הִיא אִמּוֹ. בַּת קוֹל הוֹפִיעָה וְאָמְרָה: הִיא אִמּוֹ.

פרק ד

פסוק א
מֶלֶךְ עַל כָּל יִשְׂרָאֵל. מִשֶּׁרָאוּ בְּחָכְמָתוֹ, שָׂמְחוּ כֻּלָּם בְּמַלְכוּתוֹ.

פסוק ג
סֹפְרִים. לִכְתֹּב דִּבְרֵי הַיָּמִים.
הַמַּזְכִּיר. אֵיזֶה מִשְׁפָּט בָּא לְפָנָיו רִאשׁוֹן, שֶׁיִּפְסְקֻנוּ רִאשׁוֹן, כָּךְ שָׁמַעְתִּי.

פסוק ה
עַל הַנִּצָּבִים. שְׁנַיִם עָשָׂר נְצִיבִים הָיוּ, לְכַלְכֵּל אֶת הַמֶּלֶךְ וְאֶת בֵּיתוֹ.

פסוק ו
עַל הַמַּס. שֶׁהֶעֱלָה עַל יִשְׂרָאֵל, כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר: וַיַּעַל הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה מַס.

פסוק ז
וְכִלְכְּלוּ אֶת הַמֶּלֶךְ. כָּל סְעוּדָתוֹ, וּמַאֲכַל הַסּוּסִים, וְכָל צָרְכֵי הוֹצָאָה.

פסוק יא
נָפַת דֹּאר. (תַּרְגּוּם:) פַּלְכֵי דֹּאר.

פסוק יג
חֶבֶל אַרְגֹּב. מְמֻנֶּה הָיָה עֲלֵיהֶם לִגְבּוֹת מַס הַמֶּלֶךְ, כִּי מִשְׁפַּט הַמֶּלֶךְ יֵשׁ לִגְבּוֹת יְצִיאוֹתָיו מִן הָעָם, כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר בְּמִשְׁפַּט הַמְּלוּכָה בְּסֵפֶר שְׁמוּאֵל.

פסוק יט
וּנְצִיב אֶחָד אֲשֶׁר בָּאָרֶץ. רַב וּשְׁמוּאֵל פְּלִיגֵי, חַד אָמַר: אֶחָד מְמֻנֶּה עַל כֻּלָּם, הוּא עֲזַרְיָה בֶּן נָתָן הָאָמוּר לְמַעְלָה, וְחַד אָמַר: כְּנֶגֶד חֹדֶשׁ הָעִבּוּר.

פרק ה

פסוק ג
בְּרִאִים. פְּטוּמִים עַל הָאֵבוּס.
רֵעִי. מִן הָאָחוּ.
וּבַרְבָּרִים אֲבוּסִים. יֵשׁ מְרַבּוֹתֵינוּ אוֹמְרִים: תַּרְנְגוֹלִים פְּטוּמִין (וּכְעֵין זֶה כָּתַב רש"י בב"מ פו ב).

פסוק ו
אַרְבָּעִים אֶלֶף אֻרְוֹת סוּסִים. וּבְדִבְרֵי הַיָּמִים הוּא אוֹמֵר: אַרְבַּעַת אֲלָפִים, פֵּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ אַרְבָּעִים אֶלֶף אֻרְוֹות הָיוּ, וּבְכָל אַחַת אַרְבַּע אֶלֶף אִצְטַבְלָאוֹת. אוֹ אַרְבַּעַת אֲלָפִים אֻרְוֹות, וּבְכָל אַחַת אַרְבָּעִים אֶלֶף אִצְטַבְלָאוֹת.

פסוק ז
לֹא יְעַדְּרוּ דָּבָר. אֲפִלּוּ שֶׁל יְמוֹת הַחַמָּה בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים.

פסוק ח
וְהַשְּׁעֹרִים וְהַתֶּבֶן. הָיוּ נוֹתְנִים אֵלּוּ הַנִּצִּיבִים, אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִהְיֶה שָׁם הַמֶּלֶךְ.

פסוק י
מֵחָכְמַת כָּל בְּנֵי קֶדֶם. מַה הִיא חָכְמַת בְּנֵי קֶדֶם, יוֹדְעִים בְּמַזָּלוֹת וְכוּ' כִּדְאִיתָא בִּפְסִיקְתָּא דְּפָרָה אֲדֻמָּה, וְכָל הַפָּרָשָׁה הַזֹּאת נִדְרֶשֶׁת שָׁם לְפִי מַשְׁמָעָהּ.

פסוק יא
וַיֶּחְכַּם מִכָּל הָאָדָם. כְּמַשְׁמָעוֹ.
אֵיתָן וְהֵימָן וְכַלְכֹּל וְדַרְדַּע. אַחִין הָיוּ, בְּנֵי זֶרַח בֶּן יְהוּדָה, שֶׁנֶּאֱמַר: וּבְנֵי זֶרַח זִמְרִי וְאֵיתָן (הָיוּ לְוִיִּם מְשׁוֹרְרִים).
בְּנֵי מָחוֹל. הָיוּ יוֹדְעִים לְיַסֵּד מִזְמוֹרִים הָאֲמוּרִים בְּמָחוֹלוֹת שִׁיר, שֶׁהָיוּ הַלְוִיִּם אוֹמְרִים עַל דּוּכָנָם מִזְמוֹרִים שֶׁיִּסְּדוּ בְּסֵפֶר תְּהִלִּים: מַשְׂכִּיל לְאֵיתָן הָאֶזְרָחִי; וּמַשְׂכִּיל לְהֵימָן הָאֶזְרָחִי. מִדְרַשׁ אַגָּדָה בִּפְסִיקְתָּא: מִכָּל הָאָדָם — זֶה אָדָם הָרִאשׁוֹן; אֵיתָן הָאֶזְרָחִי — זֶה אַבְרָהָם; הֵימָן — זֶה מֹשֶׁה; וְכַלְכֹּל — זֶה יוֹסֵף; וְדַרְדַּע — זֶה דּוֹר הַמִּדְבָּר; מָחוֹל — שֶׁנִּמְחַל לָהֶם עַל מַעֲשֵׂה הָעֶגֶל.

פסוק יב
שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים מָשָׁל. שְׁלֹשֶׁת לְמוּדֵי מְשָׁלוֹת, שָׁלֹשׁ פְּעָמִים כָּתוּב 'מִשְׁלֵי שְׁלֹמֹה' בְּסֵפֶר מִשְׁלֵי.
וַיְהִי שִׁירוֹ חֲמִשָּׁה. שְׁלֹשָׁה אֵלֶּה, וְשִׁיר הַשִּׁירִים, וְקֹהֶלֶת.
וָאֶלֶף. בְּכָל אֶחָד כְּדֵי הוּא לִלְמֹד. וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה: שֶׁהָיָה אוֹמֵר בְּכָל פָּסוּק שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים מָשָׁל, וְעַל כָּל מָשָׁל, אֶלֶף וַחֲמִשָּׁה טְעָמִים.

פסוק יג
וַיְדַבֵּר עַל הָעֵצִים. מָה רְפוּאַת כָּל אֶחָד, וְעֵץ פְּלוֹנִי יָפֶה לְבִנְיָן פְּלוֹנִי, וְלִטַּע בְּקַרְקַע פְּלוֹנִית וְכֵן עַל הַבְּהֵמָה, מָה רְפוּאָתָהּ, וְעִקַּר גִּדּוּלֶיהָ וּמַאֲכָלָהּ. וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה: מָה רָאָה מִצְרָע

לְטַהֵר בְּגָבוֹהַּ שֶׁבַּגְּבוֹהִים, וּבְנָמוּךְ שֶׁבַּנְּמוּכִים. וְעַל הַבְּהֵמָה וְעַל הָעוֹף, מָה רָאָה זֶה לִהְיוֹת כָּשֵׁר בִּשְׁחִיטָה בְּסִימָן אֶחָד, וְזֶה בִּשְׁנֵי סִימָנִין, וְדָגִים וַחֲגָבִים בְּלֹא כְלוּם.

פסוק יז

לֹא יָכֹל לִבְנוֹת בַּיִת וְגוֹ'. לֹא הָיָה רַשַּׁאי מִפְּנֵי הַמִּלְחָמָה, וְהַכָּתוּב אוֹמֵר: וְהֵנִיחַ לָכֶם מִכָּל אֹיְבֵיכֶם מִסָּבִיב, וְאַחַר כָּךְ: וְהָיָה הַמָּקוֹם וְגוֹ' לְשָׁכְנוֹ תִּדְרְשׁוּ וְגוֹ'.

פסוק כ

כַּצִּדֹנִים. שְׁכֵנִים לַיַּעַר לְצַד אֶחָד הָיוּ, וּבְמֶמְשַׁלְתּוֹ שֶׁל חִירָם.

פסוק כג

אֲשֻׁימֵם דִּבְרוֹת. 'רַפְסוֹדוֹת' קוֹרֵא לָהֶם בְּדִבְרֵי הַיְמִים, וּבִלְשׁוֹן אַשְׁכְּנַז פליצי"ן, וּבְלַעַ"ז רי"ץ, קוֹשְׁרִין הָעֵצִים זֶה עִם זֶה, וּמְצִיפִין אוֹתָן עַל פְּנֵי הַמַּיִם, וּמוֹלִיכִין אוֹתָן כְּמוֹ שֶׁמּוֹלִיכִין הַסְּפִינוֹת.

עַד הַמָּקוֹם אֲשֶׁר תִּשְׁלַח אֵלַי. אֲשֶׁר תּוֹדִיעֵנִי לַהֲבִיאָם שָׁם.

וְנִפַּצְתִּים שָׁם. כְּשֶׁמַּתִּיר אוֹגְדָן וּמוֹצִיאָן אֶל הַיַּבָּשָׁה כָּל עֵץ וְעֵץ לְעַצְמוֹ, הֵיא קְרוּיָה נִפּוּץ (כָּל דָּבָר שֶׁלֹּא שֶׁמְּחַלְּקִים אוֹתוֹ לִפְרָקִים, קָרוּי נִפּוּץ), דיפצי"ר בְּלַעַ"ז.

פסוק כה

מַכֹּלֶת לְבֵיתוֹ. לְשׁוֹן מַאֲכָל.

שֶׁמֶן כָּתִית. שֶׁמֶן נָקִי, שֶׁאֵין זֵיתִים נִטְחָנִים בָּרֵיחַיִם, אֶלָּא כּוֹתֵשׁ בְּמַכְתֶּשֶׁת, וְאֵין מַעֲלֶה שְׁמָרִים כָּל כָּךְ כְּמוֹ הַטָּחוּן.

פסוק כז

וַיְהִי הַמַּס. עוֹלֶה לְשָׁכָר שֶׁל שְׁלֹשִׁים אֶלֶף אִישׁ.

פסוק כח

חֲלִיפוֹת. כְּמוֹ שֶׁמְּסַיְּם וְאוֹמֵר: חֹדֶשׁ יִהְיוּ בַלְּבָנוֹן, כְּשֶׁהָיוּ עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים אִישׁ בְּתִשְׁרֵי בַּלְּבָנוֹן, וְהָעֶשְׂרִים אֶלֶף אִישׁ בְּבֵיתוֹ, בְּמַרְחֶשְׁוָן מִתְחַלְּפִים עֲשֶׂרֶת הָאֲלָפִים הַשְּׁנִיִּים וְיוֹצְאִים לַלְּבָנוֹן, וְאֵלּוּ חוֹזְרִים לְבֵיתָם, וּבְכִסְלֵו יוֹצְאִים עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים הַשְּׁלִישִׁים וְיוֹצְאִים לַלְּבָנוֹן, וְאֵלּוּ חוֹזְרִים לְבֵיתָם, וּבְטֵבֵת יוֹצְאִים הָרִאשׁוֹנִים וְחוֹזְרִים לַלְּבָנוֹן, וְכֵן חוֹזְרִים חְלִילָה, נִמְצְאוּ כָּל עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים שֶׁבָּהֶם, חֹדֶשׁ בַּלְּבָנוֹן, וּשְׁנֵי חֳדָשִׁים בְּבֵיתָם.

עַל הַמַּס. לִגְבּוֹתוֹ.

פסוק כט

שִׁבְעִים אֶלֶף נֹשֵׂא סַבָּל. לְהָבִיא הָאֲבָנִים מִן הָהָר לָעִיר, וּשְׁמוֹנִים אֶלֶף הַחוֹצְבִים אוֹתָם בָּהָר, הֲרֵי מֵאָה וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף, וְכֻלָּם גֵּרִים גְּרוּרִים הָיוּ, שֶׁנִּתְגַּיְּרוּ מֵחֲמַת גְּדֻלַּת שְׁלֹמֹה

וְשָׁלְחָנוֹ, וְכֵן כָּתוּב בְּדִבְרֵי הַיָּמִים: וַיִּסְפֹּר שְׁלֹמֹה אֶת כָּל הַגֵּרִים וַיִּמְצָאֵם מֵאָה וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף וַיַּעַשׂ מֵהֶם שִׁבְעִים אֶלֶף וְגוֹ'.

פסוק ל

מִשָּׂרֵי הַנִּצָּבִים. נוֹגְשִׁים וּנְצִיבִים עַל עוֹשֵׂי הַמְּלָאכָה.

שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת. וּבְדִבְרֵי הַיָּמִים הוּא אוֹמֵר: וְשֵׁשׁ מֵאוֹת, אוֹמֵר אֲנִי, שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת הָיוּ מְמֻנִּים עַל מֵאָה וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף, שֶׁכָּל אֶחָד מְמֻנֶּה עַל אַרְבָּעִים וַחֲמִשָּׁה וְיוֹתֵר, וְהַשְּׁלֹשׁ מֵאוֹת שֶׁנּוֹסָפִים בְּדִבְרֵי הַיָּמִים, הָיוּ מְמֻנִּים עַל כֻּלָּם, שֶׁכָּל אֶחָד מְמֻנֶּה עַל חֲמֵשׁ מֵאוֹת וְיוֹתֵר. וְתֵדַע, שֶׁהֲרֵי יֵשׁ עוֹד שְׁנֵי כְתוּבִים בְּדָבָר זֶה, וּמַכְחִישִׁין זֶה אֶת זֶה, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ בְּסֵפֶר זֶה: אֵלֶּה שָׂרֵי הַנִּצָּבִים אֲשֶׁר לִשְׁלֹמֹה חֲמִשִּׁים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת, וּבְדִבְרֵי הַיָּמִים הוּא אוֹמֵר: מָאתַיִם וַחֲמִשִּׁים, הֲרֵי אַרְבַּע מִקְרָאוֹת מַכְחִישִׁין זֶה אֶת זֶה. אֲבָל יֵשׁ לָנוּ לְפָרֵשׁ, שֶׁבַּמִּקְרָאוֹת הָאַחֲרוֹנִים מְמֻנִּים עַל כֻּלָּן, וְלִשְׁלֹמֹה הָיוּ אֵלּוּ הַגֵּרִים לִהְיוֹת לְנוֹשֵׂא סַבָּל וְלַחֹצֵב אֲבָנִים בָּהָר, וְיִהְיוּ לוֹ שְׁאָר עוֹשֵׂי הַמְּלָאכָה לְעֲרֵי הַמִּסְכְּנוֹת, שֶׁהֵם אֶזְרָחִיִּים, שֶׁאֵלּוּ הַכְּתוּבִים אֲמוּרִים שָׁם. וּבְסֵפֶר מְלָכִים מָנָה אֶת הַנִּצִּיבִים הַגֵּרִים שְׁנֵי מִנְיָנִים, שָׂרֵי הָאַרְבָּעִים וַחֲמִשָּׁה לְבַדָּם, וְהַשְּׁלֹשׁ מֵאוֹת הַחֲשׁוּבִים צֵרֵף עִם מָאתַיִם וַחֲמִשִּׁים שֶׁהָיוּ מְמֻנִּים עַל עוֹשֵׂי עָרֵי הַמִּסְכְּנוֹת, וּמָנָה חֲמֵשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים שָׂרִים, וּבְדִבְרֵי הַיָּמִים מָנָה כָּל נְצִיבֵי הַגֵּרִים לְעַצְמָם, הַגְּדוֹלִים עִם הַקְּטַנִּים שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וְשֵׁשׁ מֵאוֹת, וְכֻלָּן גֵּרִים, וּנְצִיבֵי עָרֵי הַמִּסְכְּנוֹת שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל מָאתַיִם וַחֲמִשִּׁים, מָנָה לְעַצְמָן.

הָרֹדִים בָּעָם הָעֹשִׂים בַּמְּלָאכָה. הַנּוֹגְשִׁים אֶת הָעָם עוֹשֵׂי הַמְּלָאכָה.

פסוק לא

וַיַּסִּעוּ. מִן הָהָר, לְשׁוֹן עֲקִירָה.

אֲבָנִים יְקָרוֹת. כְּבֵדוֹת.

אַבְנֵי גָזִית. נִפְסָלוֹת וּמְסֻתָּתוֹת. וְאִם תֹּאמַר וַהֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר: וּמַקָּבוֹת וְהַגַּרְזֶן לֹא נִשְׁמַע בַּבַּיִת בְּהִבָּנוֹתוֹ, פֵּרוּשׁ שֶׁכְּלֵי בַרְזֶל לֹא נִשְׁמַע בַּבַּיִת בְּהִבָּנוֹתוֹ, אֶלָּא שֶׁהָיָה מְסֻתָּת מִבַּחוּץ, וּמַכְנִיס וּבוֹנֶה מִבִּפְנִים (סוטה מח ב).

פסוק לב

וַיִּפְסְלוּ. בָּהָרִים.

וְהַגִּבְלִים. אֵמָּה שֶׁשְּׁמָהּ גְּבָל, וּבְקִיאִים לְסַתֵּת אֲבָנִים וְלִבְנוֹת, כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר בְּצוֹר: זְקֵנֵי גְבַל וַחֲכָמֶיהָ הָיוּ בָךְ מַחֲזִיקֵי בְּדֶקֶךְ.

וַיָּכִינוּ. לְשׁוֹן הַזְמָנָה.

פרק ו

פסוק א

בְּחֹדֶשׁ זִו. הוּא אִיָּר, דְּאִית בֵּהּ זִיוָא לְאִילָנָא, וְכֵן תִּרְגֵּם יוֹנָתָן: זִיו נִיצָנַיָּא.
הוּא הַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי. לְמִנְיַן הֶחֳדָשִׁים, שֶׁהֲרֵי נִיסָן רֹאשׁ הַשָּׁנָה לֶחֳדָשִׁים.
לִמְלֹךְ שְׁלֹמֹה. מוּסָב עַל הַשָּׁנָה הָרְבִיעִית, רְבִיעִית לְמַלְכוּת שְׁלֹמֹה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר בְּדִבְרֵי הַיָּמִים: וַיָּחֶל לִבְנוֹת בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בִּשְׁנַת אַרְבַּע לְמַלְכוּתוֹ.

פסוק ב

שִׁשִּׁים אַמָּה. הַהֵיכָל וְהַדְּבִיר יַחַד.

פסוק ג

וְהָאוּלָם עַל פְּנֵי. לִפְנֵי הַהֵיכָל בִּכְנִיסָתוֹ.
אָרְכּוֹ עַל פְּנֵי רֹחַב הַבָּיִת. אֹרֶךְ הָאוּלָם לָרְחִבּוֹ שֶׁל הַהֵיכָל מִן הַצָּפוֹן לַדָּרוֹם. כָּל מִדָּה הַיְתֵרָה קְרוּיָה אֹרֶךְ, וְהַפְּחוּתָה קְרוּיָה רֹחַב, לְפִי שֶׁבַּהֵיכָל מִדַּת מִן הַמִּזְרָח לַמַּעֲרָב יְתֵרָה, קְרוּיָה אֹרֶךְ, וּבָאוּלָם שֶׁמִּדַּת מִצָּפוֹן לַדָּרוֹם יְתֵרָה בּוֹ, קְרוּיָה אֹרֶךְ מִן הַצָּפוֹן לַדָּרוֹם, וּמִן הַמִּזְרָח לַמַּעֲרָב קְרוּיָה בּוֹ רֹחַב.
עַל פְּנֵי הַבָּיִת. לִפְנֵי הַבַּיִת, לְצַד מִזְרָח לְצַד חוּץ.

פסוק ד

שְׁקֻפֵּים אֲטֻמִים. רַבּוֹתֵינוּ פֵּרְשׁוּ: שְׁקוּפִים לְשׁוֹן רְאִיָּה וּפְתִיחָה וְהַשְׁקָפָה, פְּתוּחִים מִבַּחוּץ וַאֲטוּמִים מִבִּפְנִים, קְצָרִים מִבִּפְנִים, שֶׁלֹּא כְּדֶרֶךְ שְׁאָר חַלּוֹנוֹת אֲחֵרוֹת הָעֲשׂוּיוֹת לְמָאוֹר, לְהַרְאוֹת שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לְאוֹרָה.

פסוק ה

יָצִיעַ. אפנטי"ץ בְּלַעַ"ז (יָצִיעַ), וּשְׁלֹשָׁה שֵׁמוֹת יֵשׁ לָהּ, יָצִיעַ, תֵּא, צֵלַע כַּךְ מְפוֹרָשׁ בְּבָבָא בַּתְרָא.
אֶת קִירוֹת הַבַּיִת סָבִיב. כְּלוֹמַר כְּנֶגֶד הַהֵיכָל וּבֵית קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים הוּא הַדְּבִיר, עָשָׂה צְלָעוֹת מִבַּחוּץ, לְדָרוֹם וּלְמַעֲרָב וּלְצָפוֹן, וְסוֹף הַמִּקְרָא הוּא פֵּרוּשׁ לְרֹאשׁוֹ, וַיִּבֶן עַל קִיר הַבַּיִת, סָמוּךְ לְקִיר הַבַּיִת, יָצִיעַ סָבִיב, כֵּיצַד עָשָׂה? אֶת קִירוֹת הַבַּיִת לַהֵיכָל וְלַדְּבִיר, עָשָׂה צְלָעוֹת.
וַיַּעַשׂ. כְּמוֹ עָשָׂה, וְכֵן: וַיְהִי לִי לִישׁוּעָה, כְּמוֹ הָיָה לִי לִישׁוּעָה.

פסוק ו

הַיְצִיעַ הַתַּחְתֹּנָה. בְּכָל רוּחַ וְרוּחַ הָיוּ הַתָּאִים שְׁלֹשָׁה זֶה עַל זֶה, וּמִדַּת אָרְכּוֹ לֹא נֶאֱמְרָה כָּאן, וּבְמַסֶּכֶת מִדּוֹת שְׁנִינוּ: שְׁלֹשִׁים וּשְׁמוֹנָה תָּאִים הָיוּ, חֲמִשָּׁה עָשָׂר בַּצָּפוֹן, חֲמִשָּׁה עַל גַּבֵּי חֲמִשָּׁה, וַחֲמִשָּׁה עַל גַּבֵּיהֶן, וְכֵן בַּדָּרוֹם, וּשְׁמוֹנָה בַּמַּעֲרָב, שְׁלֹשָׁה עַל גַּבֵּי שְׁלֹשָׁה, וּשְׁנַיִם עַל גַּבֵּיהֶם, הַתַּחְתּוֹנָה חֲמֵשׁ, וְהָאֶמְצָעוֹת שֵׁשׁ, וְהָעֶלְיוֹנוֹת שֶׁבַע, לָמָּה? כִּי מִגְרָעוֹת נָתַן לַבַּיִת סָבִיב חוּצָה, קוֹמַת הַתָּא חָמֵשׁ אַמּוֹת, וּכְשֶׁעוֹלֶה כֹּתֶל הַהֵיכָל חָמֵשׁ אַמּוֹת, גּוֹרֵעַ אֶת עָבְיוֹ, וְכֵנֵס בּוֹ אַמָּה לְפָנִים, וְהִנִּיחַ עַל אוֹתָהּ כְּנִיסָה רָאשֵׁי קוֹרוֹת גַּג עֲלִיַּת הַתָּא, שֶׁהִיא קַרְקָעִית לְאֶמְצָעִית, וּכְשֶׁעוֹלֶה עֶשֶׂר, כֵּנֵס אַמָּה, לְהַנִּיחַ רָאשֵׁי קוֹרוֹת עֲלִיַּת הָאֶמְצָעִית, שֶׁהִיא קַרְקַע הָעֶלְיוֹנָה, נִמְצֵאת אֶמְצָעִית רְחָבָה מִן הַתַּחְתּוֹנָה אַמָּה, וְהָעֶלְיוֹנָה רְחָבָה מִן הַתִּיכוֹנָה אַמָּה. **לְבֵלְתֵּי אֲחֹז בְּקִירוֹת הַבַּיִת**. שֶׁלֹּא לְדַבֵּק רָאשֵׁי הַקּוֹרוֹת דֶּרֶךְ נְקָבִים בְּקִירוֹת הַבַּיִת, שֶׁקִּלְקוּל הַחוֹמָה הוּא, וְאֵינוֹ דֶּרֶךְ נוֹי.

פסוק ז

בְּהִבָּנֹתוֹ אָבֶן שְׁלֵמָה מַסָּע. כְּמוֹ שֶׁהִסִּיעוּהָ מִן הָהָר עַל יְדֵי הַשָּׁמִיר, כְּמוֹ שֶׁהִיא בָּאָה מִשָּׁם, נְתָנוּהָ בְּחוֹמַת הַבִּנְיָן, וְלֹא סִתְתוּהָ בִּכְלֵי בַרְזֶל, וְאַבְנֵי גָזִית הָאָמוּר לְמַעְלָה, מְחֻלָּקֶת הִיא בְּסוֹטָה (מח ב).

וּמַקָּבוֹת. דלוט"א בִּלְשׁוֹן רוּסְיָא (פַּטִּישׁ).

פסוק ח

פֶּתַח הַצֵּלָע הַתִּיכֹנָה אֶל כֶּתֶף הַבַּיִת הַיְמָנִית. יוֹנָתָן תִּרְגֵּם תִּיכוֹנָה זוֹ כְּמוֹ תַּחְתּוֹנָה, לֹא תִּיכוֹנָה בֵּין עֶלְיוֹנָה לְתַּחְתּוֹנָה, שֶׁבְּחֲמֵשׁ תְּאִים שֶׁבַּדָּרוֹם הָיָה לוֹ פֶּתַח אֶל הַחוּץ בַּשּׁוּרָה הַתַּחְתּוֹנָה, וְזֶה (הַתַּרְגּוּם) וּבְלוּלִים יַעֲלוּ עַל הַתִּיכוֹנָה.

הַתִּיכֹנָה. תִּרְגֵּם יוֹנָתָן: מְצִיעָתָא, כִּי הַתָּאִים הַלָּלוּ לֹא הָיוּ פְּתוּחִים אֶל הַחוּץ. שְׁלֹשָׁה פְּתָחִים הָיוּ לְכָל אֶחָד, כָּךְ הִיא שְׁנוּיָה בְּמַסֶּכֶת מִדּוֹת (שָׁם), אֶחָד לַתָּא מִן הַיָּמִין, וְאֶחָד לַתָּא מִן הַשְּׂמֹאל, וְאֶחָד לַתָּא שֶׁעַל גַּבָּיו. וְלִמֵּד כָּאן, שֶׁאֶחָד מִן הַתַּחְתּוֹנִים שֶׁבְּכֻלָּם דְּרוֹמִי, הָיָה לוֹ פֶּתַח אֶל הַחוּץ, וְדֶרֶךְ אוֹתוֹ פֶּתַח נִכְנָסִים לְכֻלָּם, 'וְצֵלָע הַתִּיכוֹנָה' דִּקְרָא, לֹא תִּיכוֹנָה בֵּין עֶלְיוֹנָה לַתַּחְתּוֹנָה, אֶלָּא תִּיכוֹנָה שֶׁבְּחֲמֵשׁ תְּאִים שֶׁבַּדָּרוֹם הָיָה לָהּ פֶּתַח אֶל הַחוּץ בַּשּׁוּרָה הַתַּחְתּוֹנָה, וְזֶהוּ תַּרְגּוּם 'וּבְלוּלִים יַעֲלוּ עַל הַתִּיכוֹנָה', שֶׁלְּמַעְלָה הֵימֶנָּה, מַשְׁמַע דְּהַצֵּלַע הַתִּיכוֹנָה לְמַטָּה.

בְּלוּלִים. תִּרְגֵּם יוֹנָתָן: מְסִבָּתָא, וְהוּא שֶׁקּוֹרִין בִּלְשׁוֹנֵנוּ וויי"ן בְּלַ"ז וּבִלְשׁוֹן אַשְׁכְּנַז ווינד"ל שטיי"ן, וְשָׁם הַמֻּרְגָּל שווינד"ל שטי"ג (מַדְרֵגוֹת לוּלְיָנִיוֹת), וְהוּא בִּנְיָן עָמוּד אֲבָנִים עָשׂוּי

מַעֲלוֹת מַעֲלוֹת, וְהַהוֹלֵךְ בָּהֶן דּוֹמֶה כְּמַקִּיף סְבִיבוֹת עַמּוּד, וְעוֹלִין בּוֹ כַּמָּה וְכַמָּה אַמּוֹת גָּבוֹהַּ, וְאֵין צָרִיךְ לְשֶׁפַע כִּשְׁאָר סֶלָּם, כִּי הִקִּיפוֹ הוּא שִׁפּוּעַ.

אֶל הַשִּׁלְשִׁים. כְּמוֹ אֶל הַשְּׁלִישִׁים.

פסוק ט

וַיִּסְפֹּן. לְשׁוֹן כִּסּוּי תִּקְרָה.

גַּבִּים וּשְׂדֹרֹת בָּאֲרָזִים. שְׁתֵּי תִּקְרָאוֹת, אַחַת עֲשׂוּיָה לְנוֹי מִלְמַטָּה, וְאַחַת שֶׁל לוּחֵי אֲרָזִים מִלְמַעְלָה, שֶׁל גַּבִּים הִיא הַתַּחְתּוֹנָה. וְתִרְגֵּם יוֹנָתָן: בְּהַנְתּוּכִין, וְלֹא יָדַעְתִּי מָה הֵן, וְשָׁמַעְתִּי מִשְּׁמוֹ שֶׁל רַבִּי מְנַחֵם זַצַ"ל, שֶׁהֵם נְסָרִים אֲרוּגִים נָאִים כְּמִין צוּרָה, וְקוֹרִין לוֹ בְּלָשׁוֹנֵנוּ צילי"ד (תִּקְרָה) (וּבְלָשׁוֹן אַשְׁכְּנַז גהימל"ט), וְהִיא לְשׁוֹן 'שָׁמַיִם', 'שְׁמֵי קוֹרָה'. וַאֲנִי אוֹמֵר, שֶׁהֵם לְבֵנִים חֲלוּלִים, וְהֵם כַּחֲצִי קָנֶה עָגֹל, שֶׁעוֹשִׂין לְכִסּוּי בָּתִּים (בִּלְשׁוֹן אַשְׁכְּנַז דעק ציגל — רְעַפִּים).

גַּבִּים. לְשׁוֹן אֲרַמִּי: גּוּבְתָּא דְּקַנְיָא, וְהֵם הָיוּ (לְמַעְלָה), וְהַשְּׂדֹרוֹת (לְמַטָּה).

וּשְׂדֹרֹת. לוּחֵי אֲרָזִים סְדוּרִים לְמַעְלָה מִן הַגַּבִּים, לִדְרִיסַת הָרֶגֶל, כְּשֶׁעוֹלִין לִרְאוֹת בְּבֶדֶק הַבַּיִת. וְכֵן תִּרְגֵּם יוֹנָתָן: וּשְׂדֹרוֹת בָּאֲרָזִים: וְעֵילָא מִנְּהוֹן (רוֹצֶה לוֹמַר, מִן הַגַּבִּים) סִידְרָא דְּרַכְפַּת רֵישֵׁי שַׁרְיָתָא אַרְזָיָא, וְרַכְפַּת לְשׁוֹן תְּכִיפַת, וַחֲבֵרוֹ: עֲבֵי שְׁחָקִים, תִּרְגֵּם יוֹנָתָן: מֵרַכְפַּת עֲנָנִין קְלִילִין.

פסוק י

חָמֵשׁ אַמּוֹת קוֹמָתוֹ. שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד, הֲרֵי גָּבְהָן חָמֵשׁ עֶשְׂרֵה אַמּוֹת, לְבַד עֲבִי הַתִּקְרָה.

וַיֶּאֱחֹז אֶת הַבַּיִת. הוּא כִּסּוּי הַגַּג הָעֶלְיוֹן, וְהַסִּפּוּן הָאָמוּר לְמַעְלָה, הוּא תִּקְרַת הָעֶלְיָה.

פסוק טו

מִבַּיתָה בְּצַלְעוֹת אֲרָזִים. קִירוֹת אֶרֶז אֵצֶל קִיר הָאֶבֶן, כְּדֵי לָטוּחַ עֲלֵיו זָהָב, כְּמוֹ שֶׁהוּא אוֹמֵר לְמַטָּה (פסוק כא): וַיְצַף שְׁלֹמֹה אֶת הַבַּיִת פְּנִימָה זָהָב סָגוּר, וְאִי אֶפְשָׁר לְטוּחַ זָהָב עַל גַּבֵּי הָאֲבָנִים, כִּי אִם בְּעֵצִים וּבְמַסְמְרוֹת.

קִירוֹת הַסִּפָּן. קִירוֹת הָעֶלְיָה.

אֶת קַרְקַע הַבַּיִת. הָרִצְפָּה כֻּלָּהּ.

פסוק טז

אֶת עֶשְׂרִים אַמָּה מִיַּרְכְתֵי הַבַּיִת. עֶשְׂרִים שֶׁהֵן מִסּוֹף הַהֵיכָל וְהָלְאָה, וְהָעֶשְׂרִים שֶׁבְּסוֹף הַבַּיִת, הֵן שֶׁל בֵּית הַכַּפֹּרֶת (דְּהַיְנוּ קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים).

עַד הַקִּירוֹת. עַד הַתִּקְרָה, עֶשְׂרִים קִיר אֶרֶז לְכַסּוֹת קִיר הָאֶבֶן, לָטוּחַ עָלָיו זָהָב.

וַיִּבֶן לוֹ. אוֹתָם עֶשְׂרִים אַמָּה.

מִבַּיִת לִדְבִיר. לִפְנִים מִמְּחִצַּת אַמָּה טְרַקְסִין, הַמַּפְסֶקֶת בֵּין אַרְבָּעִים לְעֶשְׂרִים, וְאוֹתָהּ מְחִצָּה קְרוּיָה דְּבִיר.
לְקֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים. הִבְדִּילָן לְאוֹתָן עֶשְׂרִים אַמָּה.

פסוק יז
הַהֵיכָל לְפָנָי. לִפְנֵי הַדְּבִיר לְצַד הַחוּץ.

פסוק יח
וְאָרֶז אֶל הַבַּיִת פְּנִימָה מִקְלַעַת פְּקָעִים. פֵּרוּשׁ, וְאוֹתָם קִירוֹת אֲרָזִים שֶׁעָשָׂה אֶל הַבַּיִת פְּנִימָה, לְכַסּוֹת קִיר הָאֶבֶן, קָלוּעַ הָיָה בְּצִיּוּרֵי קְלִיעוֹת וְצוּרוֹת פְּקָעִים, כְּמִין כַּפְתּוֹרִים, פְּקָעִים, למויישייל"ש בְּלַעַ"ז (פְּקָעוֹת, כַּפְתּוֹרֵי נוֹי).
וּפְטוּרֵי צִצִּים. תִּרְגֵּם יוֹנָתָן: וַאֲטוּנִין שׁוֹשַׁנִּין, צוּרַת שַׁלְשְׁלָאוֹת.
פְּטוּרֵי. לְשׁוֹן חֲבָלִים, כִּלְשׁוֹן גְּמָרָא, כְּמוֹ כְּפִיטוּרֵי בְּפִי וֶשֶׁט.
צִצִּים. לְשׁוֹן פְּרָחִים, כְּמוֹ: וַיָּצֵץ צִיץ, חֲבָלִים וּפְרָחִים. וּמְנַחֵם חִבְּרוֹ: פְּטוּרֵי, לְשׁוֹן: פֶּטֶר רֶחֶם, וּכְמוֹ: יְפָטִירוּ בְשָׂפָה.
הַכֹּל אָרֶז אֵין אֶבֶן נִרְאָה. תִּרְגּוּם: כָּל בֵּיתָא חָפֵי נִסְרִין דְּאַרְזָא לֵית אַבְנָא מִתְחַזְיָא.
מִקְלַעַת פְּקָעִים. תִּרְגֵּם יוֹנָתָן: גְּלַף חֵיזוּ בֵּיעִין (פֵּרוּשׁ, חָקוּק כִּדְמוּת בֵּיצִים עֲגֻלִּים).

פסוק יט
וּדְבִיר בְּתוֹךְ הַבַּיִת. מְחִצַּת אַמָּה טְרַקְסִין.
לְתִתָּן. כְּמוֹ לָתֵת.

פסוק כ
וְלִפְנֵי הַדְּבִיר. לִפְנִים מֵאוֹתָהּ מְחִצָּה, חָלָל שֶׁל עֶשְׂרִים אַרְךְ, וְשֶׁל עֶשְׂרִים רֹחַב.
וְעֶשְׂרִים אַמָּה קוֹמָתוֹ. כְּלוֹמַר, עֲלִיַּת שֶׁל בֵּית קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים, נְמוּכָה מִשֶּׁל הֵיכָל.
וַיְצַפֵּהוּ. לַדְּבִיר, הִיא הַמְּחִצָּה.
זָהָב סָגוּר. פֵּרְשׁוּ בּוֹ רַבּוֹתֵינוּ: בְּשָׁעָה שֶׁנִּפְתָּח לִמָּכֵר, כָּל חֲנֻיּוֹת אֲחֵרוֹת נִסְגָּרוֹת. וְיוֹנָתָן תִּרְגֵּם: דְּהַב טָב, רוֹצֶה לוֹמַר: מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ מִמֶּנּוּ, סוֹגְרוֹ לְעַצְמוֹ.
וַיְצַף מִזְבַּח אָרֶז. הוּא מִזְבַּח הַקְּטֹרֶת. וְתַמֵּהַּ אֲנִי, וְשֶׁל מִשָּׁה לָמָּה נִגְנַז.

פסוק כא
אֶת הַבַּיִת. בֵּית קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים.
וַיְעַבֵּר. לְשׁוֹן בְּרִיחִים.
בְּרַתּוּקוֹת. שַׁלְשְׁלָאוֹת.

פסוק כב
וְאֶת כָּל הַבַּיִת. כָּל הַהֵיכָל כֻּלּוֹ.

פסוק כג
עֲצֵי שָׁמֶן. (תַּרְגּוּם:) דְּאָעֵי זֵיתָא.
עָשָׂר אַמּוֹת קוֹמָתוֹ. וְרַגְלֵיהֶם בַּקַּרְקַע עוֹמְדִים, אֶחָד מִצָּפוֹן לָאָרוֹן, וְאֶחָד מִן הַדָּרוֹם, סוֹכְכִים עַל הָאָרוֹן וְעַל בַּדָּיו, אֹרֶךְ הַכְּנָפַיִם מְכַסִּים מִקְצָת (רֹחַב הַבַּדִּים), שֶׁהָאָרוֹן הָיָה נָתוּן אָרְכּוֹ לְרָחְבּוֹ שֶׁל בַּיִת, וּבַדָּיו בּוֹלְטִין בְּפֶתַח הַדְּבִיר בַּפָּרֹכֶת שֶׁכְּנֶגֶד הַפֶּתַח, וּבַדָּיו נָתוּנִין בְּרֹאשֵׁי אָרְכָּן, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ שְׁנֵי לְוִיִּם יְכוֹלִים לִכָּנֵס בֵּיניֵיהֶם, כְּשֶׁנּוֹשְׂאִין אוֹתוֹ בַּמְּדָבָר.

פסוק כד
עֲשֶׂר אַמּוֹת מִקְצוֹת כְּנָפָיו וְעַד קְצוֹת כְּנָפָיו. כְּשֶׁהֵן פְּרוּשׂוֹת, נִמְצָאוֹת כַּנְפוֹת שְׁנֵיהֶם שָׁהָיוּ נוֹגְעוֹת זוֹ בָּזוֹ, מְמַלְּאוֹת כָּל חֲלַל עֶשְׂרִים אַמָּה, וְגוּף הַכְּרוּבִים אֵינוֹ מִן הַמִּדָּה, וְעוֹמֵד בְּנֵס.

פסוק כז
וַיִּתֵּן אֶת הַכְּרֻבִים בְּתוֹךְ הַבַּיִת הַפְּנִימִית. בְּתוֹךְ הַדְּבִיר.
וַיִּפְרְשׂוּ אֶת כַּנְפֵי הַכְּרוּבִים. וְהָיוּ כַּנְפֵיהֶם נוֹגְעוֹת זוֹ בָּזוֹ.
וַתִּגַּע כְּנַף הָאֶחָד בַּקִּיר. צָפוֹן.
וּכְנַף הַכְּרוּב הַשֵּׁנִי נֹגַעַת בַּקִּיר. הַדָּרוֹם, סוֹכְכִים עַל הָאָרוֹן וְעַל בַּדָּיו.
וְכַנְפֵיהֶם אֶל תּוֹךְ הַבַּיִת. וְרֹאשֵׁי הַכְּנָפַיִם אֲשֶׁר בְּאֶמְצַע הַבַּיִת.
נֹגְעֹת כָּנָף אֶל כָּנָף. שֶׁכָּל חֲלַל הַבַּיִת עֶשְׂרִים.

פסוק כט
וְאֶת כָּל קִירוֹת הַבַּיִת. קִירוֹת הָעֵץ.
מֵסַב קָלַע. מְקֻפָּת צִיּוּרִין.
פִּתּוּחֵי מִקְלָעוֹת כְּרוּבִים. חֲקוּקֵי צוּרַת כְּרוּבִים וּדְקָלִים וַחֲבָלִים וּפְרָחִים.
מִלִּפְנִים וְלַחִיצוֹן. לְבֵית הַכַּפֹּרֶת הַפְּנִימִי, וְלַהֵיכָל הַחִיצוֹן.

פסוק ל
וְאֶת קַרְקַע הַבַּיִת. כָּל הָרִצְפָּה.
לִפְנִימָה וְלַחִיצוֹן. לְבֵית הַכַּפֹּרֶת וְלַהֵיכָל.

פסוק לא
עֲצֵי שָׁמֶן. עֲצֵי זַיִת.
הָאַיִל. אֵילֵי הַפֶּתַח, הֵם הַמְּזוּזוֹת שֶׁמִּכָּאן וּמִכָּאן, עֲשׂוּיוֹת עֲגֻלּוֹת, כְּמִין אֵילִים אֵילָיו וְאֵילַמָּיו (נָסְחָה אַחֶרֶת: אֵלָה וְאַלּוֹן) וְכֵן בְּכָל בִּנְיַן יְחֶזְקֵאל, סִפּוֹת הַפְּתָחִים קְרוּיִים אֵילִים.
מְזוּזוֹת חֲמִשִּׁית. הַמִּפְתָּן הָאֶחָד, וְהַמְּזוּזוֹת מִכָּאן וּמִכָּאן שְׁתַּיִם, הֲרֵי שָׁלֹשׁ, וְהַמַּשְׁקוֹף שֶׁעָלָיו עֲשׂוּי כְּשְׁתַּיִם כָּזֶה כָּךְ שָׁמַעְתִּי. וַאֲנִי אוֹמֵר, מְזוּזוֹת חֲמִישִׁית, חֲמִשָּׁה צְלָעוֹת הָיוּ

לְמָזוּזוֹת, וְלֹא הָיְתָה מְרֻבַּעַת, וְאֵינוֹ מְדַבֵּר לֹא בַּמִּפְתָּן וְלֹא בַּמַּשְׁקוֹף, שֶׁלֹּא מָצִינוּ מִפְתָּן וּמַשְׁקוֹף קְרוּיִין אֵילִים.

פסוק לב

וַיָּרֶד עַל הַכְּרוּבִים. הָיָה מְרַדֵּד הַזָּהָב טַסִּין דַּקִּין לְשָׁקְעָן בְּפִתּוּחֵי הַצּוּרוֹת, לִהְיוֹת שׁוֹקֵעַ בּוֹ בְּמָקוֹם הַחָקָק, וּבוֹלֵט עַל הַבְּלִיטָה, שֶׁלֹּא יְהֵא הַזָּהָב מְבַטֵּל אֶת הַצּוּרוֹת, וְיִהְיוּ צוּרוֹת הָעֵץ נִכָּרוֹת בַּזָּהָב.

פסוק לג

מֵאֵת רְבִעִית. מְזוּזוֹת הַהֵיכָל הָיוּ רְבוּעוֹת, וְכֵן תִּרְגֵּם יוֹנָתָן: מִן אַרְבָּעָה סִיטְרֵיהוֹן מְרַבְּעִין.

פסוק לד

וּשְׁתֵּי דַלְתוֹת. כָּל אַחַת כְּדֵי חֲצִי רֹחַב הַפֶּתַח.

שְׁנֵי צְלָעִים. תִּרְגֵּם יוֹנָתָן: תְּרֵין צִירִין, צִיר הָעֶלְיוֹן, וְצִיר הַתַּחְתּוֹן.

גְּלִילִים. (תַּרְגּוּם:) סְגַלְגַּלִּין.

וּשְׁנֵי קְלָעִים. אַף זֶה מְתֻרְגָּם צִירִין, לְשׁוֹן קְלָעִים. אוֹמֵר אֲנִי, שֶׁהוּא לָשׁוֹן אֲרַמִּי, לְשׁוֹן כְּנִיסָה, שֶׁהוּא נִכְנָס בְּחוֹר הַמִּפְתָּן.

פסוק לה

וְקָלַע כְּרוּבִים. עַל הַדְּלָתוֹת.

מְיֻשָּׁר עַל הַמְּחֻקָּה. הַזָּהָב מְכֻוָּן עַל חִקּוּק הַצּוּרוֹת, שׁוֹקֵעַ בְּמָקוֹם שִׁקּוּעוֹ, וּבוֹלֵט בְּמָקוֹם בְּלִיטָתוֹ, שֶׁיִּהְיוּ הַצּוּרוֹת נִכָּרוֹת בּוֹ.

פסוק לו

הֶחָצֵר הַפְּנִימִית. הִיא עֶזְרַת הַכֹּהֲנִים וְעֶזְרַת יִשְׂרָאֵל, וְהִיא הָיְתָה לִפְנֵי הָאוּלָם, וְקוֹרֵא אוֹתָהּ פְּנִימִית, לְפִי שֶׁהָיְתָה לִפְנִים מֵעֶזְרַת נָשִׁים (וּבַמִּקְרָא לֹא מָצִינוּ כָּתוּב 'עֶזְרַת', כִּי אִם בַּמִּשְׁנָה).

וְטוּר כְּרֻתֹת אֲרָזִים. נִדְבָּךְ שֶׁל קִירוֹת (מְחֻטָּבוֹת) עָשָׂה בַּחוֹמָה.

פסוק לז

בַּשָּׁנָה הָרְבִיעִת. לַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה.

יֻסַּד בֵּית ה'. הוּחַל יְסוֹדוֹ.

פסוק לח

בְּיֶרַח בּוּל. הוּא מַרְחֶשְׁוָן, שֶׁהֶעֱשָׂב בָּלָה בַּשָּׂדֶה, וּבוֹלְלִין לַבְּהֵמָה מִן הַבַּיִת, מִלְּשׁוֹן: וַיָּבָל לַחֲמוֹרִים.

פרק ז

פסוק א

וְאֶת בֵּיתוֹ בָּנָה שְׁלֹמֹה שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה. שֶׁבִּמְלֹאכֶת גָּבוֹהַּ נִזְדָּרֵז, וּבְשֶׁלּוֹ נִתְעַצֵּל, וּבְשִׁבְחוֹ סִפֵּר הַכָּתוּב.

פסוק ב

בֵּית יַעַר הַלְּבָנוֹן. תִּרְגֵּם יוֹנָתָן: בֵּית מְקֻרַת מַלְכַיָּא.

וּכְרֻתוֹת אֲרָזִים. קוֹרוֹת אֲרָזִים, לְאֹרֶךְ הַבַּיִת הָיָה טוּר עַמּוּדִים בַּקַּרְקַע, וְהַכְּרוּתוֹת מֵעַמּוּד לְעַמּוּד.

פסוק ג

וְסָפַן בָּאָרז. קרוּי עָלֶיהָ מִלְמַעְלָה.

עַל הַצְּלָעוֹת. מְחִצוֹת עֶלְיוֹנוֹת שֶׁעַל הַכְּרוּתוֹת, אַרְבָּעָה מְחִצוֹת זֶה אֶל זֶה בָּרוֹחַב, מְשׁוּכִים לְאֹרֶךְ הַבַּיִת, כֻּלָּן פְּתָחִים וְחַלּוֹנוֹת, כִּי בֵּית הַקֵּיץ הוּא עָשׂוּי לַאֲוִיר, וְעַל אוֹתָן מְחִצוֹת קְרוּי הַסְּפוּן, אַרְבָּעִים וַחֲמִשָּׁה נְסָרִים הָיוּ הַסְּפוּן, שְׁלֹשָׁה טוּרֵי נְסָרִים (לְשָׁלְשָׁה חֲלָלִים), שֶׁבֵּין אַרְבַּע טוּרֵי הָעַמּוּדִים, חֲמִשָּׁה עָשָׂר נְסָרִים הַטּוּר (כְּלוֹמַר נְתוּנִים בֵּין כָּל חֲלַל חֲמִשָּׁה עָשָׂר מֵהֶם) אָרְכָּן לָרֹחַב שֶׁבֵּין טוּר לְטוּר, וְרָחְבָּן לְאֹרֶךְ הַבַּיִת זֶה אֵצֶל זֶה.

פסוק ד

וּשְׁקֻפִּים שְׁלֹשָׁה טוּרִים. וְעוֹד עָשָׂה קְרוּי אֵצֶל שְׁלֹשָׁה טוּרִים הַנְּסָרִים, וּשְׁלֹשֶׁת טוּרֵי הַשְּׁקוּפִים, כִּי רֹחַב שֶׁל חֲמִשָּׁה עָשָׂר נְסָרִים, לֹא קָרָה אֶת הַבַּיִת בְּכָל אָרְכּוֹ, שֶׁהוּא מֵאָה אַמָּה, וְעָשָׂה אֶצְלוֹ לְקָרוֹת הַבַּיִת קְרוּי שֶׁל נְסָרִים קְטַנִּים, נְתוּנִים עַל מֵרִישִׁין קְטַנִּים הַנּוֹתָרִים (צָרִיךְ לוֹמַר: הַנְּתוּנִים) מִטּוּר כְּרוּתוֹת אֲרָזִים אֶל טוּר, שְׁלֹשָׁה מֵרִישִׁין זֶה אֵצֶל (צָרִיךְ לוֹמַר: לְסוֹף) זֶה, וּשְׁקוּפִין מִשְּׁנֵי צִדֵּיהֶן, כְּעֵין מַשְׁקוֹף שֶׁהַדֶּלֶת שׁוֹקֶקֶף בּוֹ, וְעַל אוֹתָן שְׁקוּפִין, רָאשֵׁי הַנְּסָרִים הַקְּטַנִּים נְתוּנִים בּוֹ, אָרְכָּן שֶׁל נְסָרִים קְטַנִּים, כְּנֶגֶד רָחְבָּן שֶׁל נְסָרִים גְּדוֹלִים שֶׁנָּתַן תְּחִלָּה.

וּמָחֻזָּה אֶל מָחֻזָּה. רָאשֵׁי נְסָרִים שֶׁל שָׁקוּף זֶה, לְמוּל (רָאשֵׁי) נְסָרִים שֶׁל (שָׁקוּף) זֶה.

מָחֻזָּה. לְשׁוֹן קָצֶה, וּמְנַחֵם כֵּן פּוֹתְרוֹ, וַחֲבֵרוֹ: אֶל מְחוֹז חֶפְצָם, וְכָל חָזִית שֶׁבִּלְשׁוֹן מִשְׁנָה, כְּךָ הוּא בְּסֵדֶר מַעֲרֶכֶת הַתָּמִיד; וְכֵן הוּא עוֹשֶׂה (חָזִית) מִבַּחוּץ, בְּפֶרֶק הַשֻּׁתָּפִין בְּבָבָא בַתְרָא. וְיוֹנָתָן אַף הוּא תִּרְגְּמוֹ: זְוֵי לְקֶבֶל זְוֵי. אֲבָל 'שְׁקֻפִּים אֲטֻמִים'; וְכֵן: רַבָּעִים שְׁקֻף, כֻּלָּם תִּרְגֵּם: כְּלוֹנְסָא.

פסוק ה

וְכָל הַפְּתָחִים וְהַמְּזוּזֹת. שֶׁסְּתָם מִקְּרַת מְלָכִים עָשׂוּי פְּתָחִים פְּתָחִים, מִפְּנֵי הָאֲוִיר, וּלְכָךְ קָרָאוֹ בֵּית יַעַר, שֶׁדּוֹמֶה לְיַעַר.

רַבָּעִים שָׁקֻף. תִּרְגֵּם יוֹנָתָן: מְרַבְּעִין וַחֲפָן כְּלָנְסָא. וּמְחֻפִּין הָיוּ הַפְּתָחִים בִּנְסָרִים דַּקִּין רִבּוּעִין הָיוּ כִּשְׁאָר פְּתָחֵי בָּתִּים, וְלֹא עָשׂוּיִין כְּפֶה כְּעֵין פְּתָחֵי אוּלָם.

וּמוּל מָחֻזָה. וּמוּל שֶׁל מָחֻזָה, מֵסֵב לִקְרַאת מָחֻזָה הָאַחֶרֶת, רֹאשׁ הַנָּסֶר לִקְרַאת רֹאשׁ הַנָּסֶר, שָׁלֹשׁ פְּעָמִים בְּכָל תִּקְרָה וְתִקְרָה, וְאֵינִי יוֹדֵעַ הָאֵיךְ.

פסוק ו

וְאֵת אוּלָם הָעַמּוּדִים. אוּלָם עָשָׂה לִפְנֵי הָעַמּוּדִים הָאֵלֶּה, מָבוֹא לַבַּיִת, חֲמִשִּׁים אַמָּה אָרְכּוֹ, לָרָחְבּוֹ שֶׁל בַּיִת שֶׁהָיָה חֲמִשִּׁים אַמָּה, וּשְׁלֹשִׁים רָחְבּוֹ לִפְנֵי אֹרֶךְ מֶשֶׁךְ הַבַּיִת, אֶלָּא שֶׁלְּעוֹלָם הַמִּדָּה יְתֵרָה קְרוּיָה אֹרֶךְ, וְהַקְּצָרָה קְרוּיָה רֹחַב.

וְאוּלָם עַל פְּנֵיהֶם. אוּלָם גָּבוֹהַּ עָשָׂה עַל כָּל הַבַּיִת.

וְעַמֻּדִים וְעָב עַל פְּנֵיהֶם. וְעַל כְּרוּתוֹת אֲרָזִים שֶׁעַל הָעַמּוּדִים הַתַּחְתּוֹנִים, הִצִּיב עַל (צָרִיךְ לוֹמַר: עוֹד) עַמּוּדִים אֲחֵרִים, וּמְרִישִׁין מֵעַמּוּד לְעַמּוּד, הָעַמּוּדִים לָאֲרֹג בָּהֶן צְלָעוֹת מִזֶּה לָזֶה, וְהֶעָבִים לְקֵרוּי הָעֲלִיָּה, עָב הִיא מֵרִישׁ, כְּמוֹ שֶׁשָּׁנִינוּ וְהֶעָבִים אֵלּוּ הַמְּרִישִׁין.

פסוק ז

וְאוּלָם הַכִּסֵּא. (תַּרְגּוּם:) וְאוּלְמָא לְאַתְקָנָא תַּמָּן כּוּרְסֵי בֵּית דִּינָא דְּדָאִין תַּמָּן פְּרוֹסְדָא לְבֵית דִּינָא עֲבִיד, פְּרוֹסְדָא לְשׁוֹן פְּרוֹזְדוֹר.

וְסָפוּן בָּאָרֶז. מְחֻפֶּה קַרְקַע הָרִצְפָּה בַּאֲרָזִים.

מֵהַקַּרְקַע. תִּרְגֵּם יוֹנָתָן: מִן אוּשַׁיָּא עַד אוּשַׁיָּא. מִיסוֹד כֹּתֶל זֶה, וְעַד יְסוֹד כֹּתֶל זֶה.

פסוק ח

וּבֵיתוֹ אֲשֶׁר יֵשֵׁב שָׁם. דִּירָה גְּמוּרָה, לֶאֱכֹל שָׁם וְלִשְׁכַּב שָׁם.

מִבֵּית לָאוּלָם. לְפָנִים מִן אוּלָם שֶׁל בֵּית יַעַר הַלְּבָנוֹן.

וּבַיִת יַעֲשֶׂה. עֲלִיָּה בְּלִבּוֹ לַעֲשׂוֹת בַּיִת לְבַת פַּרְעֹה.

כָּאוּלָם הַזֶּה. כְּמַעֲשֵׂה אוּלָם הַזֶּה.

פסוק ט

כָּל אֵלֶּה אֲבָנִים יְקָרוֹת. כָּל הָאֲבָנִים הָאֵלֶּה עֲשׂוּיוֹת כְּבֵדוֹת.

כְּמִדּוֹת גָּזִית. כְּמִדַּת אַבְנֵי גָּזִית, מִדָּה אַחַת הָיְתָה לְאַבְנֵי גָּזִית בַּמְּדִינָה.

וּמִמַּסָּד עַד הַטְּפָחוֹת. בַּגֹּבַהּ הָיָה הַבִּנְיָן הַזֶּה עָשׂוּי בְּאַבְנֵי גָּזִית הָאֵלֶּה, מִן הַיְסוֹד עַד שְׁמֵי הַקּוֹרָה.

וּמִמַּסָּד. לְשׁוֹן יְסוֹד.
הַטְּפָחוֹת. שְׁמֵי קוֹרָה, כְּמוֹ: וּימִינִי טִפְּחָה שָׁמָיִם.
וּמִחוּץ. לְצַד הַחוּץ הָיָה כָּל מֶשֶׁךְ הַקֵּירוֹת בָּאֲבָנִים הַלָּלוּ, עַד הֶחָצֵר הַגְּדוֹלָה.

פסוק י

וּמְיֻסָּד וְגוֹ' אֲבָנִים גְּדוֹלוֹת. וְהַיְסוֹד שֶׁבְּתוֹךְ הַקַּרְקַע, הָיָה שֶׁל אֲבָנִים גְּדוֹלוֹת יוֹתֵר מִמִּדּוֹת גָּזִית.

פסוק יא

וּמִלְמַעְלָה אֲבָנִים יְקָרוֹת. וּמִלְמַעְלָה לַיְסוֹדוֹת הָיוּ אֲבָנִים יְקָרוֹת עַד הַטְּפָחוֹת, כְּמוֹ שֶׁאָמוּר לְמַעְלָה.
וָאָרֶז. (תרגום:) וַחֲפֵי נִסְרִין דְּאַרְזָא, כְּמוֹ שֶׁאָמַר: וְסָפֵן בָּאֶרֶז.

פסוק יב

שְׁלֹשָׁה טוּרִים גָּזִית. הַחוֹמָה עֲשׂוּיָה שְׁלֹשָׁה נִדְבָּכִין שֶׁל אֲבָנִים, וְנִדְבָּךְ שֶׁל עֵץ עֲלֵיהֶם.

פסוק יד

חוּרָשׁ. אָמָּן.
וַיְמַלֵּא אֶת הַחָכְמָה וְאֶת הַתְּבוּנָה וְאֶת הַדַּעַת. שְׁלֹשָׁה כְּלֵי אֻמָּנוּת שֶׁהָעוֹלָם נִבְרָא בָּהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר: בְּחָכְמָה יָסַד אָרֶץ, כּוֹנֵן שָׁמַיִם בִּתְבוּנָה, בְּדַעְתּוֹ תְּהוֹמוֹת נִבְקָעוּ, בִּשְׁלָשְׁתָּן נִבְנָה הַבַּיִת.

פסוק טו

אֶת שְׁנֵי הָעַמּוּדִים. שֶׁהֶעֱמִיד בָּאוּלָם יָכִין וּבֹעַז.
שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה אַמָּה קוֹמַת וְגוֹ'. וּבְדִבְרֵי הַיָּמִים הוּא אוֹמֵר: שְׁלֹשִׁים וְחָמֵשׁ אַמָּה קוֹמָתָן, שֶׁיְּצַק שְׁנֵיהֶם כְּאֶחָד, וְהָאַמָּה הַחֲסֵרָה, אוֹמֵר אֲנִי, חֲצִי אַמָּה הָיְתָה לְכָל אֶחָד בְּרֹאשׁוֹ, שֶׁאֵינָהּ דּוֹמָה לְמְלֹאכֶת שְׁאָר הָעַמּוּד, כְּמוֹ שֶׁאָמוּר לְמַטָּה בְּעִנְיָן: וְעַל רֹאשׁ הָעַמּוּדִים מַעֲשֵׂה שׁוֹשָׁן.
וְחוּט שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה אַמָּה יָסֹב אֶת הָעַמּוּד הַשֵּׁנִי. לְמֵד שֶׁהָיָה אַרְבַּע אַמּוֹת עַל אַרְבַּע אַמּוֹת עָגֹל, שֶׁכָּל שֶׁיֵּשׁ בְּהֶקֵּפוֹ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים, יֵשׁ בּוֹ רֹחַב טֶפַח, וְעָבְיוֹ אַרְבַּע אֶצְבָּעוֹת, וְהוּא חָלוּל, כָּךְ מְפֹרָשׁ בְּסוֹף סֵפֶר יִרְמְיָהוּ. וַהֲרֵי זֶה מִקְרָא קָצָר, פֵּרֵשׁ אָרְכּוֹ שֶׁל אֶחָד, וְיִלְמַד הַשֵּׁנִי מִמֶּנּוּ, וּפֵרֵשׁ הֶקֵּפוֹ שֶׁל שֵׁנִי, וְיִלְמַד מִמֶּנּוּ הָרִאשׁוֹן. וְכֵן תִּרְגֵּם יוֹנָתָן: וְחוּט מְשַׁח תַּרְתֵּי עַסְרֵי אַמִּין מַקִּיף לֵהּ, וְכֵן לְעַמּוּדָא תִּנְיָנָא.

פסוק טז

וּשְׁתֵּי כֹתָרֹת. פומייל"ש בְּלַעַ"ז (כַּפְּתוֹרִים).

מַצַק. טרישגיטי"ר בְּלַעַ"ז (יְצוּק).

חָמֵשׁ אַמּוֹת קוֹמַת הַכֹּתֶרֶת הָאֶחָת. וּבְסוֹף הַסֵּפֶר הוּא אוֹמֵר: שָׁלֹשׁ אַמּוֹת, שְׁנֵינוּ בַּמִּשְׁנָה אַרְבָּעִים וְתֵשַׁע מִדּוֹת: שְׁתֵּי אַמּוֹת הַתַּחְתּוֹנוֹת שֶׁל כּוֹתָרוֹת הָיוּ שָׁווֹת לָעַמּוּד, שֶׁלֹּא הָיוּ בָּהֶן צוּרָה, וְשָׁלֹשׁ הָעֶלְיוֹנוֹת הָיוּ עוֹדְפוֹת לַחוּץ, הַמַּקָּפוֹת צוּרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: שְׁבָכִים מַעֲשֵׂה שְׁבָכָה, כְּמִין לוּלְבִין שֶׁל דֶּקֶל הָיוּ מַקָּפוֹת. וְאוֹמֵר אֲנִי, שֶׁלֹּא מָנָה אוֹתָן שְׁתֵּי אַמּוֹת הַתַּחְתּוֹנוֹת בְּסוֹף הַסֵּפֶר, לְפִי שֶׁהָיוּ שָׁווֹת לָעַמּוּד, וְהָעַמּוּד תָּחוּב בְּכוֹתֶרֶת שְׁתֵּי אַמּוֹת.

פסוק יז

שְׂבָכִים מַעֲשֵׂה שְׂבָכָה. הַשְׂבָכוֹת שֶׁהָיָה לָהֶם, דּוֹמֶה כְּמִין כִּפָּה, שֶׁקּוֹרִין קויפ"א.

מַעֲשֵׂה שְׂבָכָה. מַקָּפוֹת הָיוּ צוּרוֹת שֶׁל לוּלְבֵי דֶּקֶל, כְּמוֹ: וְעַל שְׂבָכָה יִתְהַלֵּךְ, וּגְדִילִים הָיוּ לָהֶם כְּמַעֲשֵׂה שַׁרְשְׁרָאוֹת.

שִׁבְעָה לַכֹּתֶרֶת הָאֶחָת. שִׁבְעָה לוּלְבִין הָיָה לְהֶקֵף אֶחָד לִשְׂבָכָה אַחַת.

פסוק יח

וּשְׁנֵי טוּרִים. שֶׁל רִמּוֹנִים וְשֶׁל נְחשֶׁת, הָרִמּוֹנִים תְּחוּבִים בְּשַׁרְשְׁרוֹת הַמַּקִּיפוֹת אֶת הַכּוֹתֶרֶת, כְּךְ מְפֹרָשׁ בְּדִבְרֵי הַיָּמִים, וּבְמִשְׁנַת אַרְבָּעִים וְתֵשַׁע מִדּוֹת.

לְכַסּוֹת אֶת הַכֹּתֶרֶת אֲשֶׁר עַל רֹאשׁ הָרִמֹּנִים. הֲרֵי זֶה מִקְרָא מְסֹרָס, לְכַסּוֹת הָרִמּוֹנִים אֶת הַכּוֹתֶרוֹת אֲשֶׁר עַל הָרֹאשׁ, וְכֵן הָיוּ הַכּוֹתָרוֹת עֲשׂוּיוֹת לְפִי סֵדֶר מַשְׁמָעוּת הַמִּקְרָאוֹת: כְּמִין שְׁנֵי אֲגָנִים הָיְתָה כָּל אַחַת, אֲגַן הַתַּחְתּוֹן בֵּית קִבּוּלָהּ לְמַעְלָה, וְהוּא קְרוּי 'גֻּלָּה', כְּמוֹ שֶׁאָמוּר בְּעִנְיָן: וְגֻלַּת הַכּוֹתָרוֹת, וְתִרְגּוּמוֹ יוֹנָתָן: אַגְנֵי קְרוֹנְתָן. הָעֶלְיוֹן כָּפוּי עַל הַתַּחְתּוֹן, בֵּית קִבּוּלוֹ לְמַטָּה, וְהִיא קְרוּיָה 'שְׂבָכָה' כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר בְּעִנְיָן זֶה: וְהַשְׂבָכוֹת שְׁתֵּים לְכַסּוֹת אֶת שְׁתֵּי גֻּלַּת הַכּוֹתָרוֹת. נִמְצָא רְחָבָהּ בְּמָקוֹם הַדֶּבֶק, וּמְשֻׁפַּעַת וְעוֹלָה, וּמְשֻׁפַּעַת וְיוֹרֶדֶת, וְהוּא קְרוּי בֶּטֶן. וְכֵן תִּרְגֵּם יוֹנָתָן מִלְעֻמַּת הַבֶּטֶן, מִלְקֻבֵּל דְּבֵקָא. וְגֹבַהּ שְׁתֵּי הָאֲגָנוֹת הָאֵלֶּה אַרְבַּע אַמּוֹת, וְזֶהוּ שֶׁאָמַר: וּמַעֲשֵׂה שׁוֹשָׁן בָּאוּלָם אַרְבַּע אַמּוֹת. מְצֻיָּרוֹת הָיוּ בָּם כְּמִין פִּרְחֵי שׁוֹשַׁנִּים, כְּדֶרֶךְ הַצִּיּוּרִין בְּכֹתֶל הָאוּלָמוֹת, אַרְבַּע אַמּוֹת גֹּבַהּ, וְהָאַמָּה הַחֲמִישִׁית, הִיא כּוֹתֶרֶת קְטַנָּה לְמַעְלָה מִן הַגְּדוֹלָה, הוּא שֶׁנֶּאֱמַר: וְכוֹתֶרֶת עַל שְׁנֵי הָעַמּוּדִים.

פסוק כ

גַּם מִמַּעַל מִלְּעֻמַּת הַבֶּטֶן. שֶׁהוּא לְעֵבֶר הַשְׂבָכָה, בְּסוֹף הַשְׂבָכָה בְּשׁוּלֶיהָ, הוּא בָּאֶמְצַע בְּמָקוֹם הַדֶּבֶק (שֶׁעַל הַשְׂבָכָה) (צָרִיךְ לוֹמַר: שֶׁהַשְׂבָכָה) מְדֻבֶּקֶת בַּגֻּלָּה אֲשֶׁר תַּחְתֶּיהָ.

וְהָרִמֹּנִים מֵאתַיִם. רִמּוֹנִים עֲשׂוּיִין שְׁתֵּי טוּרִים סָבִיב, מְחֹרָזִים בְּשַׁלְשֶׁלֶת, וּמַקִּיפִין אֶת הַשְׂבָכָה.

עַל הַכֹּתֶרֶת הַשֵּׁנִית. אַף זֶה מִקְרָא קָצָר, עַל הָאַחַת, וְכֵן עַל הַשְּׁנִיָּה.

פסוק כב

וְעַל רֹאשׁ הָעַמּוּדִים מַעֲשֵׂה שׁוֹשָׁן. חֲצִי אַמָּה בְּרֹאשׁ כָּל אֶחָד הָיָה כָּתְלוֹ דַּק כְּשׁוֹשָׁן, וּשְׁאָר הָעַמּוּד עָבְיוֹ אַרְבַּע אֶצְבָּעוֹת נָבוּב, לְכָךְ לֹא נִמְנֵית אוֹתָהּ אַמָּה בִּיצִיקַת הָעַמּוּדִים בְּדִבְרֵי הַיָּמִים, לְפִי שֶׁלֹּא הָיְתָה שָׁוָה לִמְלֹאכֶת הָעַמּוּד.

פסוק כג

עָשָׂר בָּאַמָּה מִשְּׂפָתוֹ עַד שְׂפָתוֹ. בְּאֶמְצָעִיתוֹ, שֶׁכָּל רֹחַב כְּלִי עָגֹל, בְּאֶמְצָעִיתוֹ הוּא.
וְקָו שְׁלֹשִׁים בָּאַמָּה. זֶהוּ שֶׁאָמְרוּ: כָּל שֶׁיֵּשׁ בְּהֶקֵּפוֹ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים יֵשׁ בּוֹ רֹחַב טֶפַח, הֶקֵּפוֹ שְׁלֹשִׁים, וְרָחְבּוֹ עֶשֶׂר, וּמִתּוֹכוֹ הוּא מוֹדֵד.
קוֹמָתוֹ. עָמְקוֹ, וּבְדִבְרֵי הַיָּמִים הוּא אוֹמֵר, שֶׁעָשָׂאוּ לְרִחְיצַת הַכֹּהֲנִים לִטְבֹּל בְּתוֹכוֹ.

פסוק כד

וּפְקָעִים. וְצוּרַת בֵּיעִין, תִּרְגֵּם יוֹנָתָן.
מְתַחַת לִשְׂפָתוֹ. בְּשֶׁלֹּשׁ אַמּוֹת תַּחְתּוֹנוֹת שֶׁהָיוּ מְרֻבָּעוֹת, שֶׁכָּךְ שָׁנִינוּ בַּגְּמָרָא דְּעֵרוּבִין: שָׁלֹשׁ תַּחְתּוֹנוֹת מְרֻבָּעוֹת, וּשְׁתַּיִם עֶלְיוֹנוֹת עֲגֻלּוֹת, וְאִי אֶפְשָׁר לוֹ לְהָכִיל אַלְפַּיִם בַּת שֶׁהֵם מֵאָה וַחֲמִשִּׁים מִקְוֶה טָהֳרָה אַרְבָּעִים, אֶלָּא בְּעִנְיָן זֶה כְּמוֹ שֶׁפֵּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ בְּעֵרוּבִין, עֶלְיוֹנוֹת מְרֻבָּעוֹת וְהַתַּחְתּוֹנוֹת עֲגֻלּוֹת, אִי אֶפְשָׁר לוֹמַר, דִּכְי כְּתִיב שְׂפָתוֹ עָגֹל סָבִיב, לְכָךְ הוּא אוֹמֵר בַּפְּקָעִים הַלָּלוּ עֶשֶׂר בָּאַמָּה מַקִּיפִין אֶת הַיָּם סָבִיב, שֶׁבְּמָקוֹם רִבּוּעוֹ (הֶקֵּפוֹ) אַרְבָּעִים אַמָּה, עֶשֶׂר אַמָּה לְכָל רוּחַ, אֲבָל בְּמָקוֹם עִגּוּלוֹ אִי אֶפְשָׁר לוֹמַר עֶשֶׂר בָּאַמָּה סָבִיב.
שְׁנֵי טוּרִים הַפְּקָעִים יְצֻקִים בִּיצֻקָתוֹ. הַכֹּל מוּצָק יַחַד, לֹא שֶׁחִבֵּר לוֹ אֶת הַפְּקָעִים אַחַר יְצִיקָתָן עַל יְדֵי מַסְמֵרוֹת אוֹ עַל יְדֵי דֶּבֶק, שֶׁקּוֹרִין שולדר"א בְּלַעַ"ז (הַלְחָמָה, רִתּוּךְ).

פסוק כה

וְכָל אֲחֹרֵיהֶם. שֶׁל בְּקָרִים הַלָּלוּ.
בָּיְתָה. אֶל תַּחַת הַיָּם הָיוּ אֲחוֹרֵיהֶם פּוֹנִים, [שְׁלֹשָׁה] (שְׁנַיִם) שֶׁבַּצָּפוֹן לִקְרַאת שֶׁבַּדָּרוֹם, וְשֶׁל מִזְרָח כְּנֶגֶד שֶׁל מַעֲרָב.

פסוק כו

וְעָבְיוֹ טֶפַח. שׁוּלָיו וּדְפָנוֹתָיו, אֶלָּא שֶׁאֵצֶל פִּיו הָיָה דַּק וּמְרֻקָּע וּמְרֻדָּד, כְּמַעֲשֵׂה שְׂפַת כּוֹס שֶׁשּׂוֹתִין בּוֹ, וּמְצַיֵּר פֶּרַח וְשׁוֹשָׁן.
אַלְפַּיִם בַּת. שִׁשָּׁה אֲלָפִים סְאִים, שֶׁהַבַּת שִׁלֹּשׁ סְאִין, שֶׁנֶּאֱמַר: הָאֵיפָה וְהַבַּת תִּכֶּן אֶחָד לָהֶם. נִמְצְאוּ חֲמִשִּׁים וּמֵאָה מִקְוֶה טָהֳרָה, הָאַרְבָּעִים מֵאוֹת, מֵאָה מִקְוָאוֹת, וְהָעֶשְׂרִים מֵאוֹת, חֲמִשִּׁים מִקְוָאוֹת. וְאַף כְּשֶׁתְּחַלֵּק הַכֹּל לְפִי מִדָּה שֶׁשִּׁעֲרוּ חֲכָמִים אַמָּה עַל אַמָּה בְּרוּם שֶׁלֹּשׁ אַמּוֹת לַמִּקְוֶה, תִּמְצָאֵנָה כֵּן, שֶׁלֹּשׁ אַמּוֹת מְרֻבָּעוֹת, מֵאָה מִקְוָאוֹת, וּשְׁתַּיִם הָעֲגֻלּוֹת, חֲמִשִּׁים

מְקֻוָאוֹת, שֶׁהַמְּרֻבָּע יָתֵר עַל הָעִגּוּל רְבִיעִית. וּבְדִבְרֵי הַיָּמִים כְּתִיב: בַּתִּים שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים יָכִיל, וּפֵירְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ בְּמַסֶּכֶת הַיָּבֵשׁ, שֶׁהַגֹּדֶשׁ הָיָה שְׁלִישׁ בְּבֵית הַקִּבּוּל.

פסוק כז

וְשָׁלֹשׁ בָּאַמָּה קוֹמָתָהּ. שֶׁל מְכוֹנָה, לְבַד קוֹמַת הָאוֹפָן (פֵּרוּשׁ: חוּץ מִן הַכַּן גּוּפָהּ) שֶׁהִיא יוֹשֶׁבֶת עָלָיו, אַמָּה וַחֲצִי אַמָּה, וְגֹבַהּ הַמְּכוֹנָה אַמָּה וְחֵצִי (אַרְבַּע בָּאַמָּה אֹרֶךְ וְגוֹ') הָאַמָּה גְּבֹהָה הָיְתָה מְרֻבַּעַת, אֲבָל חֲצִי הָאַמָּה הָיְתָה עֲגֻלָּה, שְׁנֶאֱמַר: וּבְרֹאשׁ הַמְּכוֹנָה חֲצִי הָאַמָּה קוֹמָה עָגֹל סָבִיב.

פסוק כח

מִסְגְּרֹת לָהֶם. רָאִיתִי בַּמִּשְׁנָה אַרְבָּעִים וְתִשַּׁע מִדּוֹת, הַמִּסְגְּרוֹת כְּמִין טַבְלָאוֹת.
מִסְגְּרוֹת לָהֶם. הַמִּסְגְּרוֹת מִיַּד אוֹפַן לְיַד אוֹפָן, וְיַד אוֹפָן, הוּא עֵץ הַתָּחוּב בְּתוֹךְ הָאוֹפָן בַּנֶּקֶב, וְקָרוּי איישי"ל בְּלַעַ"ז (צִיר שֶׁל גַּלְגַּל). וְאַרְבָּעָה הָאוֹפַנִּים בַּמְּכוֹנָה, מִסְגְּרוֹת מִכָּאן וּמִסְגְּרוֹת מִכָּאן, מֵאַרְבָּעָה צְדָדִין, וּבֵין זוֹ לָזוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת רֹחַב, וּמִלְמַעְלָה 'סְרָנִים', כְּמוֹ 'נְסָרִים', מוּל הַמִּסְגְּרוֹת, וְהַשְּׁלַבִּים מִן הַתַּחְתּוֹנָה לָעֶלְיוֹנָה. וּמִסְגְּרוֹת אֲחֵרוֹת. בֵּין הַשְּׁלַבִּים. כְּעֵין מְלֹאכֶת כַּרְעֵי הַמִּטָּה שֶׁל בְּנֵי כְפָר, שֶׁאֵינָן עֲגֻלִּים אֶלָּא בּוֹלֵט, לְצוּר בָּהֶם אֲרָיוֹת וּכְרוּבִים. וְאוֹמֵר אֲנִי, שֶׁהַשְּׁלַבִּים הַלָּלוּ כְּעֵין שְׁלִיבוֹת סֻלָּם, כְּמִין מַקְלוֹת נְחוּשֶׁת זְקוּפִין עַל הַמִּסְגְּרוֹת הַתַּחְתּוֹנָה, כִּשְׁנַיִם וּשְׁלֹשָׁה בֵּין מַקֵּל לְמַקֵּל, מִסְגְּרוֹת קְבוּעוֹת מִשְּׁלִיבָה לִשְׁלִיבָה. וְיוֹנָתָן תִּרְגֵּם: שְׁלִיבַיָּא.

פסוק כט

וְעַל הַמִּסְגְּרוֹת אֲשֶׁר בֵּין הַשְּׁלַבִּים. הֵיוּ מְצֻיָּרוֹת צוּרוֹת אֲרָיוֹת, צוּרוֹת בְּקָרִים וּכְרוּבִים.
וְעַל הַשְּׁלַבִּים כֵּן. בָּסִיס, לְהוֹשִׁיב הַכִּיּוֹר עָלָיו, מִלְמַעְלָה לַמִּסְגֶּרֶת אֲשֶׁר עַל רֹאשָׁם.
וּמִתַּחַת לָאֲרָיוֹת וְלַבָּקָר. הַמְרֻקָּמִין עַל הַמִּסְגְּרוֹת שֶׁבֵּין הַשְּׁלַבִּים.
לְיוֹת מַעֲשֵׂה מוֹרָד. לְיוֹת, כְּמִין זָכָר וּנְקֵבָה מְחֻבָּרִין זֶה בָּזֶה.
מַעֲשֵׂה מוֹרָד. מְרֻדָּדִין, כְּמִין רִדּוּד טַס דַּק, וְאֵין בּוֹלְטִין בְּעֻבְיוֹ, וְלֹא חֲקוּקִים בְּשִׁקּוּעַ. וְיוֹנָתָן תִּרְגֵּם לְיוֹת מַעֲשֵׂה מוֹרָד: מְדַבַּק עוֹבַד כְּבוּשׁ, שולדור"ש בְּלַעַ"ז (רתוך).

פסוק ל

וְאַרְבָּעָה אוֹפַנֵּי. שְׁנַיִם לְפָנֶיהָ וּשְׁנַיִם לְאַחֲרֶיהָ, כְּדֶרֶךְ הָעֲגָלוֹת הַגְּדוֹלוֹת.
וְסַרְנֵי נְחֹשֶׁת. יוֹנָתָן תִּרְגֵּם: וְנִסְרִין דִּנְחַשׁ, הֵם הַנְּסָרִים הָעֶלְיוֹנִים מוּל הַמִּסְגְּרוֹת.
סַרְנֵי. כְּמוֹ נְסָרִים.
וְאַרְבַּע פַּעֲמֹתָיו. שֶׁל כַּן שֶׁעָלֶיהָם.

כְּתֹפֹת לָהֶם. בּוֹלְטוֹת לְמַעְלָה מִן הַנְּסָרִים בְּזָוִיּוֹת הַכַּן. וְתַחַת הַכִּיּוֹר הַיּוֹשֵׁב עַל הַכַּן, הָיוּ הַכְּתֹפוֹת יְצוּקוֹת (סְפָרִים אֲחֵרִים: לְלַמֵּד שֶׁמִּתּוֹךְ הַכַּן הָיוּ הַכְּתֹפוֹת יוֹצְאוֹת בִּיצִיקָה אַחַת, וְהַכְּתֹפוֹת מַחֲזִיקוֹת לַכִּיּוֹר שֶׁלֹּא יִפֹּל לְמַטָּה לְתוֹךְ הַכַּן).

מֵעֵבֶר אִישׁ לִיּוֹת. מִצַּד כָּל אֶחָד מִן הַכְּתֹפוֹת, הָיָה לִיּוֹת שֶׁל זָכָר וּנְקֵבָה מְצֻיָּרוֹת. מֵעֵבֶר אִישׁ. כְּמוֹ אִישׁ אֶל אָחִיו הָאֲמוּרִים בַּכְּרוּבִים.

פסוק לא

וּפִיהוּ מִבֵּית לַכֹּתֶרֶת וָמַעְלָה בָּאַמָּה. פִּיהוּ שֶׁל כַּן, יוֹצֵא מִתּוֹךְ פִּיהוּ שֶׁל כּוֹתֶרֶת, וְעוֹלֶה לְמַעְלָה אַמָּה גֹּבַהּ, וְהַכּוֹתֶרֶת הִיא גַּג הַמְכוֹנָה עֲשׂוּי כְּמִין כּוֹבַע מְשֻׁפָּע מִכָּל צְדָדָיו, וּבְאֶמְצַע נִקְבַּעַת נָקֵב עָגֹל אַמָּה וַחֲצִי אַמָּה רֹחַב בָּעָגוֹל, וּסְבִיב אוֹתוֹ נָקֵב כְּמִין הֶקֵּף מְחֻצָּה, חֲצִי אַמָּה גֹּבַהּ סָבִיב, וְכָךְ מְפֹרָשׁ לְמַטָּה בָּעִנְיָן, שֶׁנֶּאֱמַר: וּבְרֹאשׁ הַמְכוֹנָה חֲצִי אַמָּה קוֹמָה עָגֹל סָבִיב. וְהוּא קָרוּי 'פִּי הַכּוֹתֶרֶת', וְהַכֵּן מֻנָּח עַל אוֹתוֹ הֶקֵּף, וְשׁוּלֵי הַכֵּן תְּחוּבִין בְּתוֹךְ פִּי הַהֶקֵּף, וּלְמַעְלָה הֵימֶנּוּ הוּא בּוֹלֵט אַמָּה, וְזֶהוּ שֶׁאָמַר כָּאן: וּפִיהוּ מִבַּיִת לַכּוֹתֶרֶת וּמַעְלָה בָּאַמָּה.

וּפִיהָ עָגֹל מַעֲשֵׂה כֵן. וּפִיהָ שֶׁל כּוֹתֶרֶת עָגֹל, דֶּגֶמֶת כֵּן הֶעָגֹל.

אַמָּה וַחֲצִי הָאַמָּה. רְחָבָהּ בָּעָגוֹל.

וְגַם עַל פִּיהָ מִקְלָעוֹת. צוּרַת פְּרָחִים.

פסוק לב

וְאַרְבַּעַת הָאוֹפַנִּים לְמִתַּחַת לַמִּסְגְּרוֹת. שֶׁהַמִּסְגְּרוֹת מִיַּד אוֹפַן לְיַד אוֹפַן, כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי.

וִידוֹת הָאוֹפַנִּים. הוּא עֵץ הַתָּחוּב בָּאוֹפַנִּים, וְקוֹרִין איישי"ל (צִיר שֶׁל גַּלְגַּל).

בַּמְּכוֹנָה. דְּבוּקִים מְצוּקִים בַּמְּכוֹנָה בִּיצִיקָה אַחַת.

פסוק לג

כְּמַעֲשֵׂה אוֹפַן הַמֶּרְכָּבָה. תִּרְגֵּם יוֹנָתָן: כְּעוֹבַד גִּלְגְּלֵי מֶרְכָּבָה, אוֹפַן בְּתוֹךְ הָאוֹפַן שְׁתֵּי וָעֶרֶב, כְּמוֹ שֶׁאָמַר בִּיחֶזְקֵאל, בַּמֶּרְכָּבָה גָּבוֹהַּ.

יְדוֹתָם. איישי"ל (צִיר שֶׁל גַּלְגַּל).

וְגַבֵּיהֶם. בוייל"ש בְּלַעַ"ז (טַבּוּר הַגַּלְגַּל), הֵם הַנְּקָבִים.

וְחִשֻּׁקֵיהֶם. הֵם עֲגֻלִּים סָבִיב, שֶׁהוּא קִשּׁוּרָן.

וְחִשֻּׁרֵיהֶם. זְרוֹעוֹת הָאוֹפַנִּים, הַתְּחוּבִים מִגַּבֵּיהֶם לְחִשּׁוּקֵיהֶם, שֶׁקּוֹרִין ריי"ש בְּלַעַ"ז (חִישׁוּרִים).

פסוק לד

וְאַרְבַּע כְּתֹפוֹת. כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי לְמַעְלָה, וְאַרְבַּע פַּעֲמוֹתָיו כְּתֹפוֹת לָהֶם, וְלֹא שְׁנָאָן כָּאן אֶלָּא לוֹמַר וּמִן הַמְכוֹנָה כְּתֻפֶּיהָ.

פסוק לה

חֲצִי הָאַמָּה קוֹמָה עָגֹל. הִיא מְחִצָּה, כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי לְמַעְלָה, שֶׁהִיא סְבִיב הַנָּקֶב וְהָאַמָּה מְרֻבַּעַת.

וְעַל רֹאשׁ הַמְּכוֹנָה יְדֹתֶיהָ. הֵם סַרְנֵי הַנְּחֹשֶׁת הָאֲמוּרִים לְמַעְלָה.

וּמִסְגְּרֹתֶיהָ מִמֶּנָּה. מִסְגְּרוֹת הַתַּחְתּוֹנוֹת הוּצְקוּ עִמָּהּ, וְלֹא שֶׁחִבְּרָן לְאַחַר כֵּן.

פסוק לו

וַיְפַתַּח עַל הַלֻּחֹת יְדֹתֶיהָ וְעַל מִסְגְּרֹתֶיהָ. הַתַּחְתּוֹנוֹת עַל שְׁנֵיהֶם, פִּתַּח וְחָקַק כְּרוּבִים אֲרָיוֹת.

כְּמַעֲר אִישׁ וְלִיוֹת. פִּתַּח סָבִיב כְּזָכָר וּנְקֵבָה הַחֲבוּקִים בְּזִרּוֹעוֹתֵיהֶן, כֵּן פֵּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ.

כְּמַעַר. לְשׁוֹן אֶחְיָזָה וְדִבּוּק, כְּזָכָר הַמְּעוּרֶה בַּנְּקֵבָה, וּפֵרוּשׁוֹ: אִישׁ וְלוֹיוֹתוֹ. וּלְפִי מַשְׁמָעוּתוֹ 'לוֹיוֹת' לְשׁוֹן 'דְּבוּק', שולדור"א בְּלַעַ"ז (הַלְחָמָה, רִתּוּךְ), כְּמוֹ לוֹיוֹת הָיוּ שָׁם, עֲשׂוּיוֹת כְּמַעֲרַת אִישׁ, וְהַמַּעֲרֶה כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁנוּ.

פסוק לז

מוּצָק אֶחָד. כְּשֵׁם שֶׁיְּצַק אֶת הָרִאשׁוֹנָה, כֵּן יָצַק אֶת כֻּלָּם.

פירוש מבעל צורת הבית: **וזה מעשה המכונה**. עשה ארבעה אופני נחושת, שנאמר (פסוק ל): **וארבע אופני נחשת למכונה האחת** כצורת עגלה גדולה, וקומת האופן האחד, אמה וחצי האמה. ומעשה האופנים כמעשה אופן המרכבה, אופן בתוך אופן, למען יוכל להוליכם אל אשר יהיה הרוח והרצון להוליכם, שמה יוליכם מבלי שיצטרך להפכם אנה ואנה, והמרחק שמאופן לאופן ממזרח למערב, ארבע אמות, וכן מצפון לדרום שהיא מרובעת, לא ארוכה כעגלות שלנו, וזהו שאמר (פסוק כז): **ארבע באמה ארך המכונה האחת, וארבע באמה רחבה** ומקל עב וארוך נתחב בשני האופנים שממזרח למערב הצפוניים, וכן בשנים הדרומיים וכן כמו באותן האופנים שבתוך אלו, היה מקל נתון ונתחב בשנים מהם שמצפון לדרום המזרחיים, וכן בשנים המערביים, ואלו המקלות קראם הכתוב 'ידות', זהו שאמר וידותיהם. ופירוש וגביהם, הוא מרכזי האופנים שבתוכה סובבים המקלות הללו, ונקראים 'גב', לפי שהיא הגובה שבאופן, בשכבו על הארץ, וכן כל מרכז העיגול הוא הגובה שממנו, לפי שכל הצדדין נמשכין ממנו ופירוש 'וחשוקיהם', הם העיגולים החיצונים, שמקשר חישוריהם שהם העצים הדקים, כמין זרועות הנתחבים ונתונים מגב לחישוק, והוא מלשון וחשוקיהם כסף (שמות כז י), והוא הגלגל המגלגל על הארץ, ורגילין לעשות סביבו ברזל עגול, ונקרא בלשון המשנה בפרק י"א דכלים (משנה ג): סובב של גלגל. וכאן לא היה צריך לסובב, לפי שהוא כולו

מנחושת 'ומסגרות', פירוש: כמין טבלאות עשוי להם על הידות לארבע רוחות בריבוע, וזהו שאמר (פסוק לא): **ומסגרותיהם מרובעות לא עגולות**. והם סוגרים העגלה מארבע רוחותיה, לפיכך נקראו מסגרות ועל המסגרות הללו נסרים מנחושת, קראם הכתוב 'סרני נחשת', והיא מלה מסורסת, ועליהם, כלומר: מבחוץ ולא על גבם, עשויה כמין שליבות סולם, ומבין שליבה לשליבה מסגרות, ועליהם צורת בקר וגו'. והיו הנסרים עולים מעל המסגרות עד כנגד קומת האופנים, ומשופעים והולכים ככובע וכמין כיסוי שבעגלות צבים, עד בואם כנגד קומת האופן, ושם נמשכין זה אל זה עד שמכסין אותו, זולת באמצעו למעלה אינן מכסין, אבל יש בהם נקב עגול, רוחב עיגולו אמה וחצי, והכיסוי הזה נקרא 'כותרת', והנקב שבו 'פי הכותרת', וזהו שאמר (שם) ופיה עגול מעשה כן אמה וחצי האמה וסביב זה הנקב, עולה מחיצה בגובה חצי אמה, וזהו שאמר (פסוק לה): **ובראש המכונה חצי אמה קומה עגול סביב**. ובתוך המחיצה הזאת, נכנס ונתחב הכן, שהוא כלי קבול המקבל הכיור כשהכיור תחוב בכן, והכן בתוך מחיצה זו שעל העגלה, והכן בתחתונה הוא עגול בחצי האמה, כשיעור גובה המחיצה שעל הנקב העגול שבמכונה למעלה, ועולה הכן על המחיצה הזאת אמה, וזה מה שאמר (פסוק לא): **ופיהו מבית לכותרת ומעלה באמה**. ומעתה יש לנו שלש אמות קומת המכונה, שהאופן אמה וחצי, והמחיצה העגולה חצי אמה, ואמה יוצא גובה הכן מעליה, והאמה הזאת היא מרובעת, ולה ארבע כתפות בארבע פינותיה, וזהו שאמר (פסוק לד): **וארבע כתפות אל וגו' המכונה האחת מן המכונה כתפיה**. לפי שהכיור הוא למטה בשפולו משופע שיכנוס לתוך הכן, וכדי שלא יפול אל תוכו יותר משיעור הנרצה, לכך נעשו אלו הכתיפות, שישאו ויסבלהו, עד כאן לשון צורת הבית:

פסוק לח

וַיַּעַשׂ עֲשָׂרָה כִּיֹּרוֹת. כְּתִיב בְּדִבְרֵי הַיָּמִים: אֶת מַעֲשֵׂה הָעֹלָה יְדִיחוּ בָם.

פסוק לט

עַל כֶּתֶף הַבַּיִת. כְּנֶגֶד כֶּתֶף הַבַּיִת הַיְמָנִית.

מִכֶּתֶף הַבַּיִת הַיְמָנִית. מָשׁוּךְ מִצַּד דָּרוֹם לְצַד צָפוֹן, וְזֶה קֹדֶמָה מוּל נֶגֶב, מִקְצוֹעַ מִזְרָחִית צְפוֹנִית, כְּנֶגֶד הָאֲוִיר שֶׁבֵּין כֹּתֶל צְפוֹנִי שֶׁל בַּיִת לְצַד כֹּתֶל הָעֲזָרָה, וְצַד צְפוֹנִי קָרוּי מְמוּל נֶגֶב, מָשׁוּךְ וּמֻרְחָק מִן הַדָּרוֹם, וְאֵין 'מוּל' וּ'מְמוּל' שָׁוִין בְּפִתְרוֹן.

פסוק מ

וַיַּעַשׂ חִירוֹם וְגוֹ'. וְאָמַר רַבִּי, הַכִּיֹּרוֹת הֵן הֵן סִירוֹת, כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר: כְּכִיּוֹר אֵשׁ בְּעֵצִים; וְכֵן: וְהִכָּה בַכִּיּוֹר.

הַכִּיֹּרוֹת. שֶׁל נְחשֶׁת, לְדַשֵּׁן אֶת הַמִּזְבֵּחַ.
הַיָּעִים. מַגָּרְפוֹת שֶׁל נְחשֶׁת, שֶׁקּוֹרִין ווידו"ל (יְעָה, מַגְרֵפָה) בְּאַשְׁכְּנַז, לַחֲתוֹת בָּהֶן דֶּשֶׁן בְּתוֹךְ הַסִּירוֹת.

פסוק מב

שְׁנֵי טוּרִים רִמּוֹנִים. מֵאָה רִמּוֹנִים בְּטוּר, חֲרוּזִים בְּשַׁרְשְׁרוֹת.

פסוק מו

יְצָקָם. הִתִּיכָם וְהִצִּיקָם כְּתַבְנִיתָם.
בְּמַעֲבֵה הָאֲדָמָה. תַּרְגּוּם: בְּעוֹבֵי גַּרְגְּשְׁתָּא.

פסוק מז

וַיַּנַּח שְׁלֹמֹה. מִלְּשְׁקֹל אֶת מִשְׁקַל הַכֵּלִים הָאֵלֶּה מֵרֹב מְאֹד וְחָדַל לִסְפֹּר מִשְׁקָלָם.

פסוק מט

חָמֵשׁ מִיָּמִין וְחָמֵשׁ מִשְּׂמֹאל. אִי אֶפְשָׁר לוֹמַר חָמֵשׁ מִימִין הַפֶּתַח וְחָמֵשׁ מִשְּׂמֹאל הַפֶּתַח, אִם כֵּן מָצִינוּ מְנוֹרָה בַּצָּפוֹן, וְהַתּוֹרָה אָמְרָה: עַל יֶרֶךְ הַמִּשְׁכָּן תֵּימָנָה, אֶלָּא שֶׁל מִשֶּׁה בָּאֶמְצַע, חָמֵשׁ מִימִינָהּ, וְחָמֵשׁ מִשְּׂמֹאלָהּ.
וְהַפֶּרַח. שֶׁל מְנוֹרָה.
וְהַנֵּרֹת. בָּזִיכִין שֶׁנּוֹתְנִין בָּהֶן הַשֶּׁמֶן וְהַפְּתִילָה.
וְהַמֶּלְקָחַיִם. שֶׁמְּרִימִים בָּהֶן אֶת הַפְּתִילָה מִתּוֹךְ הַשֶּׁמֶן.

פסוק נ

וְהַסִּפּוֹת. כְּלֵי שֶׁל מִינֵי זֶמֶר הוּא, וְכֵן מְזַמְּרוֹת.
וְהַמִּזְרָקוֹת. לְקַבֵּל דָּם.
וְהַכַּפּוֹת. לְבָזִיכֵי לְבוֹנָה.
וְהַמַּחְתּוֹת. לַחֲתוֹת בָּהֶן תְּרוּמַת הַדֶּשֶׁן וְגֶחָלִים לְהוֹלִיךְ מִמִּזְבֵּחַ הַחִיצוֹן לַמִּזְבֵּחַ הַפְּנִימִי לְהַקְטִיר קְטֹרֶת.
וְהַפֹּתוֹת. מַפְתְּחוֹת, שְׁמַעְתִּי. שֶׁמְּפַתְּחִין בָּהֶם אֶת הַמַּנְעוּל.
לְדַלְתוֹת הַבַּיִת. שֶׁהוּא קֹדֶשׁ קָדָשִׁים.
לְדַלְתֵי הַבַּיִת. שֶׁהוּא לַהֵיכָל, כָּל פִּתְחוֹתֵיהֶן הָיוּ זָהָב.

פסוק נא

אֶת קָדְשֵׁי דָּוִד אָבִיו. מַה שֶּׁנִּשְׁאַר מִכֶּסֶף וְזָהָב שֶׁהִקְדִּישׁ אָבִיו. וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה: שֶׁלֹּא רָצָה שְׁלֹמֹה לָתֵת מֵאוֹתוֹ הֶקְדֵּשׁ לִבְנְיַן הַבַּיִת. וְשָׁמַעְתִּי מֵחַכְמֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיוּ אוֹמְרִין: לְפִי שֶׁהָיָה יוֹדֵעַ שֶׁסּוֹפוֹ לֶחֱרֹב, שֶׁלֹּא יִהְיוּ הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים אוֹמְרִים, קָשָׁה יִרְאָתָם, שֶׁלָּקְחוּ נִקְמָתָם מִן

הַבַּיִת, שֶׁנִּבְנָה מִן גְּזֵלוֹת וַחֲבָלוֹת שֶׁגָּזַל מֵהֶם דָּוִד. וְיֵשׁ אוֹמְרִים: כָּךְ אָמַר שְׁלֹמֹה, רָעָב הָיָה בִּימֵי אָבִיו שָׁלֹשׁ שָׁנִים, שָׁנָה אַחַר שָׁנָה, וְהָיָה לוֹ לְבַזְבֵּז הַהֶקְדֵּשׁוֹת הַלָּלוּ, לְהַחֲיוֹת בָּהֶן עֲנִיֵּי יִשְׂרָאֵל.

פרק ח

פסוק א

נְשִׂיאֵי הָאָבוֹת לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל. שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.

מֵעִיר דָּוִד. שֶׁנִּתְּנוֹ שָׁם דָּוִד כְּשֶׁהֶבִיאוֹ מִבֵּית עוֹבֵד אֱדוֹם.

פסוק ב

בְּיֶרַח הָאֵתָנִים. תִּרְגֵּם יוֹנָתָן: בְּיַרְחָא דְּעַתִּיקָיָא דְּקָרֵן לֵהּ יַרְחָא קַדְמָאָה בְּחַגָּא וּכְעָן הוּא יַרְחָא שְׁבִיעָאָה, מִשֶּׁנִּתְּנָה תוֹרָה וּכְתִיב בְּנִיסָן שֶׁהוּא רֹאשׁ חֳדָשִׁים, נִקְרָא תִּשְׁרֵי שְׁבִיעִי.

פסוק ד

וְאֶת אֹהֶל מוֹעֵד. שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה, וּגְנָזוֹ שְׁלֹמֹה מִשֶּׁנִּבְנָה בֵּית רִאשׁוֹן, כְּמוֹ שֶׁשָּׁנִינוּ בְּתוֹסֶפְתָּא דְּסוֹטָה (יג א).

אֲשֶׁר בָּאֹהֶל. אֲשֶׁר נָטָה דָּוִד לְאָרוֹן.

פסוק ו

כַּנְפֵי הַכְּרוּבִים. אוֹתָן שֶׁעָשָׂה שְׁלֹמֹה הָעוֹמְדִים עַל רַגְלֵיהֶם בַּקַּרְקַע, וְאֵין אֵלּוּ כְּרוּבִים שֶׁל כַּפֹּרֶת שֶׁעַל הָאָרוֹן.

פסוק ז

אֶל מְקוֹם הָאָרוֹן. מִקִּיר אֶל קִיר, כְּמוֹ שֶׁאָמַר לְמַעְלָה בָּעֲנָיָן.

פסוק ח

וַיִּרְאוּ רָאשֵׁי הַבַּדִּים. בַּפָּרֹכֶת שֶׁכְּנֶגֶד הַפֶּתַח בָּאַמָּה טָרַקְסִין, יָכוֹל יִהְיוּ מְקֹרָעִין בָּהּ וְיוֹצְאִין, תַּלְמוּד לוֹמַר וְלֹא יֵרָאוּ הַחוּצָה, הָא כֵּיצַד, דּוֹחֲקִין וּבוֹלְטִין כְּעֵין שְׁנֵי דַּדֵּי אִשָּׁה, כְּעָנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: בֵּין שָׁדַי יָלִין.

פסוק י

בְּצֵאת הַכֹּהֲנִים מִן הַקֹּדֶשׁ. הַכֹּהֲנִים שֶׁנִּשְׁאוּ הָאָרוֹן בַּדְּבִיר, כְּשֶׁיָּצְאוּ שָׁרְתָה שְׁכִינָה בַּהֵיכָל.

פסוק יב

אָז אָמַר שְׁלֹמֹה. כְּשֶׁרָאָה הֶעָנָן, אָמַר: עַתָּה רוֹאֶה אֲנִי שֶׁהַשְׁכִינָה שׁוֹרָה בַּבַּיִת שֶׁבָּנִיתִי, שֶׁהֲרֵי כָּךְ הִבְטִיחַ לָבֹא וְלִשְׁכֹּן בּוֹ מִתּוֹךְ עָנָן וַעֲרָפֶל, וְהֵיכָן אָמַר: כִּי בֶּעָנָן אֵרָאֶה עַל הַכַּפֹּרֶת, כָּךְ שְׁנוּיָה בַּסִּפְרִי.

פסוק יג
לְשִׁבְתְּךָ עוֹלָמִים. שֶׁמִּשֶּׁנִּבְחֲרָה, לֹא הֶחֱרִבוּ הַבָּמוֹת, וְלֹא שָׁרְתָה שְׁכִינָה בְּמָקוֹם אַחֵר.

פסוק טו
אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּפִיו. שֶׁיִּתֵּן לוֹ בֵּן שֶׁיִּבְנֶה בַּיִת.
וּבְיָדוֹ מִלֵּא. קִיֵּם אֶת דְּבָרוֹ בְּיָדוֹ הַטּוֹבָה.

פסוק טז
מִן הַיּוֹם וְגוֹ'. אֶת זֶה דִּבֵּר אֶל דָּוִד אָבִי.

פסוק כב
וַיַּעֲמֹד שְׁלֹמֹה לִפְנֵי מִזְבַּח ה'. כְּתִיב: כִּי עָשָׂה שְׁלֹמֹה כִּיּוֹר נְחשֶׁת וַיִּתְּנֵהוּ בְּתוֹךְ הָעֲזָרָה וְגוֹ',
וַיַּעֲמֹד עָלָיו וַיִּבְרַךְ עַל בִּרְכָּיו.

פסוק כג
שֹׁמֵר הַבְּרִית. מַמְתִּין וְגוֹנֵז לִשְׁמֹר הַבְּרִית וְהַחֶסֶד, לְקַיֵּם הַבְטָחָתוֹ.

פסוק כד
אֲשֶׁר שָׁמַרְתָּ. לְשׁוֹן אֱמָנַת הַבְטָחָה.

פסוק כז
הַאֻמְנָם. לְשׁוֹן תֵּימָהּ.
לֹא יְכַלְכְּלוּךָ. לֹא יְכִילוּךָ.

פסוק לא
אֲשֶׁר יֶחֱטָא אִישׁ לְרֵעֵהוּ. בּוֹעֵל אֵשֶׁת אִישׁ.
וְנָשָׂא בּוֹ אָלָה. כְּשֵׁם שֶׁהַמַּיִם בּוֹדְקִין אוֹתָהּ, כָּךְ הַמַּיִם בּוֹדְקִין אוֹתוֹ.
וְנָשָׂא בּוֹ. לְשׁוֹן נוֹשֶׂה.
וּבָא אָלָה לִפְנֵי מִזְבַּחֲךָ. וְהֶעֱמִיד הַכֹּהֵן אֶת הָאִשָּׁה לִפְנֵי ה'.

פסוק לב
לָתֵת דַּרְכּוֹ בְּרֹאשׁוֹ. וְצָבְתָה בִטְנָהּ וְגוֹ'.
וּלְהַצְדִּיק צַדִּיק. וְנִקְתָה וְנִזְרְעָה זֶרַע, כָּךְ נִדְרֶשׁ בַּתּוֹסֶפְתָּא דְּסוֹטָה.

פסוק לג
וְהוֹדוּ אֶת שְׁמֶךָ. שֶׁחַיָּב אָדָם לְבָרֵךְ עַל הָרָעָה.

פסוק לה
כִּי תַעֲנֵם. לְמַעַן תַּעֲנֵם, 'כִּי' מְשַׁמֵּשׁ לְשׁוֹן 'אֲשֶׁר'.

פסוק לז
יֶרְקוֹן. שֶׁהַתְּבוּאָה אֵינָהּ עוֹלָה בַּקֶּנֶה לַעֲשׂוֹת שִׁבֹּלֶת.

פסוק מג
כְּכֹל אֲשֶׁר יִקְרָא אֵלֶיךָ הַנָּכְרִי. וּבְיִשְׂרָאֵל הוּא אוֹמֵר: וְנָתַתָּ לְאִישׁ כְּכָל דְּרָכָיו, לְפִי שֶׁיִּשְׂרָאֵל מַכִּיר בְּהַקָּבָּ"ה, וְיוֹדֵעַ שֶׁהַיְכֹלֶת בְּיָדוֹ, וְאִם אֵין תְּפִלָּתוֹ נִשְׁמַעַת, תּוֹלֶה אֶת הַדָּבָר בְּעַצְמוֹ וּבְחֶטְאוֹ, אֲבָל עוֹבֵד גִּלּוּלִים קוֹרֵא תִּגָּר, וְאוֹמֵר: בַּיִת שֶׁשָּׁמוֹ הוֹלֵךְ לְסוֹף הָעוֹלָם, נִתְיַגַּעְתִּי לְכַמָּה דְּרָכִים וּבָאתִי וְהִתְפַּלַּלְתִּי בּוֹ, וְלֹא מָצָאתִי בּוֹ מַמָּשׁ, כְּשֵׁם שֶׁאֵין מַמָּשׁ בַּעֲבוֹדַת גִּלּוּלִים, לְפִיכָךְ כְּכָל אֲשֶׁר יִקְרָא אֵלֶיךָ הַנָּכְרִי, אֲבָל יִשְׂרָאֵל, אִם אַתָּה רוֹאֶה שֶׁהוּא מַשְׁחִית בְּמָמוֹנוֹ אֶת חֲבֵרוֹ, אַל תִּתֵּן לוֹ.

פסוק מד
דֶּרֶךְ הָעִיר. פּוֹנִים לְצַד יְרוּשָׁלַיִם.

פסוק מה
וְעָשִׂיתָ מִשְׁפָּטָם. נְקֹמָתָם בְּאוֹיְבֵיהֶם.

פסוק נא
כּוּר הַבַּרְזֶל. הַחֶרֶס שֶׁמְּזַקְקִין בּוֹ זָהָב, קְרוּי כּוּר.

פסוק נו
כְּכֹל אֲשֶׁר דִּבֶּר. וְהֵיכָן דִּבֶּר: וְהֵנִיחַ לָכֶם מִכָּל אוֹיְבֵיכֶם.

פסוק נט
לַעֲשׂוֹת מִשְׁפַּט עַבְדּוֹ וּמִשְׁפַּט עַמּוֹ. לְתִבְּעַ עֶלְבּוֹנָם מִיַּד הָאוֹיֵב.

פסוק סד
אֶת תּוֹךְ הֶחָצֵר. דִּבְרֵים כִּכְתָבָן, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. קִדֵּשׁ אֶת רִצְפַּת הָעֲזָרָה בִּקְדֻשַּׁת מִזְבֵּחַ, לְהַקְטִיר עַל הָרִצְפָּה.

כִּי מִזְבַּח הַנְּחשֶׁת. מִזְבַּח הָאֲבָנִים שֶׁעָשָׂה תַּחַת מִזְבַּח הַנְּחשֶׁת.

קָטֹן מֵהָכִיל אֶת הָעוֹלָה וְאֶת הַמִּנְחָה. שֶׁהִרְבּוּ לְהָבִיא. אָמַר לוֹ רַבִּי יוֹסֵי: וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר: אֶלֶף עוֹלוֹת יַעֲלֶה שְׁלֹמֹה עַל הַמִּזְבֵּחַ שֶׁעָשָׂה משֶׁה, וּכְשֶׁאַתָּה מַגִּיעַ לְחֶשְׁבּוֹן אַמּוֹת וּלְמִנְיַן עוֹלוֹת, זֶה שֶׁל אֲבָנִים גָּדוֹל מִשֶּׁל משֶׁה, שֶׁמִּזְבַּח משֶׁה מְקוֹם מַעֲרַכְתּוֹ אַמָּה עַל אַמָּה, וְזֶהוּ הָיָה מְקוֹם מַעֲרַכְתּוֹ עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע עַל עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע, הֲרֵי שֶׁל שְׁלֹמֹה חֲמֵשׁ מֵאוֹת שִׁבְעִים וְשֵׁשׁ כְּשֶׁל משֶׁה, אִם כֵּן מַהוּ: קִדֵּשׁ הַמֶּלֶךְ אֶת תּוֹךְ הֶחָצֵר, שֶׁקִּבֵּל בּוֹ מִזְבֵּחַ שֶׁל אֲבָנִים מְחֻבָּר בָּרִצְפָּה.

קָטֹן מֵהָכִיל. בְּשֶׁל משֶׁה הוּא אוֹמֵר, כְּאָדָם שֶׁאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: נַנָּס פְּלוֹנִי וּפָסוּל לַעֲבוֹדָה.

פסוק סה
מִלְּבוֹא חֲמָת. שֶׁהִיא בִּצְפוֹנָהּ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.
עַד נַחַל מִצְרַיִם. שֶׁהִיא כְּנֶגְדּוֹ בִּדְרוֹמָהּ, בְּאֵלָה מַסְעֵי.
שִׁבְעַת יָמִים. שֶׁל חֲנוּכָּה.
וְשִׁבְעַת יָמִים. חַג הַסֻּכּוֹת, נִמְצָא שֶׁאָכְלוּ וְשָׁתוּ בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים.

פסוק סו
לְדָוִד עַבְדּוֹ. לְהוֹדִיעַ שֶׁמָּחַל לוֹ עֲוֹנוֹתָיו, כִּדְאִיתָא בְּמוֹעֵד קָטָן: בְּשָׁעָה שֶׁבִּקֵּשׁ שְׁלֹמֹה לְהַכְנִיס הָאָרוֹן לְבֵית קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים, דָּבְקוּ שְׁעָרִים זֶה בָּזֶה.
וּלְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ. שֶׁמָּחַל לָהֶם עַל עֲוֹן יוֹם הַכִּפּוּרִים, וְיָצְתָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה: כֻּלְּכֶם מְזֻמָּנִים לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא.

פרק ט

פסוק ג
וְהָיוּ עֵינַי וְלִבִּי. תַּרְגּוּם יוֹנָתָן: וּתְהֵי שְׁכִנְתִּי שַׁרְיָא בֵּיהּ אִם רְעוּתִי מִתְעַבְּדָא – יְהֵא עֵינַי שָׁם, אִם לִבִּי וְחֶפְצִי שָׁם.

פסוק ז
וְאֶת הַבַּיִת אֲשֶׁר הִקְדַּשְׁתִּי לְשָׁמְמִי. תְּנַאי הוּא בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם, וְאִם לֹא תִּשְׁמְעוּ, מַה נֶּאֱמַר שָׁם: וַהֲשִׁמּוֹתִי אֶת מִקְדְּשֵׁיכֶם.
וְלִשְׁנִינָה. כְּתַרְגּוּם: וּלְשׁוֹעֵי, יְסַפְּרוּ אֶת הָרָעוֹת הַבָּאוֹת עָלָיו וְיִתְלַעֲגוּ בּוֹ, כְּמוֹ: וַיִּסַּפֵּר, וְאִשְׁתָּעֵי. וּלְשׁוֹן 'שְׁנִינָה' אַף הוּא לְשׁוֹן 'דִּבּוּר', דִּכְתִיב: וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ.

פסוק ח
וְהַבַּיִת הַזֶּה יִהְיֶה עֶלְיוֹן. כָּל זְמַן שֶׁלֹּא חֲטָאתֶם, וּמִשֶּׁחֲטָאוּ, כָּל עוֹבֵר עָלָיו יִשּׁוֹם וְיִשְׁרֹק.
וְכֵן כָּתוּב בְּדִבְרֵי הַיָּמִים: וְהַבַּיִת הַזֶּה אֲשֶׁר הָיָה עֶלְיוֹן כָּל עוֹבֵר עָלָיו וְגוֹ'. וְכֹה פִּתְרוֹנוֹ: וְהַבַּיִת הַזֶּה אֲשֶׁר הָיָה עֶלְיוֹן וְנוֹרָא אַף לְעוֹבְדֵי כוֹכָבִים, כְּמוֹ שֶׁאָמַר לְמַעְלָה: וְגַם אֶל הַנָּכְרִי אֲשֶׁר לֹא מֵעַמְּךָ וְגוֹ', וְעַכְשָׁיו בְּחָרְבָּנוֹ, כָּל הָעוֹבֵר עָלָיו, אַף עוֹבֵד כּוֹכָבִים, יִשּׁוֹם וְיִשְׁרֹק, וְיֹאמַר כִּי חָטְאוּ שֶׁל יִשְׂרָאֵל גּוֹרֵם.
יִשֹּׁם. יִתְמַהּ, כְּמוֹ: וְשָׁמְמוּ עָלֶיהָ אוֹיְבֵיכֶם; עַל יוֹמוֹ נָשַׁמּוּ אַחֲרוֹנִים.
וְשָׁרַק. שופילי"ר בְּלַעַ"ז (לְשָׁרוֹק), וְכֵן דֶּרֶךְ כָּל הָרוֹאֶה חֲרְבָּן פִּתְאֹם, לִשְׁרֹק.

פסוק י
עֶשְׂרִים שָׁנָה. שֶׁבַע שָׁנִים לְבֵית ה', וְאֶת בֵּיתוֹ שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה, כְּמוֹ שֶׁאָמַר לְמַעְלָה.

פסוק יא
נִשָּׂא אֶת שְׁלֹמֹה. עִנְיַן עֹמֶס, כְּלְכֵּל אֶת מַשָּׂאוֹ בְּדָבָר זֶה.

פסוק יג
אֶרֶץ כָּבוּל. אֶרֶץ כְּבָלִים, אֶרֶץ טִיט, שֶׁהָרֶגֶל מִשְׁתַּקַּעַ וְנִכְבֶּלֶת בָּהּ.

פסוק טו
וְזֶה דְּבַר הַמַּס. מַה שֶּׁמְּפָרֵשׁ בְּסוֹף הָעִנְיָן: כָּל הָעָם הַנּוֹתָר וְגוֹ', וַיַּעֲלֵם שְׁלֹמֹה לְמַס עוֹבֵד, אוֹתוֹ הַמַּס הָיָה לִבְנוֹת בּוֹ אֶת כָּל אֵלֶּה.
וְאֶת הַמִּלּוֹא. מָקוֹם הָיָה בִּירוּשָׁלַיִם בְּעִיר דָּוִד, וְנִקְרָא מִלּוֹא, עַל שֵׁם שֶׁמַּקִּיף חוֹמָה נְמוּכָה, וּמְלֹאוּ לְתוֹכָהּ עָפָר.

פסוק טז
שִׁלֻּחִים. נְדוּנְיָא.

פסוק יח
וְאֶת תַּדְמוֹר בַּמִּדְבָּר בָּאָרֶץ. אֵצֶל הַיִּשּׁוּב.

פסוק יט
עָרֵי הַמִּסְכְּנוֹת. (תרגום:) קִרְוֵי בֵּית אוֹצָרְיָא.

פסוק כג
שָׂרֵי הַנִּצָּבִים. מְמֻנִּים עַל הַמְמֻנִּים.
חֲמִשִּׁים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת. שְׁלֹשׁ מֵאוֹת מֵהֶם הָיוּ גֵּרִים הַמְמֻנִּים עַל שִׁבְעִים אֶלֶף נוֹשֵׂא סַבָּל וּשְׁמוֹנִים אֶלֶף חוֹצֵב בָּהָר, וּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת הָרוֹדִים בָּעָם, שֶׁאָמַר לְמַעְלָה: לְבַד מִשָּׂרֵי הַנִּצָּבִים לִשְׁלֹמֹה וְגוֹ' שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת. וּבְדִבְרֵי הַיָּמִים הוּא אוֹמֵר: שֵׁשׁ מֵאוֹת, אֶלָּא שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שֶׁחָסַר שָׁם, מָנָה כָּאן, שֶׁהָיוּ מְמֻנִּים עַל כֻּלָּן, וּמֵאתַיִם וַחֲמִשִּׁים הַנּוֹתָרִים, הָיוּ יִשְׂרְאֵל, מְמֻנִּים עַל שְׁאָר עוֹשֵׂי הַמְּלָאכָה. וּבְדִבְרֵי הַיָּמִים מְנָאָן לְעַצְמָן: וְאֵלֶּה שָׂרֵי הַנִּצָּבִים לִשְׁלֹמֹה חֲמִשִּׁים וּמְאתַיִם הָרֹדִים בָּעָם, עוֹשֵׂי הַמְּלָאכָה.

פסוק כד
אַךְ בַּת פַּרְעֹה. שֶׁהָיְתָה מְתֻחְלָה בְּעִיר דָּוִד, כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר בְּרֹאשׁ הַסֵּפֶר: וַיְבִיאֵהּ אֶל עִיר דָּוִד. **עָלְתָה מֵעִיר דָּוִד וְגוֹ'**. וּבְדִבְרֵי הַיָּמִים מְפֹרָשׁ: כִּי אָמַר לֹא תֵשֵׁב אִשָּׁה לִי בְּעִיר דָּוִד כִּי קֹדֶשׁ הֵמָּה אֲשֶׁר בָּאָה אֲלֵיהֶם אֲרוֹן ה'.
אָז בָּנָה. שְׁלֹמֹה.
אֶת הַמִּלּוֹא. לִבְנוֹת לְתוֹכוֹ בָּתִּים, לַעֲבָדֶיהָ וּלְשִׁפְחוֹתֶיהָ, וְזֶה שֶׁהוֹכִיחוֹ יִרְבָעָם: אֲבִיךָ הִנִּיחוֹ פָּרוּץ לְעוֹלֵי רְגָלִים, וְאַתָּה בָּנִיתָ אוֹתוֹ לַעֲשׂוֹת אַנְגָּרְיָא לְבַת פַּרְעֹה, וְזֶהוּ 'אַךְ' הָאָמוּר כָּאן,

אַךְ בְּזוֹ הֶעֱוָה שְׁלֹמֹה, שֶׁבָּנָה לָהּ אֶת הַמִּלּוֹא, כָּךְ שָׁמַעְתִּי. וַאֲנִי אוֹמֵר, אַךְ בַּת פַּרְעֹה וְגוֹ', כְּלוֹמַר הֶעָרִים הָאֲמוּרוֹת לְמַעְלָה, הֻצְרַךְ לִבְנוֹת לְמִסְכְּנוֹת לָרֶכֶב וְלַפָּרָשִׁים וְלַגַּדֵּלָה, אַךְ אֶת הַמִּלּוֹא, לֹא הָיָה בּוֹנֶה לְשׁוּם גְּדֵלָה, כִּי אָבִיו הִנִּיחוֹ לִפְרֹשׂ בּוֹ עוֹלֵי רְגָלִים אֹהָלִים, אֶלָּא שֶׁבַּת פַּרְעֹה עָלְתָה אֶל בֵּיתָהּ, וְהַמִּלּוֹא סָמוּךְ לְאוֹתוֹ בַּיִת, אָז בָּנָה אֶת הַמִּלּוֹא.

פסוק כה

עַל הַמִּזְבֵּחַ. שֶׁל בֵּית עוֹלָמִים.

וְהַקְטֵיר אִתּוֹ. וְאוֹתוֹ מִזְבַּח הַקְּטֹרֶת אֲשֶׁר לִפְנֵי ה' לִקְטֹרֶת הַסַּמִּים.

פסוק כו

וָאֳנִי. אֳנִיָּה.

פרק י

פסוק ה

וְעֹלָתוֹ אֲשֶׁר יַעֲלֶה בֵּית ה'. דֶּרֶךְ מָבוֹא שֶׁהֵכִין מִבֵּיתוֹ לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ, שֶׁהָיָה עוֹלֶה בוֹ לְבֵית ה'.

פסוק יא

עֲצֵי אַלְמֻגִּים. קוריי"ל בְּלַעַ"ז (אַלְמוֹגִים).

פסוק יב

מִסְעָד לְבֵית ה'. וּבְדִבְרֵי הַיָּמִים כְּתִיב: מְסִלּוֹת לְבֵית ה', לְכָךְ אֲנִי אוֹמֵר, הַמִּסְעָד הַזֶּה לְשׁוֹן רִצְפָּה.

לַשָּׁרִים. לְבְנֵי לֵוִי.

פסוק יג

נָתַן לְמַלְכַּת שְׁבָא. נְתִינָה זוֹ אֵינָהּ אֶלָּא לְמוּד חָכְמָה.

כָּל חֶפְצָהּ. (בָּא אֱלִיהוּ וְנוֹלַד מִמֶּנָּה נְבוּכַדְנֶצַּר, וְהֶחֱרִיב הַבַּיִת שֶׁעָמַד אַרְבַּע מֵאוֹת וְעֶשֶׂר שָׁנִים בְּחֶלֶק כָּל שִׁבְעִים עָשָׂר שְׁבָטִים, מֵהָאָר"י זַ"ל). מִלְבַד אֲשֶׁר נָתַן לָהּ. מַתָּנוֹת וּמִגְדָּנוֹת הַמְצוּיִין כָּאן וְאֵינָם מְצוּיִין בִּמְקוֹמָהּ.

פסוק יד

שֵׁשׁ מֵאוֹת שִׁשִּׁים וָשֵׁשׁ. חִירָם נָתַן לוֹ מֵאָה וְעֶשְׂרִים, וּמַלְכַּת שְׁבָא מֵאָה וְעֶשְׂרִים, וַאֲנִי תִּרְשִׁישׁ הֵבִיאָה מֵאוֹפִיר אַרְבַּע מֵאוֹת וְעֶשְׂרִים, הֲרֵי שֵׁשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים, וְהַשִּׁשָּׁה לֹא יָדַעְתִּי מֵאַיִן. וּבְדִבְרֵי הַיָּמִים כְּתִיב: שֶׁהֵבִיאוּ מֵאוֹפִיר אַרְבַּע מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים, וְאֵין מוֹנֶה שָׁם מֵאָה

וְעֶשְׂרִים שֶׁל חִירָם, וְיֵשׁ לְתַקֵּן הַמִּקְרָא, שֶׁהַשְּׁלֹשִׁים הַיִּתְרִים הָיוּ מִן הַמֵּאָה וְעֶשְׂרִים שֶׁל חִירָם, שֶׁהֲרֵי עַבְדֵי חִירָם הָיוּ שָׁם עִם עֲבָדָיו.

פסוק טו

לְבַד מֵאַנְשֵׁי הַתָּרִים. שֶׁהָיוּ מְבִיאִים לוֹ הַסּוֹחֲרִים הַתָּרִים בָּאָרֶץ לִסְחוֹרָה.

הָרֹכְלִים. מוֹכְרֵי בְּשָׂמִים, וּמוֹלִיכִין אוֹתָם מֵעִיר לְעִיר.

וְכָל מַלְכֵי הָעֶרֶב. תִּרְגֵּם יוֹנָתָן: וְכָל מַלְכֵי סוּמְכָוָתָא, לְשׁוֹן עֲרֵבָה, הַמְּלָכִים שֶׁהָיוּ בָּעֲרָבָתָן וְסוֹמְכִין עָלָיו, גאראנטיא"ה בְּלַעַ"ז (מִלְשׁוֹן עַרְבוּת).

פסוק טז

צִנָּה. מַקֶּפֶת אֶת הָאָדָם מִשְּׁלֹשָׁה רוּחוֹתָיו, וְהוּא שֶׁאָמַר בְּסֵפֶר תְּהִלִּים: כַּצִּנָּה רָצוֹן תַּעְטְרֶנּוּ.

שֵׁשׁ מֵאוֹת זָהָב. וְהוּא שֵׁשׁ מָנִים, שֶׁהַזָּהָב הוּא הַדִּינָר.

פסוק יז

זָהָב שָׁחוּט. הוּא רַךְ וְנוֹחַ לְהֵרָקַע.

פסוק יח

זָהָב מוּפָז. מַבְהִיק כְּמַרְגָּלִית.

פסוק יט

שֵׁשׁ מַעֲלוֹת. מַדְרֵגוֹת לַעֲלוֹת בּוֹ, וְרֹאשׁ הַכִּסֵּא הָיָה עָגֹל, מָקוֹם מוֹשַׁב הַמֶּלֶךְ.

מֵאַחֲרָיו. תִּקּוּן הַכִּסֵּא הָיָה רָחָב, וְהַמַּעֲלוֹת הָיוּ לְצַד פָּנָיו, וּלְצַד רָחְבָּה לְצַד אֲחֹרָיו הָיָה הַמּוֹשָׁב גָּבוֹהַּ מִן הַכִּסֵּא מָקוֹם עָגֹל.

וְיָדֹת מִזֶּה וּמִזֶּה. לְסָמְכוֹ זְרוֹעוֹתָיו עֲלֵיהֶם, כְּמִין מַקְלוֹת זָהָב מִפֵּאָה לְפֵאָה, פְּשׁוּטִין לְיָמִין וּלְשְׂמֹאל.

וּשְׁנַיִם אֲרָיוֹת. שֶׁל זָהָב, וְכָל צוּרַת הַכִּסֵּא מְפֹרֶשֶׁת בְּאַגַּדַת מְגִלַּת אֶסְתֵּר.

פסוק כא

אֵין כֶּסֶף לֹא נֶחְשָׁב. אֵין כֶּסֶף בְּאֶחָד מֵהֶם, כִּי לֹא נֶחְשָׁב.

פסוק כב

אֳנִי תַּרְשִׁישׁ. (תַּרְגּוּם:) סְפִינַת אַפְרִיקָא.

שֶׁנְהַבִּים וְקֹפִים וְתֻכִּיִּים. (תַּרְגּוּם:) שֵׁן דְּפִיל וְקוֹפִין וְטַוָּסִין.

פסוק כה

וְנֵשֶׁק. כְּלֵי זַיִן.

פסוק כו
אֶלֶף וְאַרְבַּע מֵאוֹת רָכֶב. וּבְדִבְרֵי הַיָּמִים כְּתוּב: אֶלֶף (וּשְׁבַע) [וְאַרְבַּע] מֵאוֹת. וְאוֹמֵר אֲנִי, אֶלֶף וְאַרְבַּע מֵאוֹת בְּעָרֵי הָרֶכֶב הָיוּ, וְהַשְּׁלֹשׁ מֵאוֹת עִם הַמֶּלֶךְ בִּירוּשָׁלַיִם, וְכָךְ פֵּרוּשׁוֹ בְּדִבְרֵי הַיָּמִים: וַיַּנִּיחֵם בְּעָרֵי הָרֶכֶב, וְעִם הַמֶּלֶךְ הָיָה עוֹד רֶכֶב אֶחָד בִּירוּשָׁלַיִם. וְכָאן כְּךָ פֵּרוּשׁוֹ: וַיַּנְחֵם בְּעָרֵי הָרֶכֶב, וְעִם הַמֶּלֶךְ הָיוּ מְקֻצָּתָן בִּירוּשָׁלַיִם.
וַיְנַחֵם. וַיְנַהֲלֵם.

פסוק כז
כַּאֲבָנִים. וּלְמַעְלָה הוּא אוֹמֵר 'לִמְאוּמָה'. רַבּוֹתֵינוּ פֵּרְשׁוּ: כָּאן קֹדֶם שֶׁנָּשָׂא שְׁלֹמֹה אֶת בַּת פַּרְעֹה, כָּאן לְאַחַר שֶׁנָּשָׂא שְׁלֹמֹה אֶת בַּת פַּרְעֹה.

פסוק כח
וּמוֹצָא הַסּוּסִים אֲשֶׁר לִשְׁלֹמֹה. הָיָה מְמַצְּרִים.
וּמִקְוֵה. אֲסֻפַּת סוֹחֲרֵי הַסּוּסִים בְּמִצְרַיִם, סוֹחֲרֵי הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה הָיוּ קוֹנִין אוֹתָם בְּמָחִיר מִמְּצְרַיִם מִן הַמֶּלֶךְ, שֶׁלֹּא יוֹצִיא אָדָם סוּס מִשָּׁם, אֶלָּא עַל יָדָם, כָּךְ שָׁמַעְתִּי. וּלְכָךְ נָקוּד עַל 'וּמִקְוֵה' טַעַם זָקֵ"ף גָּדוֹל, לְלַמֵּד שֶׁהַתֵּבָה עוֹמֶדֶת בְּעַצְמָהּ, וְאֵינָהּ דְּבוּקָה לְאַחֲרֶיהָ.

פסוק כט
וְסוּס בַּחֲמִשִּׁים וּמֵאָה. לָמַדְנוּ שֶׁהַמֶּרְכָּבָה בְּאַרְבַּע סוּסִים, וְכֵן בַּדְּמִים הַלָּלוּ לְכָל מַלְכֵי הַחִתִּים וּלְמַלְכֵי אֲרָם.
בְּיָדָם. שֶׁל סוֹחֲרֵי שְׁלֹמֹה, יוֹצְאִים מִמְּצְרַיִם.

פרק יא

פסוק א
וְאֶת בַּת פַּרְעֹה. אַף הִיא מִן הַנָּכְרִיּוֹת, אֶלָּא שֶׁהָיְתָה חֲבִיבָה עָלָיו מִכֻּלָּם, מְנָאָהּ לְעַצְמָהּ, וְכֵן: וַיִּפְקְדוּ מֵעַבְדֵי דָוִד תִּשְׁעָה עָשָׂר אִישׁ וַעֲשָׂהאֵל.

פסוק ז
אָז יִבְנֶה שְׁלֹמֹה בָּמָה. רַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ: מִתּוֹךְ שֶׁלֹּא מִחָה בְּנָשָׁיו, נִקְרֵאת עַל שְׁמוֹ.
בְּהָר אֲשֶׁר עַל פְּנֵי יְרוּשָׁלָיִם. הַר הַזֵּיתִים.

פסוק יא
אֲשֶׁר הָיְתָה זֹאת עִמָּךְ. אֲשֶׁר יָדַעְתָּ שֶׁאַתָּה עוֹבֵר עַל מִצְוֹתַי.

פסוק טו
וַיְהִי בִּהְיוֹת דָּוִד אֶת אֱדוֹם. אָז וַיִּבְרַח הֲדַד מִפְּנֵי דָוִד וְיוֹאָב.

לְקַבֵּר אֶת הַחֲלָלִים. שֶׁקִּבְּרוּ לַהֲרוּגִים שֶׁל אֱדוֹם, הוּא שֶׁנֶּאֱמַר שָׁם בְּסֵפֶר שְׁמוּאֵל: וַיַּעַשׂ דָּוִד שֵׁם בְּשׁוּבוֹ מֵהַכּוֹתוֹ אֶת (אֱדוֹם) [אֲרָם], שֶׁהָיוּ הַכֹּל מְקַלְקְלִין אוֹתוֹ, אִישׁ חָסִיד שֶׁקּוֹבֵר אֶת הָרוּגָיו, וְכֵן הוּא אוֹמֵר בְּמִלְחֲמוֹת גּוֹג וּמָגוֹג: וְקָבְרוּ כָּל עַם הָאָרֶץ וְהָיָה לָהֶם לְשֵׁם. וְיוֹנָתָן תִּרְגֵּם לְקַבֵּר אֶת הַחֲלָלִים: לְחַלָּצָא יַת קְטִילַיָּא, לָקַחַת אֶת חֲלִיצָתָם.

פסוק יח

וְלֶחֶם אָמַר לוֹ. אָמַר לִמְשָׁרְתָיו, כָּךְ וְכָךְ לֶחֶם תְּנוּ לוֹ לְיוֹם.

פסוק יט

הַגְּבִירָה. הַמַּלְכָּה.

פסוק כא

כִּי שָׁכַב דָּוִד. דָּוִד שֶׁמֵּת מִיתַת עַצְמוֹ, נֶאֱמְרָה בּוֹ שְׁכִיבָה, יוֹאָב שֶׁנֶּהֱרַג, נֶאֱמְרָה בּוֹ מִיתָה. דָּבָר אַחֵר: דָּוִד שֶׁהִנִּיחַ בֵּן הָגוּן מְמַלֵּא מְקוֹמוֹ, נֶאֱמַר בּוֹ שְׁכִיבָה, יוֹאָב שֶׁלֹּא הִנִּיחַ בֵּן הָגוּן מְמַלֵּא מְקוֹמוֹ, לֹא נֶאֱמְרָה בּוֹ שְׁכִיבָה, כִּי אִם מִיתָה.

פסוק כג

וַיָּקֶם אֱלֹהִים לוֹ שָׂטָן. לִשְׁלֹמֹה, וְזֶה הוּא שֶׁאָמַר נָתָן הַנָּבִיא לְדָוִד: אֲשֶׁר בְּהַעֲוֹתוֹ וְהוֹכַחְתִּיו בְּשֵׁבֶט אֲנָשִׁים.

פסוק כה

וְאֶת הָרָעָה אֲשֶׁר הֲדַד. עִם הָרָעָה שֶׁעַל יְדֵי הֲדַד, הָיְתָה גַּם זוֹ שֶׁל רְזוֹן.

פסוק כו

וַיָּרֶם יָד בַּמֶּלֶךְ. הוֹכִיחוֹ בָּרַבִּים.

פסוק כז

וְזֶה הַדָּבָר. אֲשֶׁר הוֹכִיחוֹ עָלָיו.

שְׁלֹמֹה בָּנָה אֶת הַמִּלּוֹא. וּבְבִנְיָן זֶה סָגַר אֶת פֶּרֶץ הָעִיר דָּוִד, שֶׁהָיָה הַפֶּרֶץ אֲחוֹרֵי הַמִּלּוֹא, אָמַר לוֹ: אֲבִיךָ פֶּרֶץ פְּרָצוֹת בַּחוֹמָה לְכָנֵס בּוֹ עוֹלֵי רְגָלִים, וְאַתָּה גָּדַרְתָּ אוֹתָהּ, לַעֲשׂוֹת אַנְגַּרְיָא לְבַת פַּרְעֹה, לְהוֹשִׁיב שָׁם עֲבָדֶיהָ וּמְשָׁרְתֶיהָ.

פסוק כח

וַיַּרְא שְׁלֹמֹה אֶת הַנַּעַר. קֹדֶם לָכֵן.

כִּי עֹשֶׂה מְלָאכָה הוּא. מְהִיר בִּמְלַאכְתּוֹ וְזָרִיז.

לְכָל סֵבֶל בֵּית יוֹסֵף. (תַּרְגּוּם:) לְכָל מַסְקֵי מִסִּין דְּבֵית יוֹסֵף, מְנַשֶּׁה וְאֶפְרַיִם, לְפִי שֶׁמִּשֵּׁבֶט אֶפְרַיִם הָיָה.

פסוק לו
נִיר. מֻמְשָׁלָה, וְ'נִיר' לְשׁוֹן 'עֹל'.

פסוק לט
אַךְ לֹא כָל הַיָּמִים. כִּי לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ תָּשׁוּב הַמְּלוּכָה אֵלָיו. וּבְסֵדֶר עוֹלָם מָצָאתִי: וַאֲעַנֶּה אֶת זֶרַע דָּוִד לְמַעַן זֹאת, כְּנֶגֶד שִׁלּשִׁים וְשֵׁשׁ שָׁנָה שֶׁנִּתְחַתֵּן שְׁלֹמֹה אֶת בַּת פַּרְעֹה, שֶׁנִּשָּׂאָה בַּשָּׁנָה הָרְבִיעִית לְמָלְכוֹ, וּכְנֶגְדּוֹ נִגְזְרָה גְּזֵרָה עַל מַלְכוּת בֵּית דָּוִד לֶחָלֵק, וּרְאוּיָה הָיְתָה הַמְּלוּכָה לַחֲזֹר בִּימֵי אָסָא בִּשְׁנַת שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה לְמָלְכוֹ, אֶלָּא שֶׁקִּלְקֵל לִשְׁלֹחַ שֹׁחַד לְמֶלֶךְ אֲרָם, וְלֹא סָמַךְ עַל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְהוּא שֶׁנֶּאֱמַר בְּדִבְרֵי הַיָּמִים: בִּשְׁנַת שְׁלֹשִׁים וְשֵׁשׁ לְמַלְכוּת אָסָא, בָּנָה בַּעְשָׁא אֶת הָרָמָה, וְאִי אֶפְשָׁר, שֶׁהֲרֵי אָסָא קִבֵּר אֶת בַּעְשָׁא בִּשְׁנַת עֶשְׂרִים וְשֵׁשׁ לְמַלְכוּתוֹ, אֶלָּא שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה שֶׁלּוֹ, הוּא קוֹרֵא שְׁלֹשִׁים וְשֵׁשׁ, שֶׁהֵן סוֹף שְׁלֹשִׁים וְשֵׁשׁ לְחֲלֻקַּת הַמַּלְכוּת, וְהִגִּיד הַכָּתוּב שֶׁבְּאוֹתָהּ שָׁנָה קִלְקֵל אָסָא, אַךְ לֹא כָּל הַיָּמִים, אֶלָּא שְׁלֹשִׁים וְשֵׁשׁ שָׁנָה.

פרק יב

פסוק י
קָטָנִּי עָבָה. אֶצְבַּע קְטַנָּה שֶׁלִּי.

פסוק יא
עַקְרַבִּים. אשגלנטי"ר בְּלַעַ"ז (עֵץ וֶרֶד–הַבָּר שֶׁיֵּשׁ לוֹ קוֹצִים), שֶׁעוֹקְצִין כְּעַקְרָב.

פסוק טז
רְאֵה בֵיתְךָ. בֵּית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁבָּנִיתָ, לְךָ לְבַדְּךָ יִהְיֶה.

פסוק יח
אֲדוֹרָם. הוּא אֲדוֹנִירָם.

פסוק כא
וְאֶת שֵׁבֶט בִּנְיָמִן. הָעוֹמְדִים עַל הַגְּבוּל, שֶׁיְּהוּדָה וּבִנְיָמִין הָיָה גְּבוּלָם סָמוּךְ זֶה לָזֶה.

פסוק כז
אִם יַעֲלֶה הָעָם הַזֶּה וְגוֹ'. אֵין יְשִׁיבָה בָּעֲזָרָה אֶלָּא לְמַלְכֵי בֵּית דָּוִד בִּלְבַד, וְיִהְיֶה הוּא יוֹשֵׁב וַאֲנִי עוֹמֵד, וּבְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית בִּזְמַן הַקְהֵל, יִקְרָא אֶת פָּרָשַׁת הַמֶּלֶךְ, שֶׁהוּא רֹאשׁ בְּמִדִּינָתוֹ, וַאֲנִי כִּשְׁאָר הָעָם, נִמְצֵאתִי בָּזוּי.

פסוק ל
עַד דָּן. בְּסוֹף גְּבוּל הָאָרֶץ.

פסוק לג
בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁמִינִי. דְּרַשׁ לָהֶם הוּא חֹדֶשׁ הָאָסִיף, וּבוֹ רָאוּי הֶחָג לִהְיוֹת.
בְּדָא מִלְּבּוֹ. לְשׁוֹן כְּזָב, קונטרוביי"ר בְּלַעַ"ז:

פרק יג

פסוק א
וְהִנֵּה אִישׁ אֱלֹהִים. זֶה הָיָה עִדּוֹ.

פסוק ב
מִזְבֵּחַ מִזְבֵּחַ. שֶׁבְּבֵית אֵל וְשֶׁבְּדָן.
וְעַצְמוֹת אָדָם. שֶׁל יָרָבְעָם זֶה, אֶלָּא שֶׁחָלַק לוֹ כָּבוֹד.

פסוק ג
וְנָתַן בַּיּוֹם הַהוּא. הַנָּבִיא מוֹפֵת לְדָבָרָיו בַּיּוֹם שֶׁנִּתְנַבֵּא, זֶה לָכֶם הָאוֹת, הַמִּזְבֵּחַ נִקְרָע הַיּוֹם מֵאֵלָיו, וְנִשְׁפַּךְ הַדֶּשֶׁן לָאָרֶץ.

פסוק ד
וַתִּיבַשׁ יָדוֹ. נָקָם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל כְּבוֹדוֹ שֶׁל צַדִּיק יוֹתֵר מִכְּבוֹדוֹ, עוֹמֵד וּמַקְטִיר לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים לֹא יָבְשָׁה יָדוֹ, וּבִשְׁבִיל לַעֲז הַצַּדִּיק יָבְשָׁה יָדוֹ.

פסוק ו
אֱלֹהֶיךָ. וְלֹא אֱלֹהַי, עֲדַיִן עוֹמֵד בְּמִרְדּוֹ.
וַתְּהִי כְּבָרִאשֹׁנָה. עוֹמֵד וּמַקְטִיר לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים.

פסוק ז
וּסְעָדָה. אֱכֹל.

פסוק יא
וְנָבִיא אֶחָד. נָבִיא הַשֶּׁקֶר.
יוֹשֵׁב בְּבֵית אֵל. וְאֵינוֹ מִשָּׁם, אֶלָּא מִשּׁוֹמְרוֹן בָּא, וְכֵן הוּא אוֹמֵר בְּפָרָשַׁת יֹאשִׁיָּהוּ: וַיִּמְלְטוּ עַצְמוֹתָיו אֶת עַצְמוֹת הַנָּבִיא אֲשֶׁר בָּא מִשּׁוֹמְרוֹן.

פסוק כ
אֶל הַנָּבִיא. נְבִיא הַשֶּׁקֶר.
אֲשֶׁר הֱשִׁיבוֹ. לְאִישׁ הָאֱלֹהִים, מִכָּאן אָמְרוּ: גְּדוֹלָה לְגִימָה שֶׁמַּשְׁרָה שְׁכִינָה עַל נְבִיאֵי הַבַּעַל.

פסוק כא
וַיִּקְרָא. הַנָּבִיא הַזָּקֵן, אֶל אִישׁ הָאֱלֹהִים.

פסוק כג
לַנָּבִיא אֲשֶׁר הֱשִׁיבוֹ. שָׁם זֶה לְרֹכֶב עָלָיו אִישׁ הָאֱלֹהִים.

פסוק ל
בְּקִבְרוֹ. בְּבֵית קְבוּרָה שֶׁהָיָה לְנָבִיא הַשֶּׁקֶר הַזֶּה בָּעִיר.

פסוק לב
כִּי הָיֹה יִהְיֶה וְגוֹ'. אוּלַי יְמַלְּטוּ עַצְמוֹתָיו אֶת עַצְמוֹתַי.

פסוק לג
אַחַר הַדָּבָר הַזֶּה. שֶׁרָאָה אֶת הַמּוֹפֵת הַזֶּה, וְשָׁמַע אֶת דִּבְרֵי הַנָּבִיא, וְאַף עַל פִּי כֵן לֹא שָׁב. וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ: אַחַר שֶׁתְּפָסוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּבִגְדּוֹ, וְאָמַר לוֹ: חָזוֹר בְּךָ, וַאֲנִי וְאַתָּה וּבֶן יִשַׁי נְטַיֶּל בְּגַן עֵדֶן.

פרק יד

פסוק ג
וְנִקָּדִים. מִין קְלָיוֹת, מְיַבְּשִׁין בְּתַנּוּר וְעוֹשִׂין אוֹתָן קֶמַח לַעֲשׂוֹת מִמֶּנּוּ מַאֲכָל, שֶׁקּוֹרִין לוֹ שְׁתִיתָא בִּלְשׁוֹן גְּמָרָא.

פסוק ה
וְהִיא מִתְנַכֶּרֶת. כְּאִלּוּ אֵינָהּ זֹאת.

פסוק ו
שָׁלוּחַ אֵלַיִךְ. מֵאֵת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בִּשְׁלִיחוּת קָשָׁה.

פסוק י
מַשְׁתִּין בְּקִיר. תִּרְגֵּם יוֹנָתָן: יֹדֵעַ מַדָּע, מֵשִׁית בְּקִירוֹת לִבּוֹ.
עָצוּר וְעָזוּב. עָצוּר שֶׁיֵּשׁ לוֹ מַחֲזִיק יָד, כְּמוֹ: זֶה יַעְצֹר בְּעַמִּי, וְעָזוּב, שֶׁאֵין לוֹ מַחֲזִיק בַּיָּד.
כַּאֲשֶׁר יְבַעֵר. הַמְבַעֵר אֶת הַמַּאֲכָל בְּפִיו, לַעֲשׂוֹת גָּלָל, כָּךְ אֲבָעֵר אַחֲרָיו עַד תֻּמּוֹ.

פסוק יג
דָּבָר טוֹב. שֶׁבְּטֵל מִשְׁמַרְתּוֹ, שֶׁהוֹשִׁיבוֹ אָבִיו שׁוֹמֵר שֶׁלֹּא יַעֲלֶה אִישׁ לָרֶגֶל, וּבִטֵּל מִשְׁמַרְתּוֹ וְעָלָה.

פסוק יד
אֲשֶׁר יַכְרִית אֶת בֵּית יָרָבְעָם זֶה הַיּוֹם וּמָה גַּם עַתָּה. הַנּוֹלָדִים לוֹ הַיּוֹם, וַאֲשֶׁר עֲתִידִין לְהִוָּלֵד לוֹ מֵעַתָּה, כָּךְ תִּרְגֵּם יוֹנָתָן.

פסוק כא
הָעִיר אֲשֶׁר בָּחַר ה'. וְאַף עַל פִּי כֵן:

פסוק כב
וַיַּעַשׂ יְהוּדָה הָרָע. וְלֹא נָתְנוּ זֶה עַל לִבָּם.
וַיְקַנְאוּ. לְשׁוֹן קְנִיטָה.

פסוק כג
גַּם הֵמָּה. כִּשְׁאָר הַשְּׁבָטִים.

פסוק כד
קָדֵשׁ. נְאוּף.

פסוק כה
שִׁישַׁק. מָצִינוּ בְּמִדְרַשׁ (שִׁיר הַשִּׁירִים) הוּא פַּרְעֹה נְכֹה, וְנִקְרָא שִׁישַׁק, עַל שֶׁהָיָה שׁוֹקֵק וּמִתְאַוֶּה כָּל יָמָיו לְכִסֵּא הַשֵּׁן שֶׁהָיָה לִשְׁלֹמֹה חֲתָנוֹ, וְעַכְשָׁיו עָלָה וּלְקָחוֹ.

פסוק כו
וְאֶת הַכֹּל לָקָח. אֶת הַכִּסֵּא, הֶחְבִּיב מִן הַכֹּל.

פסוק כח
יִשָּׂאוּם הָרָצִים. לְפָנָיו לְכָבוֹד, וְאַחַר כָּךְ יְשִׁיבוּם אֶל תָּא שֶׁהָרָצִים עוֹמְדִים שָׁם תָּמִיד.

פרק טו

פסוק א
וּבִשְׁנַת שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה לַמֶּלֶךְ יָרָבְעָם. שָׁנָה אַחַת אַחַר מוֹת רְחַבְעָם, וּבִשְׁנַת עֶשְׂרִים לְיָרָבְעָם מָלַךְ אָסָא, שָׁנָה הַשְּׁלִישִׁית שֶׁל נָדָב (אָבִיָּם) נִמְנֵית לַמֶּלֶךְ אָסָא שָׁנָה, וְלוֹ נִמְנֵי נִמְנֵית.

פסוק יב
וַיַּעֲבֵר הַקְּדֵשִׁים. תִּרְגֵּם יוֹנָתָן: וּפַלֵּי נָפְקַת בְּרָא.

פסוק יג
וַיְסִרֶהָ מִגְּבִירָה. מִהְיוֹת גְּבִירָה.
אֲשֶׁר עָשְׂתָה מִפְלֶצֶת. אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ מַפְלִיא לֵיצָנוּתָא, כְּמִין זַכְרוּת עָשְׂתָה לְהּ, וְהִיא הָיְתָה נִבְעֶלֶת לוֹ בְּכָל יוֹם.

פסוק יד
וְהַבָּמוֹת לֹא סָרוּ. בָּמוֹת הַיָּחִיד, שֶׁהֻרְגְּלוּ לִקָּרֵב עֲלֵיהֶן לַשָּׁמַיִם מִשֶּׁחָרְבָה שִׁילֹה עַד שֶׁנִּבְנָה הַבַּיִת שֶׁהָיוּ הַבָּמוֹת מֻתָּרוֹת, לֹא סָרוּ עַתָּה, וְאַף עַל פִּי שֶׁנֶּאֶסְרוּ מִשֶּׁנִּבְנָה הַבַּיִת, וְהָיוּ עֲנוּשִׁים עָלֶיהָ כָּרֵת.

פסוק כב
אֵין נָקִי. אֶפְלוּ חָתָן מֵחֶדְרוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: נָקִי יִהְיֶה לְבֵיתוֹ שָׁנָה אֶחָת.

פסוק כה
שְׁנָתַיִם. הַשְּׁנִיָּה וְהַשְּׁלִישִׁית לְאָסָא.

פסוק לג
בִּשְׁנַת שָׁלֹשׁ לְאָסָא מֶלֶךְ יְהוּדָה מָלַךְ בַּעְשָׁא. שָׁנָה הַשְּׁלִישִׁית לְאָסָא, נִמְנֵית לְנָדָב וּלְבַעְשָׁא.

פרק טז

פסוק ז
וְגַם בְּיַד יֵהוּא בֶן חֲנָנִי הַנָּבִיא דְּבַר ה' הָיָה אֶל בַּעְשָׁא. כְּלוֹמַר הֲרֵי שֶׁמָּלַךְ אֵלָה בֶּן בַּעְשָׁא, וְאַף גַּם זֹאת דְּבַר ה' הָיָה בְּיַד יֵהוּא, שֶׁלֹּא תִּתְקַיֵּם מַלְכוּתוֹ.
וְעַל אֲשֶׁר הִכָּה אוֹתוֹ. הוֹאִיל וְגַם הוּא הָלַךְ בְּחַטֹּאתָיו, נִמְצָא שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ לְהָרְגוֹ, לְכָךְ נֶעֱנַשׁ עַל הֲרִיגָתוֹ, וְכֵן מָצִינוּ: וּפָקַדְתִּי אֶת דְּמֵי יִזְרְעֶאל עַל בֵּית יֵהוּא, הוֹאִיל וְלֹא סָרוּ מִדַּרְכֵי אַחְאָב, נֶעֱנְשׁוּ עַל הֲרִיגָתָם.

פסוק ט
שַׂר מַחֲצִית הָרָכֶב. הוּא וְאַחֵר הָיוּ שָׂרִים עַל הָרֶכֶב.

פסוק יא
וְגֹאֲלָיו וְרֵעֵהוּ. (תַּרְגּוּם:) וּקְרִיבוֹהִי וְרַחֲמוֹהִי.

פסוק כב
וַיָּמָת תִּבְנִי. כְּשֶׁנִּשָּׂא אָסָא בִּתּוֹ שֶׁל עָמְרִי לִיהוֹשָׁפָט בְּנוֹ, הָרְגוּ אֶת תִּבְנִי, כְּשֶׁרָאוּ חֲשִׁיבוּתוֹ שֶׁל עָמְרִי, בְּסֵדֶר עוֹלָם.

פסוק כג
בִּשְׁנַת שְׁלֹשִׁים וְאַחַת שָׁנָה לְאָסָא וְגוֹ' מָלַךְ עָמְרִי. מַלְכוּת שְׁלֵמָה, וַחֲמֵשׁ שָׁנִים הָיְתָה מַחֲלֹקֶת שֶׁל תִּבְנִי, מֵעֶשְׂרִים וְשֶׁבַע לְאָסָא, עַד שְׁלֹשִׁים וְאַחַת.
שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה שָׁנָה. סַךְ הַכֹּל, חָמֵשׁ בַּמַּחֲלֹקֶת וְשֶׁבַע בְּמַלְכוּת שְׁלֵמָה, וְאִי אֶפְשָׁר לוֹמַר שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה בְּמַלְכוּת שְׁלֵמָה, שֶׁהֲרֵי אַחְאָב בְּנוֹ מָלַךְ בִּשְׁנַת שְׁלֹשִׁים וּשְׁמוֹנָה לְאָסָא.

בְּתִרְצָה מָלַךְ שֵׁשׁ שָׁנִים. עַד שֶׁלֹּא בָּנָה אֶת שׁוֹמְרוֹן.

פסוק לא
וַיַּעֲבֹד אֶת הַבַּעַל. מוֹסִיף עַל עֲגָלִים שֶׁל יָרָבְעָם.

פסוק לג
אֲשֵׁרָה. אִילָן הַנֶּעֱבָד.

פסוק לד
חִיאֵל בֵּית הָאֱלִי. חִיאֵל אֲשֶׁר מִבֵּית אֵל, כְּמוֹ: יִשַׁי בֵּית הַלַּחְמִי, וְלֹא נֶאֱמַר הַבֵּית לַחְמִי; וְכֵן יְהוֹשֻׁעַ בֵּית הַשִּׁמְשִׁי, בְּסֵפֶר שְׁמוּאֵל, וְלֹא הַבֵּית שִׁמְשִׁי; וְכֵן בְּעָפְרַת אֲבִי הָעֶזְרִי וְלֹא נֶאֱמַר הָאָבִי עֶזְרִי. וְיֵשׁ פּוֹתְרִין: בֵּית הָאֵלִי, עַל שֶׁקִּבֵּל עָלָיו קְלָלוֹת יְהוֹשֻׁעַ: אָרוּר הָאִישׁ אֲשֶׁר יָקוּם וּבָנָה וְגוֹ'. אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ חִיאֵל מִשֶּׁל (בִּנְיָמִין) וִירִיחוֹ מִשֶּׁל יְהוֹשָׁפָט (בִּנְיָמִין) וּמִפְּנֵי מָה תְּלָאוֹ בְּאַחְאָב, שֶׁתּוֹלִין אֶת הַקְּלָלָה בְּמְקַלְקֵל (סְפָרִים אֲחֵרִים: בְּמְקֻלְקָל).
בַּאֲבִירָם בְּכֹרוֹ יִסְּדָהּ. כְּשֶׁיִּסְּדָהּ, מֵת בְּנוֹ בְּכוֹרוֹ, וְקָבַר וְהָלַךְ וְקָבַר כָּל בָּנָיו, עַד שֶׁמֵּת הָאַחֲרוֹן בְּהַצָּבַת דְּלָתוֹת, וְכֵן הוּא קְלָלוֹת שֶׁל יְהוֹשֻׁעַ: בִּבְכוֹרוֹ יְיַסְּדֶנָּה וּבִצְעִירוֹ יַצִּיב דְּלָתֶיהָ.

פרק יז

פסוק א
וַיֹּאמֶר אֵלִיָּהוּ הַתִּשְׁבִּי. מֵאֶרֶץ (סְפָרִים אֲחֵרִים: שֵׁם הָעִיר) שֶׁשָּׁמָּה תּוֹשָׁב.
חַי ה'. לָמָּה סָמְכוֹ כָּאן, אֶלָּא שֶׁהָלְכוּ אֵלִיָּהוּ וְאַחְאָב לְנַחֵם אֶת חִיאֵל בְּאֵבְלוֹ, אָמַר אַחְאָב לְאֵלִיָּהוּ: אֶפְשָׁר שֶׁקְּלָלַת הַתַּלְמִיד נִתְקַיְּמָה, וְקִלְלַת מֹשֶׁה רַבֵּנוּ לֹא נִתְקַיְּמָה, שֶׁנֶּאֱמַר: וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם, וְחָרָה אַף ה' בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם, וַהֲרֵי כָּל יִשְׂרָאֵל עוֹבְדִין עֲבוֹדָה זָרָה, וְאֵין גְּשָׁמִים נֶעֱצָרִים, מִיָּד וַיֹּאמֶר אֵלִיָּהוּ וְגוֹ'.

פסוק ג
וְנִסְתַּרְתָּ. מִפְּנֵי אַחְאָב וְאִיזֶבֶל.

פסוק ז
וַיִּבַשׁ הַנַּחַל. כְּדֵי שֶׁיֵּדַע צֹרֶךְ הַגְּשָׁמִים וְיִטְרְחוּ לְגָלוֹת, שֶׁהָיָה קָשֶׁה בְּעֵינֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁיִּשְׂרָאֵל שְׁרוּיִין בְּרָעָב.

פסוק ט
צָרְפָתָה. שֵׁם הָעִיר.
צִוִּיתִי שָׁם. בְּפָמַלְיָא שֶׁלִּי, שֶׁתְּכַלְכְּלֵךְ שָׁם אִשָּׁה אַלְמָנָה.

פסוק י
קְחִי נָא לִי מְעַט מַיִם. הוּא לֹא הָיָה מַכִּיר בָּאַלְמָנָה שֶׁאָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְלָמַד מֵאֱלִיעֶזֶר עֶבֶד אַבְרָהָם, וְאָמַר: אוֹתָהּ שֶׁתִּתֵּן לִי מַיִם לִשְׁתּוֹת, הִיא הָאַלְמָנָה.

פסוק יב
מָעוֹג. כְּמוֹ עוּגָה.
מְלֹא כַף. תִּרְגֵּם יוֹנָתָן: מְלֵי פִּיסַת יָדָא.
בַּצַּפַּחַת. בִּיטוֹיל"א בְּלַע"ז (בַּקְבּוּקוֹן), כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בְּשָׁאוּל: צַפַּחַת הַמַּיִם אֲשֶׁר מֵרַאֲשׁוֹתָיו.
וָאֲמֻתְנוּ. מִשָּׁם וּלְהַלָּן נָמוּת בָּרָעָב.

פסוק יג
עֲגֹה קְטַנָּה בָּרִאשֹׁנָה. מִדְרַשׁ אַגָּדָה יֵשׁ, (לָמָּה בָּרִאשׁוֹנָה) בְּוַותֵּאמֶר לֵאָה בָּגָד.

פסוק יז
חָלָה בֶן הָאִשָּׁה. כְּדֵי שֶׁיִּצְטָרֵךְ לְמַפְתֵּחַ שֶׁל תְּחִיַּת הַמֵּתִים, כִּדְאִיתָא בְּשִׁלְהֵי אַגַּדְתָּא דְּחֵלֶק.

פסוק יח
לְהַזְכִּיר אֶת עֲוֹנִי. עַד שֶׁלֹּא בָּאתָ אֵלַי, הָיוּ שׁוֹקְלִין מַעֲשַׂי וּמַעֲשֶׂה עִירִי, וְהָיִיתִי רְאוּיָה לְנֵס, מִשֶּׁבָּאתָ לְכָאן, לֹא נֶחְשַׁבְתִּי לִכְלוּם, וְאֵין צְדָקָתִי נִכֶּרֶת (סְפָרִים אֲחֵרִים: נִזְכֶּרֶת), וְכֵן בְּלוֹט הוּא אוֹמֵר: וְאָנֹכִי לֹא אוּכַל לְהִמָּלֵט הָהָרָה, אֵצֶל אַבְרָהָם, שֶׁלֹּא תְּהֵא זְכוּתִי נִזְכֶּרֶת אֶצְלוֹ.

פסוק כא
וַיִּתְמַדֵּד. מִלְּשׁוֹן מִדָּה, נִשְׁתַּטַּח עָלָיו.

פרק יח

פסוק ד
וַיְהִי בְּהַכְרִית אִיזֶבֶל. לְהַגִּיד בָּא אֵיךְ הָיָה עוֹבַדְיָהוּ יָרֵא אֶת ה'.
חֲמִשִּׁים אִישׁ בְּמְעָרָה אַחַת. וַחֲמִשִּׁים אִישׁ בְּמְעָרָה אַחֶרֶת.

פסוק ה
וְלוֹא נַכְרִית מֵהַבְּהֵמָה. לֹא תִּכָּרֵת כָּל בְּהֶמְתֵּנוּ מִמֶּנּוּ.

פסוק ט
לַהֲמִיתֵנִי. כְּמוֹ שֶׁמְּפָרֵשׁ וְאוֹמֵר: וְרוּחַ ה' יִשָּׂאֲךָ עַל אֲשֶׁר לֹא אֵדָע.

פסוק י
כִּי לֹא יִמְצָאֲךָ. שֶׁאֵין הָעָם יְכוֹל לְמְצֹא אוֹתְךָ.

פסוק כא
שְׂתֵי הַסְּעִפִּים. שְׂתֵי הַמַּחֲשָׁבוֹת, שֶׁאֵינְכֶם מְבִינִים לְהַכְרִיעַ מִי הָאֱלֹהִים.
וְאִם הַבַּעַל. הָאֱלֹהִים, לְכוּ אַחֲרָיו.
וְלֹא עָנוּ הָעָם אוֹתוֹ דָּבָר. שֶׁלֹּא הָיוּ יוֹדְעִין לְהַבְחִין.

פסוק כו
אֲשֶׁר נָתַן לָהֶם. שֶׁהָיָה נִשְׁמַט מֵהֶם, שֶׁלֹּא יִקְרַב לַעֲבוֹדָה זָרָה, וּבָרַח לוֹ תַּחַת כְּנָפָיו שֶׁל אֵלִיָּהוּ, אָמַר לוֹ: לֵךְ, בִּשְׁנֵיכֶם יִתְקַדֵּשׁ הַמָּקוֹם.
וַיִּפְסְחוּ עַל הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר עָשָׂה. תִּרְגֵּם יוֹנָתָן: וְאִשְׁתַּטּוּ, הָיוּ מְרַקְּדִין כְּמִשְׁפָּטָן עַל מִזְבְּחוֹתָם.
וַיִּפְסְחוּ. כְּמוֹ וַיִּפְסְעוּ.

פסוק כז
כִּי אֱלֹהִים הוּא. (תַּרְגּוּם:) אֲרֵי אִתּוּן אֲמְרִין דַּהֲלָא הוּא.
כִּי שִׂיחַ וְכִי שִׂיג לוֹ. שֶׁמָּא יֵשׁ לוֹ דָּבָר עִם יוֹעֲצָיו עַכְשָׁיו, אוֹ מַשִּׂיג וְרוֹדֵף הוּא עַכְשָׁיו בַּמִּלְחָמָה.
וְכִי דָרֶךְ לוֹ. לְבֵית הַכִּסֵּא.

פסוק כח
וַיִּתְגֹּדְדוּ. לְשׁוֹן שְׂרִיטָה בִּכְלִי, וְכֵן הָיָה נִימוּסֵיהֶן.

פסוק כט
וַיִּתְנַבְּאוּ. (תַּרְגּוּם:) וְאִשְׁתַּטִּיאוּ.

פסוק ל
וַיְרַפֵּא אֶת מִזְבַּח ה' הֶהָרוּס. בָּנָה מִזְבֵּחַ, וְהִזְכִּיר לְיִשְׂרָאֵל לְהְיוֹת מִזְבַּח ה' עוֹלֶה עַל לִבָּם וְשָׂגוּר בְּפִיהֶם, שֶׁהָיָה הָרוּס וְנִפְגָּר וּבָטֵל שְׁמוֹ וְהַזְכָּרָתוֹ מִפִּי כָּל עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים, כָּךְ שָׁמַעְתִּי פְּשׁוּטוֹ. וּמִדְרָשׁוֹ שָׁמַעְתִּי, שֶׁשָּׁאוּל בָּנָה מִזְבֵּחַ בְּהַר הַכַּרְמֶל, וְזֶהוּ שֶׁאָמַר: בָּא שָׁאוּל הַכַּרְמֶלָה וְהִנֵּה מַצִּיב לוֹ יָד, וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר: וַיֵּצֵב שָׁם מִזְבֵּחַ, וּמַלְכֵי יִשְׂרָאֵל הָרְסוּ כָּל הַמִּזְבְּחוֹת וְהַבָּמוֹת שֶׁבְּאַרְצָם שֶׁנַּעֲשָׂה לְשֵׁם שָׁמַיִם, וּבָנָה אֵלִיָּהוּ מִזְבֵּחַ זֶה שֶׁל שָׁאוּל, שֶׁהָיָה הָרוּס.

פסוק לא
אֲשֶׁר הָיָה דְּבַר ה' אֵלָיו לֵאמֹר יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה שְׁמֶךָ. לָמָּה נֶאֱמַר כָּאן, לְפִי שֶׁבְּיוֹם שֶׁנִּגְלְתָה שְׁכִינָה עַל יַעֲקֹב בְּבֵית אֵל וּקְרָאוֹ יִשְׂרָאֵל, בּוֹ בַּיּוֹם אָמַר לוֹ: גּוֹי וּקְהַל גּוֹיִם יִהְיֶה מִמֶּךָּ,

עֲתִידִין בָּנֶיךָ לְהִקָּהֵל כִּשְׁאָר עַמִּים, וְלִבְנוֹת מִזְבֵּחַ לְהַקְטִיר עָלָיו בִּשְׁעַת אִסּוּר הַבָּמוֹת, וַאֲנִי מִתְרַצֶּה בַדָּבָר, בִּבְרֵאשִׁית רַבָּה.

פסוק לב

תְּעָלָה. פושאד"ו בְּלַעַ"ז (חֲפִירָה).

כְּבֵית סָאתַיִם. רָחְבּוֹ בֵּית סָאתַיִם, מֵאָה עַל חֲמִשִּׁים, כַּחֲצַר הַמִּשְׁכָּן.

פסוק לד

כַּדִּים מַיִם. לְהַגְדִּיל אֶת הַנֵּס.

וַיִּצְקוּ. אֱלִישָׁע (יְצַק) עַל יָדָיו, וְנַעֲשׂוּ אֶצְבְּעוֹתָיו כְּמַעְיָנוֹת וְנִתְמַלְּאָה הַתְּעָלָה, הוּא שֶׁנֶּאֱמַר: פֹּה אֱלִישָׁע בֶּן שָׁפָט אֲשֶׁר יָצַק מַיִם עַל יְדֵי אֵלִיָּהוּ, וְנַעֲשָׂה נֵס בַּמַּיִם עַל יָדָיו, רָאוּי הוּא שֶׁיֵּעָשֶׂה הַנֵּס בַּמַּיִם עַל יָדָיו.

פסוק לו

וּבִדְבָרְךָ עָשִׂיתִי. שֶׁהִקְרַבְתִּי בַּבָּמָה בִּשְׁעַת אִסּוּר הַבָּמוֹת.

פסוק לז

עֲנֵנִי ה' עֲנֵנִי. עֲנֵנִי בָּאֵשׁ, עֲנֵנִי בַּמָּטָר, כָּךְ תִּרְגֵּם יוֹנָתָן. וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ: עֲנֵנִי בָּאֵשׁ (וּבַמַּיִם), עֲנֵנִי שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ מַעֲשֵׂה כְשָׁפִים הֵם.

וְיֵדְעוּ וְגוֹ' כִּי אַתָּה ה' וַאֲנִי עַבְדֶּךָ. וּכְשֶׁתִּשְׁלַחֵנִי לְבַשֵּׂרָם לֶעָתִיד לָבֹא, יַאֲמִינוּ בִּי אִם הַיּוֹם תַּעֲנֵנִי.

וְאַתָּה הֲסִבּוֹתָ אֶת לִבָּם. נָתַתָּ לָהֶם מָקוֹם לָסוּר מֵאַחֲרֶיךָ, וּבְיָדְךָ הָיָה לְהָכִין לִבָּם אֵלֶיךָ. וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה: אִם לֹא תַּעֲנֵנִי, אַף אֲנִי אֶהְיֶה כּוֹפֵר וְאוֹמַר, אַתָּה הֲסִבּוֹתָ אֶת לִבָּם, וְכֵן אָמַר מֹשֶׁה: אִם כְּמוֹת כָּל הָאָדָם יְמוּתוּן אֵלֶּה, אַף אֲנִי כּוֹפֵר וְאוֹמַר, לֹא ה' שְׁלָחַנִי לְדַבֵּר אֶת הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת, וְכָךְ אָמַר מְיַכְּיחוֹ: אִם שׁוֹב תָּשׁוּב בְּשָׁלוֹם, לֹא דִּבֶּר ה' בִּי.

פסוק לט

ה' הוּא הָאֱלֹהִים. וְלֹא הַבַּעַל הָאֱלֹהִים.

פסוק מב

וַיִּגְהַר אַרְצָה. (תַּרְגּוּם:) וּגְחִין לְאַרְעָא, לְהִתְפַּלֵּל עַל הַגְּשָׁמִים.

פסוק מג

דֶּרֶךְ יָם. אִם תִּרְאֶה עָנָן עוֹלֶה מִן הַיָּם.

פסוק מד

אֱסֹר וָרֵד. אֱסֹר מַרְכְּבוֹתֶיךָ וְרֵד מֵהַר הַכַּרְמֶל לָשׁוּב לְבֵיתְךָ, פֶּן יְדַחַק אוֹתְךָ הַגֶּשֶׁם בַּדֶּרֶךְ.

פסוק מה
עַד כֹּה וְעַד כֹּה. בְּתוֹךְ שֶׁהָלַךְ הַשְּׁלִיחַ וּבְתוֹךְ שֶׁאָסַר הַמֶּרְכָּבָה, וְהַשָּׁמַיִם הִתְקַדְּרוּ.

פסוק מו
וְיַד ה'. (תַּרְגּוּם:) רוּחַ גְּבוּרָה מִן קֳדָם ה', נִתְלַבֵּשׁ כֹּחַ לָרוּץ לִפְנֵי הַמֶּרְכָּבָה בְּרַגְלָיו, שֶׁלֹּא יֵלֵךְ אַחְאָב יְחִידִי, שֶׁחָלַק כָּבוֹד לַמַּלְכוּת.
וַיְשַׁנֵּס מָתְנָיו. כְּמוֹ וַיֶּאֱזֹר, וְאֵין לוֹ דִּמְיוֹן, וְאַף הוּא לֹא בָּא אֶלָּא לְלַמֵּד לְשׁוֹן זֵרוּז, נִזְדָּרֵז כְּגִבּוֹר.

פרק יט

פסוק ב
כֹּה יַעֲשׂוּן אֱלֹהִים. כְּמוֹ שֶׁעָשִׂיתָ לִנְבִיאֵי הַבַּעַל.

פסוק ד
רֹתֶם. יניבר"א בְּלַעַ"ז (עַרְעָר קוֹצָנִי).
וַיִּאְמָר רַב. (תַּרְגּוּם:) סַגִּי לִי אַרְכָּא, עַד אֵימָתַי אֲנָא מַטְרַח כְּדֵין.

פסוק ו
רְצָפִים. פֶּחָמִים, וְכֵן: וּבְיָדוֹ רִצְפָּה.

פסוק ט
אֶל הַמְּעָרָה. הִיא נִקְרֶת צוּר שֶׁעָמַד בָּהּ מֹשֶׁה.

פסוק י
אֶת מִזְבְּחֹתֶיךָ הָרָסוּ. בָּמוֹת יָחִיד הַנַּעֲשׂוֹת לְשֵׁם שָׁמַיִם, שֶׁהֲרֵי מִזְבַּח בֵּית הַבְּחִירָה בִּירוּשָׁלַיִם הָיָה.

פסוק יא
וְרוּחַ גְּדוֹלָה. (תַּרְגּוּם:) מַשְׁרִיַת מַלְאֲכֵי רוּחָא.
בְּרַעַשׁ. (תַּרְגּוּם:) מַשְׁרִיַת מַלְאֲכֵי זִיעָא.

פסוק יב
אֵשׁ. (תַּרְגּוּם:) מַשְׁרִיַת מַלְאֲכֵי אֶשָּׁתָא.
קוֹל דְּמָמָה דַקָּה. (תַּרְגּוּם:) קָל דְּמְשַׁבְּחִין בַּחֲשַׁאי, אֲבָל בִּנְבִיאֵי אֻמּוֹת הָעוֹלָם אוֹמֵר: דְּמָמָה וְקוֹל אֶשְׁמַע, דְּמָמָה הָיְתָה לְשַׁבֵּחַ. וַאֲנִי שָׁמַעְתִּי קוֹל הַבָּא מִתּוֹךְ הַדְּמָמָה, דטינטישמנ"ט בְּלַעַ"ז (הֵד), וְאֵין שׁוֹמְעִין הַקּוֹל מַמָּשׁ.

פסוק יג
וַיָּלֶט פָּנָיו. (תַּרְגּוּם:) וְכָרִיךְ אַפּוֹהִי, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: לוּטָה בַּשִּׂמְלָה.

פסוק טז
תִּמְשַׁח לְנָבִיא תַּחְתֶּיךָ. אִי אֶפְשִׁי בִּנְבִיאוּתְךָ, מֵאַחַר שֶׁאַתָּה מְלַמֵּד קָטֵיגוֹרְיָא עַל בָּנַי.

פסוק יז
יָמִית אֱלִישָׁע. לֹא מָצִינוּ שֶׁהֵמִית אֶלָּא אַרְבָּעִים וּשְׁנַיִם יְלָדִים עַל יְדֵי הַדֻּבִּים בִּירִיחוֹ.

פסוק כ
לֵךְ שׁוּב. מֵאַחֲרַי.
כִּי מָה עָשִׂיתִי לָךְ. שֶׁתְּבוֹא אַחֲרַי.

פסוק כא
בִּשְׁלָם הַבָּשָׂר. בִּשֵּׁל לָהֶם אֶת הַבָּשָׂר, כָּךְ פֵּרְשׁוּ דוֹנַ"שׁ וּמְנַחֵם, וְכֵן תִּרְגְּמוֹ יוֹנָתָן בִּשְׁתֵּי תֵבוֹת (בְּשִׁיל לְהוֹן). וַאֲנִי אוֹמֵר, אֵין צָרִיךְ לְחַלְקוֹ לִשְׁתֵּי תֵבוֹת, וּמַהוּ בִּשְׁלָם הַבָּשָׂר, בִּשְׁלָם לִשְׁנֵי הַשְּׁוָרִים אֶת הַבָּשָׂר שֶׁלָּהֶם, שֶׁהַצָּמֶד אֵין פָּחוֹת מִשְּׁנַיִם.
וַיִּתֵּן לָעָם. מֵרֹב שִׂמְחָה עָשָׂה מִשְׁתֶּה.

פרק כ

פסוק ה
כִּי שָׁלַחְתִּי אֵלֶיךָ וְגוֹ' לִי תִתַּן. יָדַעְתִּי כִּי תִתְּנֵם לִי, אֲבָל אַחֶרֶת אֲנִי גּוֹזֵר עָלֶיךָ.

פסוק ו
כָּל מַחְמַד עֵינֶיךָ יָשִׂימוּ בְיָדָם וְלָקָחוּ. וַהֲלֹא כָּל הָרִאשׁוֹנִים דִּבְרֵי חֶמְדָּה הֵם, אֶלָּא מַהוּ מַחְמַד עֵינֶיךָ, חֶמְדָּה מִתּוֹךְ חֶמְדָּה, זֶה סֵפֶר תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: הַנֶּחֱמָדִים מִזָּהָב וּמִפַּז רַב, אָמַר אַחְאָב בְּלִבּוֹ, דָּבָר גָּדוֹל זֶה מְבַקֵּשׁ, אֵין זֶה שֶׁלִּי לְבַדִּי, שֶׁל זְקֵנֵי יִשְׂרָאֵל הִיא, לְפִיכָךְ: וַיִּקְרָא לְכָל זְקֵנֵי הָאָרֶץ, אַף עַל פִּי שֶׁהָיוּ עוֹבְדִין עֲבוֹדָה זָרָה, הָיוּ מְכַבְּדִין אֶת הַתּוֹרָה.

פסוק י
אִם יִשְׁפֹּק עֲפַר שֹׁמְרוֹן לִשְׁעָלִים וְגוֹ'. (תַּרְגּוּם:) לְמֵיסַב בִּשְׁעוֹלֵי פַּרְסַת רַגְלֵי עַמָּא דְּעִמִּי, עָפָר שֶׁנִּדְבַּק בְּפַרְסַת רַגְלַיִם.
לִשְׁעָלִים. לְשׁוֹן מִדְרָךְ כַּף רָגֶל, וְכֵן: בְּמִשְׁעוֹל הַכְּרָמִים; וְכֵן: מִי מָדַד בְּשָׁעָלוֹ מַיִם, שֶׁדָּרַךְ בְּיַם סוּף, שֶׁנֶּאֱמַר דַּרְכְּךָ בַּיָּם סוּסֶיךָ.
אִם יִשְׁפֹּק. אִם יֵשׁ דַּי.

פסוק יא
דַּבְּרוּ אַל יִתְהַלֵּל חֹגֵר כְּמַפַּתֵּחַ. (תַּרְגּוּם:) אֱמַרוּ לֵהּ, לָא יִשְׁתַּבַּח דְּמִזְדָּרֵז וְנָחִית בְּקָרָבָא, כְּגַבְר דְּנָצַח וְסָלִיק מְנַהּ. אַל יִתְהַלֵּל הַחוֹגֵר חַרְבּוֹ לָרֶדֶת לַמִּלְחָמָה, שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ אִם יְנַצַּח אִם לָאו.
כְּמְפַתֵּחַ. חֲגוֹרַת חַרְבּוֹ, שֶׁעָלָה כְּבָר מִן הַמִּלְחָמָה וְנִצַּח, כָּךְ אֵין לָאֲדוֹנֵיכֶם לְהִתְהַלֵּל בְּדָבָר הֶעָתִיד.

פסוק יב
שִׂימוּ. כְּלֵי הַמָּצוֹר עַל הָעִיר.

פסוק יג
נָבִיא אֶחָד. הוּא מִיכָיְהוּ בֶּן יִמְלָה.

פסוק יד
בְּנַעֲרֵי שָׂרֵי הַמְּדִינוֹת. הֵם בְּנֵי הַתַּעֲרוֹבוֹת, שֶׁהָיוּ כָּל הַשָּׂרִים שֶׁל שְׁאָר הָאֻמּוֹת נוֹתְנִים בְּנֵיהֶם תַּחַת יָדוֹ עֲרֵבִים, שֶׁלֹּא יִמְרְדוּ בּוֹ.
מִי יֶאְסֹר הַמִּלְחָמָה. יַעֲרֹךְ לְצַוּוֹת אוֹתָהּ.
אָתָּה. צֵא אַתָּה תְּחִלָּה וְכֹה תְּמִיתֶנּוּ (וְעַתָּה תָּרִיעוּ).

פסוק טו
שִׁבְעַת אֲלָפִים. אוֹמֵר אֲנִי, הֵם שֶׁאָמַר עֲלֵיהֶם: כָּל הַבִּרְכַּיִם אֲשֶׁר לֹא כָרְעוּ לַבַּעַל שִׁבְעַת אֲלָפִים.

פסוק טז
בַּסֻּכּוֹת. שֶׁעָשׂוּ לָהֶם מִפְּנֵי הַחַמָּה.

פסוק כב
לִתְשׁוּבַת הַשָּׁנָה. (תַּרְגּוּם:) לִזְמַן סוֹפָא דְּשַׁתָּא.

פסוק כד
וְשִׂים פָּחוֹת תַּחְתֵּיהֶם. מִתּוֹךְ שֶׁלֹּא יְהוּ מִמִּשְׁפָּחָה רָמָה, יִתְּנוּ לֵב לְהִתְחַזֵּק, כְּדֵי לִמְצֹא חֵן.

פסוק כה
אִם לֹא נָחֳזַק מֵהֶם. כְּלוֹמַר, וְתִרְאֶה אִם לֹא נָחֳזַק מֵהֶם.

פסוק כז
וְכָלְכְּלוּ. פַּרְנָסַת צֵדָה לַמִּלְחָמָה הִצְטַיְּדוּ, הֵם כְּלֵי זַיִן וְכָל צָרְכֵי הַמִּלְחָמָה.
וְכָלְכְּלוּ. נִתְכַּלְכְּלוּ.

כִּשְׁנֵי חֲשִׂפֵי עִזִּים. קְבוּצֵי עִזִּים, וְאֵין לוֹ דִּמְיוֹן. וּמְנַחֵם חִבְּרוֹ בִּלְשׁוֹן גִּלּוּי, כְּמוֹ: מַחְשׂוֹף הַלְּבָנָן: חֲשִׂפֵי שׁוֹבֶל, וּלְשׁוֹן גִּלּוּי נוֹפֵל עַל עֶדְרֵי עִזִּים, כְּמוֹ: שֻׁגְלְשׁוּ מֵהַר גִּלְעָד, כְּשֶׁיּוֹרְדִין מִן הָהָר, נִתְגַּלֶּה הָהָר.

פסוק כח

וַיֹּאמֶר אֲלֵ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר וְגוֹ'. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר וַיֹּאמֶר, צָרִיךְ לִדְרֹשׁ. אֶמְיְרָה רִאשׁוֹנָה, אָמַר לוֹ וְנָתַתִּי אֶת כָּל הֶהָמוֹן הַזֶּה בְּיָדֶךָ, אֶמְיְרָה שְׁנִיָּה, אִם יִפֹּל בֶּן הֲדַד בְּיָדְךָ אַל תַּחֲמֹל עָלָיו, לְפִיכָךְ כְּשֶׁחָמַל עָלָיו אָמַר לוֹ: יַעַן שִׁלַּחְתָּ אֶת אִישׁ חֶרְמִי מִיָּד וְגוֹ'.

פסוק לג

יְנַחֲשׁוּ וַיְמַהֲרוּ וַיַּחְלְטוּ הֶמְמֶנּוּ. יְנַחֲשׁוּ לְשׁוֹן מְנַחֵשׁ, אָמְרוּ כֵּיוָן שֶׁנָּפְלוּ דִּבְרֵי שָׁלוֹם בְּפִיו אֲפִלּוּ שֶׁלֹּא בְּמִתְכַּוֵּן, סִימָן טוֹב הוּא זֶה, וְיִמַּהֲרוּ לְהַחֲזִיק הַדָּבָר.

וַיַּחְלְטוּ: לְשׁוֹן: צְמִיתוּת, כָּרְתוּ הַדָּבָר מִפִּיו שֶׁלֹּא יַחֲזֹר בּוֹ, וְהַה"א שֶׁל הֶמְמֶנּוּ נוֹטָה בְּמָסֹרֶת לִשְׁתֵּי הַתֵּבוֹת, כְּאִלּוּ נִכְתַּב וַיַּחְלְטוּהָ מִמֶּנּוּ, אִם מִמֶּנּוּ יֵצֵא הַדָּבָר בְּכַוָּנַת הַלֵּב.

פסוק לד

וַיֹּאמֶר אֵלָיו. בֶּן הֲדַד, הֶעָרִים אֲשֶׁר לָקַח אָבִי מֵאֵת אָבִיךָ עָמְרִי, אָשִׁיב לָךְ.

וְחוּצוֹת תָּשִׂים לְךָ בְדַמֶּשֶׂק. וּתְהִי מוֹשֵׁל בָּהּ, וְהִיא רֹאשׁ לְמַלְכוּתִי.

כַּאֲשֶׁר שָׂם אָבִי בְּשֹׁמְרוֹן. עִירְךָ עַל כָּרְחֶךָ, וְכָל זֶה הָיָה אוֹמֵר מִירְאָה, אָמַר לוֹ אַחְאָב, וַאֲנִי בַּבְּרִית הַזֹּאת אֲשַׁלְּחֶךָ.

פסוק לה

הַכֵּנִי נָא. סִימָן זֶה רַע עַל אַחְאָב, שֶׁאָמַר לוֹ הַנָּבִיא עַל פִּי הַגְּבוּרָה לְהַכּוֹת אֶת בֶּן הֲדַד וְלֹא הִכָּהוּ. וְאַף זֶה שֶׁאָמַר לוֹ הַנָּבִיא בִּדְבַר ה' הַכֵּנִי, וְלֹא הִכָּהוּ, כְּשֵׁם שֶׁנִּפְרַע מִזֶּה, יִפָּרַע מֵאַחְאָב.

בִּדְבַר ה'. הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אָמַר שֶׁתַּכֶּה אוֹתִי.

פסוק לז

וּפָצַע. מַכַּת חַבּוּרָה.

פסוק לח

וַיִּתְחַפֵּשׂ בָּאֵפֶר. שִׁנָּה אֶת מַעֲפָרְתּוֹ שֶׁלֹּא יַכִּירוּהוּ, כָּל שִׁנּוּי בְּגָדִים הוּא לְשׁוֹן חִפּוּשׂ.

בָּאֵפֶר. תִּרְגּוּמוֹ יוֹנָתָן: בְּמַעֲפָרָא, הוּא סוֹדָר.

פסוק לט

וְהִנֵּה אִישׁ סָר. מִן הַדֶּרֶךְ אֵלַי.

וַיָּבֵא אֵלַי אִישׁ. שָׁבוּי מִן הַמִּלְחָמָה.
אִם הִפָּקֵד יִפָּקֵד. אִם יִבָּרַח, לְשׁוֹן: לֹא נִפְקַד מִמֶּנּוּ אִישׁ, לְשׁוֹן חִסָּרוֹן.

פסוק מ
וְהִוא אֵינֶנּוּ. בָּרַח לוֹ.
אַתָּה חָרַצְתָּ. אוֹ נֶפֶשׁ, אוֹ כִּכַּר כֶּסֶף.

פסוק מב
אִישׁ חֶרְמִי. אִישׁ מִלְחַמְתִּי, לְשׁוֹן חֵירוּם, וּלְשׁוֹן חֵירוּם נוֹפֵל בְּמִלְחָמָה, וְכֵן: עַל אֲדוֹם תֵּרֵד וְעַל עַם חֶרְמִי. וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה כַּמָּה מְצוּדוֹת וַחֲרָמִים פָּרַשְׂתִּי לְךָ עַד שֶׁנָּפַל בְּיָדְךָ.

פסוק מג
סָר וְזָעֵף. (תַּרְגּוּם:) נָסִיס וְדָוֵי, רוּחוֹ סָרָה מִמֶּנּוּ.

פרק כא

פסוק א
וַיְהִי אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה. עוֹד אַחֶרֶת לְקָרֵב מִיתָתוֹ.

פסוק ב
מְחִיר זֶה. הַכֶּרֶם הַזֶּה.

פסוק ח
אֶל הַזְּקֵנִים. זְקֵנֵי אַשְׁמַאי, סָבֵי דְּבַהָתָא.

פסוק ט
קְרָאוּ צוֹם. וּבְיוֹם צוֹם דַּרְכָּם לִבְדֹּק בַּעֲבֵרוֹת שֶׁבְּיָדָם.

פסוק יג
בֵּרַךְ נָבוֹת. חִלּוּף שֵׁל קְלָלָה, וְתַרְגּוּם: גָּדִיף נָבוֹת קֳדָם ה' וּמַלְכָּא לָט.

פסוק טו
קוּם רַשׁ. יֵשׁ מַחֲכָמִים אוֹמְרִים: הֲרוּגֵי מַלְכוּת נִכְסֵיהֶם לַמֶּלֶךְ, וְיֵשׁ מֵהֶן אוֹמְרִים: בֵּן אֲחִי אֲבִיו הָיָה, וְאוֹתוֹ וְאֶת בָּנָיו הָרַג, וְרָאוּי לְיָרְשׁוֹ.

פסוק כ
הִתְמַכָּרְךָ. מָכַרְתָּ אֶת עַצְמְךָ לְהַכְעִיס אֶת בּוֹרְאֶךָ. הִתְמַכֶּרְךָ כְּמוֹ: וְהִתְמַכַּרְתֶּם שָׁם לְאוֹיְבֶיךָ.

פסוק כג
בְּחֵל יִזְרְעֶאל. בְּבִקְעַת יִזְרְעֶאל, בְּחֵל, תַּרְגּוּמוֹ שֶׁל גַּיְא.

פסוק כה
רַק לֹא הָיָה כְּאַחְאָב. הַכָּתוּב מֵעִיד עָלָיו, שֶׁלֹּא הָיָה בַּמְּלָכִים כְּמוֹתוֹ, שֶׁיִּרְבָּעָם וְכָל אֲשֶׁר אַחֲרָיו, עָבְדוּ אֶת הָעֲגָלִים מִיִּרְאָה, אִם יַעֲלֶה הָעָם יְרוּשָׁלַיִם, תָּשׁוּב הַמַּמְלָכָה לְבֵית דָּוִד, וְזֶה הוֹסִיף הַבַּעַל וְהָאֲשֵׁרָה לְהַכְעִיס.
הִתְמַכֵּר. נִמְכַּר לַעֲבוֹדָה זָרָה. רָאִיתִי בִּירוּשַׁלְמִי חִיאֵל בֵּית הָאֱלִי שׁוֹשְׁבִינוֹ הָיָה, וּבְכָל יוֹם שָׁם דְּמָיו וְנָתַן לַעֲבוֹדָה זָרָה.

פסוק כז
וַיְהַלֵּךְ אַט. יָחֵף.

פסוק כט
לֹא אָבִיא הָרָעָה. רָעַת בֵּיתוֹ לֹא אָבִיא בְּיָמָיו, אֲבָל גְּזֵרַת יְלֹקוּ הַכְּלָבִים אֶת דְּמוֹ, אִי אֶפְשָׁר לָבֹא בִּימֵי בָּנוֹ, אֶלָּא עָלָיו.

פרק כב

פסוק ב
בַּשָּׁנָה הַשְּׁלִישִׁית. שֶׁשָּׁלַח אֶת בֶּן הֲדַד.

פסוק ג
וַאֲנַחְנוּ מַחְשִׁים. מִתְעַצְּלִים, סיאמ"ו פיגר"י בְּלַעַ"ז (לְהַחֲרִישׁ).

פסוק ז
הַאֵין פֹּה נָבִיא לַה' עוֹד. מְקַבְּלַנִי אֵין שְׁנֵי נְבִיאִים מִתְנַבְּאִים בְּלָשׁוֹן אֶחָד, וְאֵלֶּה כֻּלָּם לָשׁוֹן אֶחָד אוֹמְרִים.

פסוק ח
כִּי אִם רָע. לְפִי שֶׁאָמַר: יַעַן שִׁלַּחְתָּ אֶת אִישׁ חֶרְמִי וְגוֹ'.

פסוק טו
עֲלֵה וְהַצְלַח. לֹא אָמַר לוֹ בְּשֵׁם ה'.
וְנָתַן ה'. הַלְוַאי יִתֵּן בְּיַד הַמֶּלֶךְ.

פסוק יז
לֹא אֲדֹנִים לָאֵלֶּה. אַתָּה לְבַדְּךָ תָּמוּת בַּמִּלְחָמָה, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תִלָּחֲמוּ אֶת קָטֹן וְאֶת גָּדוֹל כִּי אִם אֶת מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל לְבַדּוֹ. וְאַף עַל פִּי שֶׁנֶּאֱמַר: וְעַמְּךָ תַּחַת עַמּוֹ, טִפָּה שֶׁיְּצָאָה מֵאוֹתוֹ צַדִּיק מִיכָיְהוּ, שֶׁהִכָּהוּ חֲבֵרוֹ הַכֵּה וּפְצוֹעַ, הָיְתָה כַּפָּרָה עַל כָּל יִשְׂרָאֵל. כָּךְ מְפֹרָשׁ בָּאַגָּדָה.

פסוק יט
מִימִינוֹ וּמִשְּׂמֹאלוֹ. וְכִי יֵשׁ שְׂמֹאל לְמַעְלָה, וַהֲלֹא נֶאֱמַר: יְמִין ה' רוֹמֵמָה יְמִין ה' עוֹשָׂה חָיִל: יְמִינְךָ ה' נֶאְדָּרִי בַכֹּחַ יְמִינְךָ ה' תִּרְעַץ אוֹיֵב, אֶלָּא אֵלּוּ מַיְמִינִים וְאֵלּוּ מַשְׂמְאִילִים, מַיְמִינִים מְלַמְּדִים זְכוּת, מַשְׂמְאִילִים מְלַמְּדִים חוֹבָה.

פסוק כא
וַיֵּצֵא הָרוּחַ. רוּחוֹ שֶׁל נָבוֹת.

פסוק כד
אֵי זֶה עָבַר רוּחַ ה'. אֵי זֶה הַדֶּרֶךְ עָבַר, וַהֲרֵי זֶה מִקְרָא קָצָר, בְּדִבְרֵי הַיָּמִים כְּתִיב: אֵי זֶה הַדֶּרֶךְ עָבַר וְגוֹ'.

פסוק ל
וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל אֶל יְהוֹשָׁפָט הִתְחַפֵּשׂ וָבֹא בַּמִּלְחָמָה. לְהִתְחַפֵּשׂ וְלָבֹא, אֲנִי אֶתְחַפֵּשׂ, אַתָּה בְגָדַי מַלְכוּתִי שְׂלֹא יַכִּירוּנִי, שֶׁאִם יַכִּירוּנִי יָסוּרוּ אַלַי לְהַלָּחֵם.
וְאַתָּה לְבַשׁ בְּגָדֶיךָ. שֶׁעָלֶיךָ, שֶׁלֹּא מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל אָתָּה, אֶלָּא מֶלֶךְ יְהוּדָה, וְעִמְּךָ אֵין לָהֶם תְּנַר.

פסוק לב
וַיִּזְעַק יְהוֹשָׁפָט. לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא.

פסוק לד
וְאִישׁ מָשַׁךְ. זֶה נַעֲמָן.
לְתֻמּוֹ. לֹא יָדַע שֶׁהוּא מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל.
בֵּין הַדְּבָקִים וּבֵין הַשִּׁרְיוֹן. יֵשׁ שִׁרְיוֹנוֹת שֶׁהֵם עֲשׂוּיִין קְלִפִּים קְלִפִּים, כְּעִנְיַן שֶׁנֶּאֱמַר: וְשִׁרְיוֹן קַשְׂקַשִּׂים, וְהַקְּלִפִּים נוֹפְלִים עַל נִקְבֵי הַשִּׁרְיוֹן וְסוֹתְמִין אוֹתָן, וְהֵם קְרוּיִין דְּבָקִים.

פסוק לה
מַעֲמָד בַּמֶּרְכָּבָה. מִתְחַזֵּק וְעוֹמֵד, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַכִּירוּ יִשְׂרָאֵל בְּמַכָּתוֹ וְיִבְרְחוּ, וּתְחִלַּת נְפִילָה נִיסָּה.

פסוק לח
וַיָּלֹקּוּ הַכְּלָבִים אֶת דָּמוֹ. וְאוֹמֵר אֲנִי, שֶׁשָּׁם נֶהֱרַג נָבוֹת, שֶׁהֲרֵי אָמַר הַנָּבִיא בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר לָקְקוּ הַכְּלָבִים אֶת דַּם נָבוֹת וְגוֹ'.
וְהַזֹּנוֹת רָחָצוּ. וּכְלֵי הַזַּיִן רָחֲצוּ שָׁם מִן הַדָּם, כָּךְ תִּרְגֵּם יוֹנָתָן. וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ אַחְאָב מְצָנָּן הָיָה, וְעָשְׂתָה לוֹ אִיזֶבֶל דְּמוּת שְׁתֵּי זוֹנוֹת בְּמֶרְכַּבְתּוֹ.

פסוק לט
וּבֵית הַשֵּׁן. שֵׁן דְּפִיל.

פסוק מה

וַיַּשְׁלֵם יְהוֹשָׁפָט עִם מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל. לְפִי שֶׁמִּלְחָמָה הָיְתָה בֵּין אָסָא אָבִיו וּבֵין בַּעְשָׁא מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל, הֶזְקֵק לוֹמַר כֵּן.

פסוק מז

וְיֶתֶר הַקָּדֵשׁ. נוֹהֲגִין נְאוּף בְּפַרְהֶסְיָא.

פסוק מח

וּמֶלֶךְ אֵין בֶּאֱדוֹם. בִּימֵי דָוִד, הַנָּצִיב הוּא הַמֶּלֶךְ, וְכָאן נִכְתַּב, לְפִי שֶׁבִּימֵי יְהוֹרָם בָּנוֹ שָׁקְלְקֵל, בְּיָמָיו פָּשַׁע אֱדוֹם וַיַּמְלִיכוּ לָהֶם מֶלֶךְ, אֲבָל בִּימֵי יְהוֹשָׁפָט עֲדַיִן הָיוּ כְּפוּפִין לוֹ.

פסוק מט

כִּי נִשְׁבְּרוּ אֳנִיּוֹת. לְפִי שֶׁנִּתְחַבֵּר עִם אֲחַזְיָהוּ בָּזֹאת, לָכֵן נִשְׁבְּרוּ. וְכֵן אָמַר לוֹ הַנָּבִיא בְּדִבְרֵי הַיָּמִים: בְּהִתְחַבֶּרְךָ עִם אֲחַזְיָהוּ פָּרַץ ה' אֶת מַעֲשֶׂיךָ.

פסוק נב

בִּשְׁנַת שְׁבַע עֶשְׂרֵה לִיהוֹשָׁפָט. יֵשׁ מַתְמִיהִים עַל הַמִּקְרָא הַזֶּה, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר בְּאַחְאָב שֶׁמָּלַךְ עֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם, וּבִיהוֹשָׁפָט נֶאֱמַר שֶׁעָמַד בִּשְׁנַת אַרְבַּע לְאַחְאָב, נִמְצָא שֶׁכָּלוּ יְמֵי אַחְאָב בִּשְׁנַת תְּשַׁע עֶשְׂרֵה לִיהוֹשָׁפָט, וְכָאן הוּא אוֹמֵר שֶׁמָּלַךְ אֲחַזְיָה בִּשְׁנַת שְׁבַע עֶשְׂרֵה לִיהוֹשָׁפָט. אַךְ בָּדַקְתִּי וּמָצָאתִי בְּדִבְרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁאֵינוֹ מְדַקְדֵּק בְּמִנְיַן שְׁנוֹתֵיהֶם, וְאִם עָמַד בְּסוֹף שָׁנָה, מוֹנֶה אוֹתָהּ לוֹ בִּתְחִלָּתוֹ, וְאֵינוֹ מוֹנֶה אוֹתָהּ לוֹ בְּמָקוֹם אַחֵר, לְכָךְ אֲנִי אוֹמֵר, בִּשְׁנַת אַרְבַּע לְאַחְאָב שֶׁאָמַר בַּעֲמִידָתוֹ שֶׁל יְהוֹשָׁפָט, לֹא נִמְנֵית עִמּוֹ שָׁנָה רִאשׁוֹנָה שֶׁל אַחְאָב, וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בְּרֻבָּם, וְגַם שָׁנָה שֶׁעָמַד יְהוֹשָׁפָט, לֹא נִמְנֵית בִּשְׁנַת שְׁבַע עֶשְׂרֵה הַלָּלוּ.